

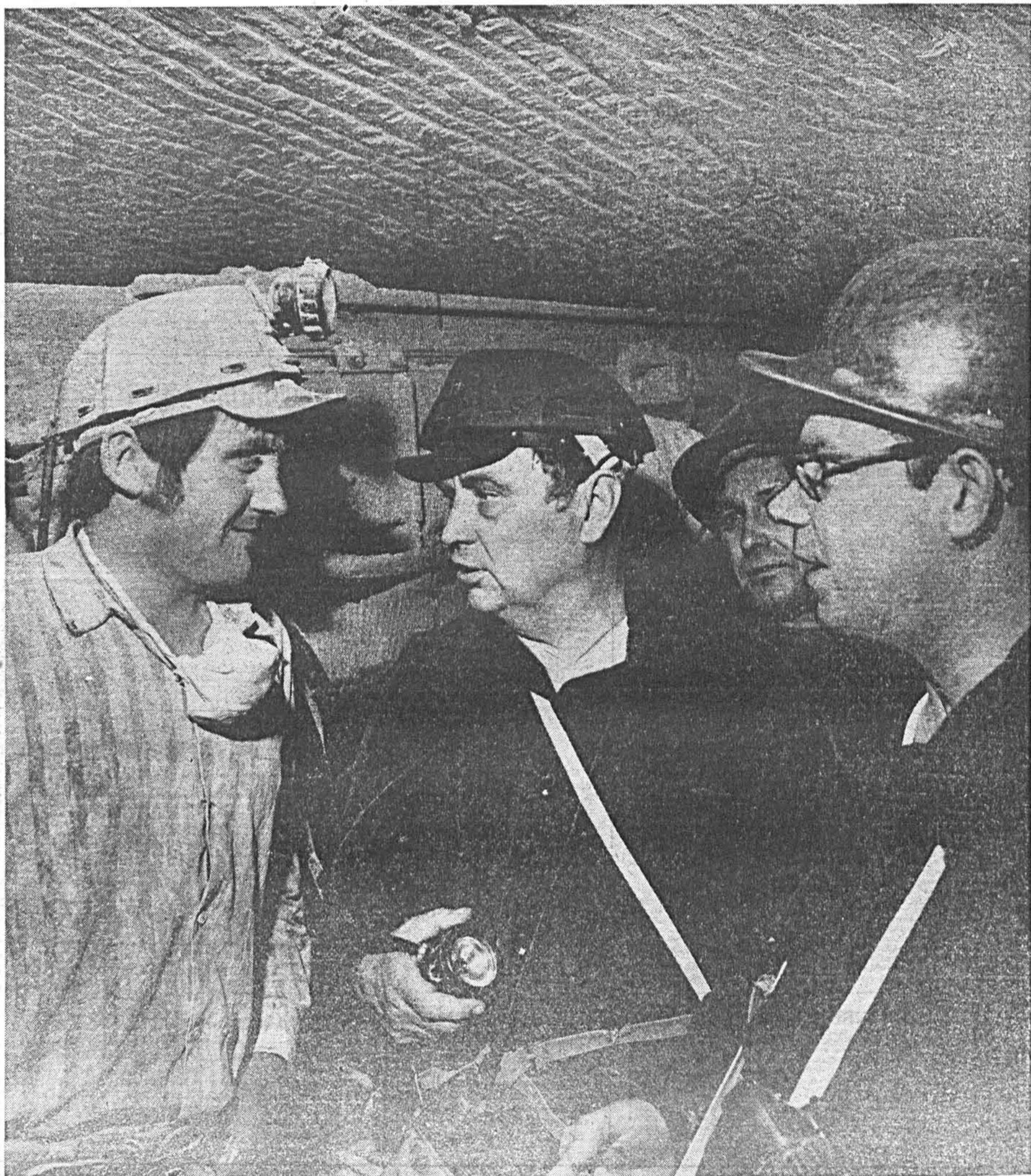
Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 29 (2868)
22 ліпеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

на рудніку вытворчага аб'яднання «Беларусьналій». Герой Сацыялістычнай Працы, народны паэт Беларусі Максім Танк і сакратар праўлення СП БССР Іван Чыгрынаў гутараць з машыністам камбайна Уладзімірам Пратасенем і старшым майстрам пылавентыляцыйнай службы рудніка Віталем Грэдзіным. Фота Ул. КРУКА.

Сесія Вярхоўнага Савета БССР

У Мінску 14 ліпеня адбылася шостая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзевятага склікання, на якой былі разгледжаны наступныя пытанні:

1. Аб праекце Канстытуцыі (Асноўнага Закона) ССРСР і задачах Саветаў рэспублікі, якія вынікаюць з даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Канстытуцыйнай камісіі таварыша Л. І. Бржэнева і рашэнняў майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС.

2. Аб падрыхтоўцы праекта новай Канстытуцыі Беларускай ССР.

3. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

3 дакладам па першаму пытанню парадку дня на сесіі выступіў Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР дэпутат І. Я. Палякоў. Затым адбылося абмеркаванне даклада.

Вярхоўны Савет БССР па прапанове намесніка Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР дэпутата У. Е. Лабанка аднагалосна прыняў пастанову «Аб праекце Канстытуцыі (Асноўнага Закона) ССРСР і задачах Саветаў рэспублікі, якія вынікаюць з даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Канстытуцыйнай камісіі таварыша

Л. І. Бржэнева і рашэнняў майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС».

Па пытанню — аб падрыхтоўцы праекта новай Канстытуцыі Беларускай ССР — выступіў другі сакратар ЦК КПБ дэпутат А. Н. Аксёнаў. Па яго прапанове Вярхоўны Савет аднагалосна прыняў пастанову аб утварэнні камісіі для падрыхтоўкі праекта новай Канстытуцыі Беларускай ССР пад старшынствам кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі дэпутата П. М. Машэрава.

3 дакладам аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР выступіў сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР дэпутат Л. П. Чагіна.

Вярхоўны Савет аднагалосна прыняў законы і пастанову аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, прынятых пасля пятай сесіі Вярхоўнага Савета БССР.

З вялікім натхненнем дэпутаты прынялі прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета Саюза ССР, Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРСР таварышу Л. І. Бржэневу.

60 З КАСТРЫЧНІКАМ У СЭРЦЫ «ЗЯМЛЯ КРУЦІЦА Ў БОК ДАБРА...»

цы. І вось я, дачка рабочага, закончыла школу ў Адэсе і паступіла вучыцца ў тэатральны інстытут. І не дзе-небудзь, а ў самой Маскве. Вось нуды забраўся маленькая дачка чыгуначніка...

Вялізны, шматгалосы горад быў да паслуг жадаючых вучыцца. Самыя лепшыя педагогі, музеі і тэатры — усё гэта, юны грамадзянін Краіны Саветаў, для цібе: вучыся, набірайся ведаў, развівайся. Тады, у Маскве, мы не думалі аб тым, што жывём зусім не так, як нашы аднагодкі за мяжой — маладосць усё прымае як само сабой зразумелае. Але Дзень нараджэння дзяржавы адзначалі надзвычай урачыста. Я вельмі любіла хадзіць на свята на маскоўскіх вуліцах, у малое дэманстрантаў (дарчы, з радасцю раблю гэта і зараз, бо, як гаварыў Хэмінгвей, сьвята павіна быць заўсёды з намі, у нас).

Калі чалавеку добра, калі ў яго усё ладзіцца, ён дышае поўнымі грудзямі і глыбей адчувае, што яго праца, розум, думкі патрэбны людзям; калі месца ў жыцці вызначана і ёсць усё ўмовы для творчасці, чалавек не заўсёды задумваецца, што гэтая асабліваць рэдкасная, што так жывуць далёка не ўсе людзі на планеце, што мільёны людзей не карыстаюцца такімі элементарнымі правамі... Але нам пра гэта забываць нельга.

Зараз надзвычай узраслае роля мастацтва. Менавіта яно ў пэўным сэнсе стварае партрэт эпохі. Наступныя пакаленні па лепшых зорках мастацтва павінны зразумець, праз якія складанасці прайшла дзяржава, чалавек. Так, чалавек ва ўсёй яго сепіяторнасці, складанасці. І сёння адна з важных праблем — духоўнае ўзбагачэнне чалавека.

Ідэі Кастрычніка тым і вялікія, што глыбокімі нарэннямі сваіх ідэй яны звязаны з чалавечым лёсам. Яны бессмяротныя, вечныя, непакісныя, як непакісныя нашы грамадскія ідэалы, якія будуць замацаваны ў дакумэнце эпохі — Канстытуцыі ССРСР. Чалавечнасць, Надзея, Праца, Творчасць, Свабода...

Правільна сказаў паэт: Земля не в сторону жестокости вертится, Земля вертится в сторону...

Добра... Але не проста зямля, а тая, на якой гаспадарыць ленинская ідэя, зямля, якая ўзвільчае чалавека.

3. БРАВАРСКАЯ, народная артыстка БССР.

ПЛЁН САДРУЖНАСЦІ

У Салігорску адбыўся рэспубліканскі семінар-практыкум кіраўнікоў студый і гуртоў выяўленчага мастацтва, які праходзіў у цудоўным Палацы культуры гарнікоў. Арганізатар семінара — Дом мастацкай самадзейнасці Беларускай ССР — паставіўся да справы з вялікай адказнасцю. Акрамя метадыстаў абласных дамоў мастацкай самадзейнасці, кіраўнікоў студый і гуртоў, былі запрошаныя вядучыя мастацтвазнаўцы, прафесіянальны мастакі.

Цікавую і вельмі грунтоўную лекцыю аб праблемах развіцця мастацкай культуры ва ўмовах навукова-тэхнічнай рэвалюцыі прачытаў выкладчык Беларускага політэхнічнага інстытута А. Кур'як. Кіраўнікі налегавы ў атрымалі каштоўную дапамогу ад вядомага спецыяліста ў галіне самадзейнай выяўленчай творчасці Р. Заіна, які прыехаў з Масквы. Вялікую ўвагу ён удзяліў метадцы выкладання малюнка, жывапісу, кампазіцыі.

Семінар працаваў пяць дзён. Метадыст Дома мастацкай самадзейнасці А. Красічэва зрабіла справаздачу аб выніках работы прафсаюзных арганізацый і ўстаноў культуры на развіццё выяўленчай самадзейнасці. Азначыўшы поспехі, якія дасягнулі ў выяўленчай самадзейнасці за час фестывалю, яна засяродзіла ўвагу на недахопах у рабоце абласных дамоў мастацкай самадзейнасці. Яшчэ не ў кожным нават гарадскім Доме культуры працуюць гурты выяўленчай творчасці. Асабліва незадавальняюча становіцца ў Магілёўскай вобласці.

З вялікай увагай удзельнікі семінара слухалі лекцыі мастацтвазнаўцаў І. Назімавай («Беларускае выяўленчае мастацтва на сучасным этапе») і М. Раманюка («Захаванне і развіццё народных традыцый у творчасці самадзейных мастакоў і народных майстроў»).

На семінары праводзілі практычныя заняткі. Мастак Л. Дударэнка праводзіў іх на пленары. Яго група выязджала на Салігорскі калійны камбінат і пісала эцюды. Другая група, якой кіраваў Р. Заіна, малывала мадэль з натуры ў студыі Палаца культуры гарнікоў. У выніку гэтай работы нарадзілася невялікая мастацкая выстаўка, творы лкой былі тут жа абмеркаваны.

Удзельнікі семінара паглядзелі німафільмы аб творчасці самадзейных мастакоў і народных майстроў, сустрэліся з М. Засінцом, убачылі работы А. Пупко, В. Гаўрылюк, М. Каўтуновай, Т. Дзёранок, М. Прыходзька і іншых майстроў народнага мастацтва.

Пабывалі з экскурсіяй на Салігорскім калійным камбінате. Асаблівае ўважанне паводзілі на камбінатах падзяка самадзейным майстрам не адну тэму ў іх далейшай творчай рабоце.

Ф. ФЕДАРАУ.

У ТВОРЧАЙ ЕДНАСЦІ

У праграме, прынятай XXV з'ездам КПСС, паставлены вялікія задачы, накіраваныя на далейшае палепшэнне ўмоў жыцця і павышэнне культуры савецкага народа. Вялікая роля ў гэтай справе адводзіцца савецкім архітэктарам і мастакам.

Як зрабіць нашы гарады і вёскі не толькі зручнымі для жыцця, але і прыгожымі, вартымі нашага часу? Як найлепш увякавіць у архітэктуры і выяўленчым мастацтве завабывае савецкага народа ў гераічнай барацьбе і працоўных буднях? Каб абмеркаваць гэтыя пытанні, на аб'яднаны пленум праўлення сабраліся прадстаўнікі двух творчых саюзаў — Саюза архітэктараў і Саюза мастакоў БССР. Пленум днямі адбыўся ў мінскім Палацы мастацтваў. З дакладамі аб ролі архітэктуры і выяўленчага мастацтва ў фарміраванні ідэйна-мастацкага аблічча гарадоў і вёсак рэспублікі на ім выступілі старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка і старшыня праўлення Саюза архітэктараў БССР Я. Ліневіч.

Удзельнікі пленума гаварылі пра сінтэз мастацтваў як неабходную ўмову стварэння стылю савецкага горадабудуўніцтва і забудовы сацыялістычнай вёскі.

На пленуме выступіў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Петрашкевіч.

У рабоце пленума прынялі ўдзел загадчык аддзела будаўніцтва і гарадской гаспадаркі ЦК КПБ Р. Сяроў, старшыня Дзяржбуда БССР У. Кароль, міністр культуры БССР Ю. Міхневіч, міністр жыллёвай і камунальнай гаспадаркі БССР А. Бялядаў, інструктар аддзела культуры ЦК КПБ У. Гілен, інструктар аддзела будаўніцтва і гарадской гаспадаркі ЦК КПБ М. Гардзеенка.

Справаздача аб пленуме будзе надрукавана ў наступным нумары.

СВЯТА КНІГІ

Тры дні ў Магілёве праходзіла свята кнігі пад дэвізам «Кніга на службе пцігоддзі». На ўрачыстым адкрыцці, якое адбылося ў гарадскім Доме культуры, перад прысутнымі выступілі старшыня гарадскога аддзлення таварыства кіналюбаву А. Куцкоў, пісьменнік дырэктар бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР М. Татур, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы Аляксей Пысін, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Анатоль Вяргінін, Пятро Прыходзька і Міхаіл Герчынін.

У вытворчых налентывах, рабочых інтэрнатах, бібліятэках праводзіліся выстаўкі-продажы літаратуры, віктарыны, гутаркі аб новых кнігах; быў арганізаваны прыём папярэдніх заказаў на літаратуру па тэматычных планах выдавецтваў. Беларускія літаратуры пабывалі ў рабочых налентывах камбіната «Хімваланно», навінната шаўновых тканін, заводаў «Строммашына», «Электрарухавік» і іншых.

В. АРЦЕМ'ЕУ.

«НАРОДНАЯ АСВЕТА», 1978

У кнігарні пачалі паступаць тэматычныя планы ўсесаюзных і рэспубліканскіх выдавецтваў на наступны год. Адным з першых яго прапанавала «Народная асвета». Як заўсёды, у плане вялікая ўвага ўдзяляецца мастацкім творам, манераграфіям, альбомам пра творчасць вядомых беларускіх пісьменнікаў.

Р. Барозкін у кнізе «Аркадзь Кулішоў» прасочвае жыццёвы і творчы шлях аднаго з самых вядомых савецкіх паэтаў, аналізуе яго асаўнічы творы. Другім, дапрацаваным выданнем выходзіць альбом «Жыццё і творчасць К. Чорнага», складзены І. Кудраўчанам. У ім змешчаны выказванні вядомых пісьменнікаў аб таленавітым празаіку, мержаванні самога К. Чорнага па пытаннях літаратуры і мастацтва, урывкі з яго твораў.

Р. Аляхновіч у дапаможніку для настаўнікаў «Янка Брыль у школе» разгледзе творчасць

вядомага беларускага празаіка, дзе метадычныя парады па вывучэнню яго твораў на ўроках і ў пазашкольнай рабоце.

«Матэрыялы па беларускай літаратуры для аглядных лекцый» — кніга М. Мішчанюка. Аўтар характарызуе асобныя перыяды развіцця беларускай савецкай літаратуры, а таксама асноўныя яе жанры.

С. Законнікаў склаў зборнік паэтычных твораў беларускіх пісьменнікаў аб камсамоле, рамантыцы паўсядзённых будняў. Называецца ён «Сэрцам табе прысягаю». Кнігамі беларускіх пісьменнікаў панаўніцца серыя «Школьная бібліятэка». У ёй выйдзе «Песні» Я. Купалы, «Вайні, вершы» Я. Крапіны, «Міколка-паравоз» М. Лынькова, «Палескія рабінзоны» Я. Маўра, «Аповесці і апавяданні» В. Быкава, а таксама калектыўны зборнік «Ручнікі» і «Сучасныя беларускія апавяданні».

Вуліца імя Аркадзя Чарнышэвіча

У зялёнай аправе саўгасных палатнаў і бярозавых гаёў, сасновага бору на берагах Вяргіні і Рыбачыні расінуўся гарадскі палёлак Радашковічы. Зямля Купалы... Апетага неўміручым геніем паэта, яна вабіць людзей не толькі на адпачынак. Не выпадкова ў свой час выбраў Радашковічы месцам жытэрства вядомы беларускі пісьменнік Аркадзь Чарнышэвіч. Ён быў адным з першых навабляў вуліцы, якую тады, назвалі Пільнерскай.

Цяпер яе не пазнаць. Роўнай стужкай пралегла яна ўздоўж Мінскай шашы. Новыя прыгожыя дамы патанаюць у яблыневых і вішнёвых садах, тапалёвых і кіляновых ярысадах. Сёлета вуліцы прысвоена імя Аркадзя Чарнышэвіча.

Жыццём на ёй рабочыя саўгаса і мсцовага прамкамбіната, настаўнікі, ветэраны вайны і працы.

Поруч — вуліцы іншых дарагіх імён: імя Купалы, Гастэль... С. БЕЛЫ. заслужаны настаўнік БССР.

Ад Цэнтральнага Камітэта КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРСР, Савета Міністраў ССРСР

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета ССРСР і Савет Міністраў ССРСР з глыбокім жалем паведамляюць аб тым, што 15 ліпеня 1977 года пасля цяжкай працяглай хваробы на 86-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі пісьменнік і грамадскі дзеяч, дэпутат Вярхоўнага Савета ССРСР, Герой Сацыялістычнай Працы, акадэмік, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў ССРСР Канстанцін Аляксандравіч Федзін.

У «ДРУЖБЕ НАРОДОВ»

У чарговы раз літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс «Дружба народоў» радуе матэрыяламі, што маюць непаўторнае дачыненне да літаратурнага жыцця нашай рэспублікі. У сёмым нумары, які толькі што атрымалі падпісчыні, змешчаны грунтоўны артыкул Л. Навічэнін «Апошні раман Івана Мележа». Аўтар высока адзначае трэцюю частку палескай хронікі «Завей, снечаў», якая, на жаль, засталася няскончанай.

Пра творчасць Вяршыа Сачанкі піша В. Івашчанка. У рэцэнзіі «Дыяназон пошукаў» ён разглядае кнігі «Чужое неба» і «Тры аповесці», што выйшлі ў 1975 і 1976 гадах у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Літаратурны вечар на Гродзенскім прадзільна-нітачным камбінаце. Вершы чытае Данута Бічэль-Загнетава.

Ц Я П Л О С Я Б Р О Ё С К І Х С У С Т Р Э Ч

ДНІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ НА
ГРОДЗЕНШЧЫНЕ

Святы роднай літаратуры ў абласцях рэспублікі, прысвечаныя 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, сталі ўжо добрай традыцыяй. Яны адбыліся сёлета на Гомельшчыне і Магілёўшчыне, а нядаўна эстафету прымала ардэнаносная Гродзеншчына. З 13 па 15 ліпеня гасцямі працоўных Прынямонна была вялікая група нашых паэтаў і празаікаў — Герой Сацыялістычнай Працы, народны паэт Беларусі Максім Танк, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Васіль Быкаў, паэты Рыгор Барадулін, Данута Бічэль-Загнетава, Ніл Гілевіч, Юрка Голуб, Казімір Камейша, Мікола Маляўка, Рыгор Семашкевіч, Югенія Янішчыц, празаікі Павел Місько і Аляксей Карпюк, крытык Аляксей Пяткевіч.

У Смаргонскім раёне пабывала група літаратараў, якую ўзначальваў Максім Танк. У час сустрэчы ў райкоме партыі першы сакратар РК КПБ А. М. Патапаў расказаў гасцям аб вялікіх дасягненнях працоўных раёна ў выкананні рашэнняў XXV з'езда КПСС, аб перспектывах развіцця яго эканомікі і культуры. Пасля знаёмства з горадам, наведання прамысловых прадпрыемстваў удзельнікі Дзён літаратуры пабывалі ў калгасе «Светлы шлях», сустрэліся з лепшымі людзьмі перадавой гаспадаркі.

У Доме культуры калгаса «Запаветы Леніна» адбыўся вялікі літаратурны вечар. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Васіль Быкаў, паэт Рыгор Барадулін і іншыя літаратары пачалі паездку па вобласці з Ваўкавыскага раёна. На вечары, які адбыўся ў вытворчым аб'яднанні «Ваўкавыскэменташыфер», ішла зацікаўленая размова аб літаратуры, сардэчна гучала паэтычнае слова.

15 ліпеня ўдзельнікі Дзён літаратуры цёпла сустракалі ў Гродне. Адбылася гутарка ў абласным камітэце партыі. Гасцей сардэчна віталі другі сакратар аб-

кома КПБ С. Ц. Кабяк, старшыня аблвыканкома Р. Ф. Фамічоў, сакратар абкома Е. Я. Емяльянава.

Народны паэт Беларусі, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Максім Танк ад імя ўсіх удзельнікаў падзякаваў абласному камітэту КПБ і аблвыканкому за актыўны ўдзел у арганізацыі Дзён беларускай літаратуры, прысвечаных 60-годдзю Кастрычніка.

— Цёплыя творчыя сустрэчы з працаўнікамі гродзенскай зямлі, — сказаў М. Танк, — былі ў поўным сэнсе акрыляючымі. Мы пераканаліся, што літаратуру нашу тут знаюць і любяць, а гэта гаворыць пра духоўную культуру чытачоў.

У заключэнне гутаркі старшыня аблвыканкома Р. Ф. Фамічоў пазнаёміў пісьменнікаў з гістарычным мінулым Гродзеншчыны, расказаў, як з былой ускраіны царскай Расіі ператварылася яна ў багатую індустрыяльную і сельскагаспадарчую вобласць.

Потым удзельнікі Дзён наведалі прадпрыемствы горада: яны сустрэліся з рабочымі абуковага аб'яднання «Нёман», завода карданнага валаў імя 50-годдзя СССР, прадзільна-нітачнага камбіната.

У другой палове дня літаратары пабывалі ў гасцях у вольнаў пагранічнай заставы імя А. Сівацова.

Заклучным акордам Дзён літаратуры на Гродзеншчыне стаў вялікі літаратурны вечар у Палацы культуры вытворчага аб'яднання «Азот» імя С. В. Прытыцкага. У ім прынялі ўдзел рабочыя прадпрыемстваў і будоўляў, прадстаўнікі грамадскай горада, літаратары, работнікі культуры, моладзь. Гасцям быў паднесены выканаўчы народнымі ўмельцамі Гродзеншчыны партрэт слаўнай зямлячкі — паэтэсы А. Цёткі.

Паводле паведамленняў БЕЛТА і нашага карэспандэнта.

І СЛОВЫ, І КВЕТКІ...

Светлай раніцай наша група ў складзе Рыгора Семашкевіча, Міколы Маляўкі, Аляксея Карпюка, Юрка Голуба і аўтара гэтых радкоў трымала кірунак на Карэлічы. Сардэчныя словы, кветкі, сяброўскія ўсмешкі — імі сустракалі нас не толькі на мяжы раёна, яны спадарожнічалі нам на працягу ўсяго шляху.

Па дарозе ў райцэнтр наведлі Мірскі замак. Дыхнула сівізнай і халадком муроў, гісторыяй і вечнасцю. Як бы сімвалічна зазірнуў кожны з нас у далёкае мінулае роднага краю, каб тут жа адразу перавесці шчаслівы позірк на багатыя каласістыя нівы ў нягасімым святле сённяшняй явы. Багатая зямля, шчырыя і працавітыя людзі жывуць на ёй. У гэтым пераканаўся кожны з нас.

І вось сустрэча ў Карэліцкім раённым камітэце партыі. Сакратар райкома Г. М. Давыдоўскі расказаў нам аб працоўных поспехах хлебарабаў раёна ў мінулай няцігодцы, аб вялікай творчай зладжанасці, якая пануе ў раёне сёлета, у юбілейны год Кастрычніка. Пасля гутаркі накіраваліся да мемарыяла воінам і партызанам, загінуўшым за вызваленне роднай зямлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, усклаі да яго кветкі.

Самай насычанай была другая палова дня. У сапраўдную творчую гаворку вылілася наша сустрэча з супрацоўнікамі раённай газеты «Польмя» і членамі літаратурнага аб'яднання «Рэчанька». Мы падзяліліся сваімі творчымі планами, прачыталі новыя творы. Далей было дадана слова мясцовым аўтарам. Пра творчасць

іх расказаў старшыня літ-аб'яднання паэт Г. Дзмітрыеў. З гістарычным мінулым Карэліч пазнаёмілі нас у раённым краязнаўчым музеі. А потым дарога павяла да берагоў Нёмана, у калгас імя Героя Саветскага Саюза Царука. Сустрачы нашы на зямлі карэліцкай зяварышы літаратурны вечар у Ярэмічах.

Назаўтра нас чакаў Шучын. Хлеб-соль на мяжы раёна і — цёплыя словы, кветкі, усмешкі. Пасля сустрэчы ў раённым камітэце партыі наведалі эксперыментальную базу «Руткевічы». Разам з садоўдамі пахадзілі па цыністых аляях, паслухалі пошум векавых дрэў, наемакавалі цудоўныя дары тутэйшага саду.

Зноў дарога павяла нас да берагоў Нёмана, у Зачэпінч. Праз раку на лодцы пераправіліся на другі бераг, у дрымучы бор, дзе ў гады Вялікай Айчыннай вайны размяшчаўся штаб Шучынскага партызанскага злучэння пад камандаваннем С. П. Шупені. Зараз там вырас цэлы мемарыял, з зямлянкай, з музеем, абсталяваным у ёй. Зноў пераправіліся праз Нёман і ўзялі кірунак на Жалудок. Чакалі нас у калгасе «Зара» камунізму». Пра справы гаспадаркі, пра яе людзей з захапленнем расказаў намеснік старшыні праўлення, сакратар партарганізацыі Г. Панасевіч.

Сустрэчы на шучынскай зямлі на гэтым не скончыліся. Была яшчэ экскурсія ў школьны музей народнай славы. І самае незабыўнае ўражанне засталося ў нас ад літаратурнай сустрэчы з жыхарамі Жалудка.

Казімір КАМЕЙША.

Выступае Васіль Быкаў.

Сустрэча ў абласным камітэце партыі: старшыня аблвыканкома Р. Ф. Фамічоў, Ніл Гілевіч, Максім Танк, Рыгор Семашкевіч, Рыгор Барадулін.

На полі аднаго з калгасаў Берастовіцкага раёна.

Фота А. КОЛАСАВА.

Я НАЛЕЖУ да таго пакалення савецкіх людзей, якому давлялася адчуць веліч першай Савецкай Канстытуцыі — Канстытуцыі 1918 г., у аснову якой леглі першыя ленынскія дэкрэты «Аб міры» і «Аб зямлі», а таксама падпісаная У. І. Леніным «Дэкларацыя правоў народаў Расіі» і «Дэкларацыя правоў народа і эксплуатаемага народа». Гэтыя дакументы дзяржаўнага значэння нараджаліся і прымаўся тады, калі па змове 14 буйнейшых капіталістычных дзяржаў супраць нашай маладой Краіны Саветаў адзіна за другім арганізаваліся паходы Антанты. Маё пакаленне перажыло радысць прыняцця канстытуцыі СССР 1924 г. і 1936 г. І вось апублікаваны для ўсенароднага абмеркавання праект новай Канстытуцыі.

тым ліку і стацыянарнае лячэнне ў медыцынскіх установах — бальніцах, аб чым у капіталістычных дзяржавах могуць толькі марыць. Там лячэбная справа даўно ўжо стала адным з відаў бізнесу.

Згодна з праектам новай Канстытуцыі СССР грамадзяне нашай краіны «маюць права на працу», а таксама «на выбар прафесіі ў адпаведнасці з прызываннем, здольнасцямі, прафесіянальнай падрыхтоўкай, адукацыяй і з улікам грамадскіх патрэбнасцей». І гэта ў той час, як у капіталістычным Захадзе на сённяшні дзень налічваецца 15 мільянаў палкам беспрацоўных, у тым ліку ў ЗША — 7 мільянаў. І ў асноўным — гэта моладзь. А колькі яшчэ напалову беспрацоўных? Тут, як кажуць, каментарыі не патрэбны. У праекце новай Канстытуцыі гаран-

ЗАКОН ЖЫЦЦЁВАЙ МУДРАСЦІ

Усе нашы завабы, усе дасягненні, усе адбыткі нашага народа ярка адлюстраваны ў праекце новай Канстытуцыі СССР.

Ужо ў першым артыкуле гэтага дзяржаўнага дакумента гаворыцца, што «Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік ёсць сацыялістычная агульнанародная дзяржава, якая выражае волю і інтарэсы рабочага класа, сялянства і інтэлігенцыі, усіх нацый і народнасцей краіны». Гэтае палажэнне падмацоўваецца другім артыкулам праекта, дзе, у прыватнасці, сказана: «Уся ўлада ў СССР належыць народу». Некалькі слоў, а які сэнс у іх закладзены! Бо імі замацоўваецца народнаўлада ў нашай вялікай дзяржаве. Якая капіталістычная дзяржава можа пахваліцца сваёй канстытуцыяй, у якой бы мела месца такое палажэнне? Ніякай! Усё гэта на практыцы можна ажыццявіць толькі там, дзе кіраўніцтва дзяржавы знаходзіцца ў руках самога народа.

Асабліва поўна вызначаецца ў праекце Канстытуцыі СССР вышэйшая мэта Савецкай дзяржавы — пабудова бяскласовага камуністычнага грамадства. Тут пастаўлены яе галоўныя задачы: стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы, удасканаленне сацыялістычных грамадскіх адносін і іх ператварэнне ў камуністычныя, выхаванне чалавека камуністычнага грамадства, павышэнне матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жывячых працоўных, забеспячэнне бізнесу краіны, садзейнічанне ўмацаванню міру і развіццю міжнароднага супрацоўніцтва. І ўсе гэтыя палажэнні распрацаваліся з адной мэтай — прынесці шчасце чалавеку.

Цэлы раздзел праекта новай Канстытуцыі адвядзены сацыяльнаму развіццю і культуры ў нашай краіне. «Савецкая дзяржава ставіць сваёй мэтай расшырэнне рэальных магчымасцей для развіцця і прымянення грамадзянамі сваіх творчых сіл, здольнасцей і талентаў, для ўсебаковага развіцця асобы», — гаворыцца ў адным з яе артыкулаў. А для ажыццяўлення гэтага на практыцы, гэта значыць, галоўнай умовы яго «У СССР існуе адзіная сістэма адукацыі, якая служыць камуністычнаму выхаванню, духоўнаму і фізічнаму развіццю моладзі, падрыхтоўцы яе да працы і грамадскай дзейнасці. Адукацыя ў СССР бясplatная».

І не дзіва, што ў СССР вучыцца кожны падрастаючы чалавек, выбіраючы пры гэтым па свайму густу прафесію і справбючы свае сілы ў мастацтва, вынаходніцтве і спорце, чаго не ведала дарэваліцыйная Расія і не ведаюць сённяшнія капіталістычныя краіны.

У 42 артыкуле праекта — сказана, што «Грамадзяне СССР маюць права на ахову здароўя», г. зн. на бясplatную кваліфікаваную медыцынскую дапамогу, у

туюцца правы і свабоды грамадзян СССР. «Павяга асобы, ахова правоў і свабод савецкага чалавека — абавязак усіх дзяржаўных органаў, грамадскіх арганізацый і службовых асоб», — гаворыцца ў артыкуле 57 праекта.

Хацелася б выказаць некаторыя пропановы па праекце Канстытуцыі СССР.

Так, у артыкуле 45 праекта, дзе гаворыцца аб тым, што «Грамадзяне СССР маюць права на адукацыю» і што «гэта права забяспечваецца бясplatнасцю ўсіх відаў адукацыі», з усёй яснасцю трэба было б сказаць аб тых абавязках і аб той адказнасці, якія ў сувязі з гэтым кладуцца на навучэнцаў усіх відаў навучальных устаноў.

Артыкул 66 праекта, у якім ідзе гаворка аб выхаванні дзяцей, на мойму, мэтазгодна было б закончыць словамі: «За выхаванне і паводзіны падлеткаў школьнага ўзросту нясуць адказнасць у роўнай ступені як школа, так і бацькі».

І, нарэшце, артыкул 40 праекта, дзе гаворыцца аб правах савецкіх грамадзян на працу. Да запісаных у ім палажэнняў варта было б далучыць і такое: «Прыцягваць да грамадска-карыснай працы грамадзян пенсійнага ўзросту, для чаго стварыць для іх такія ўмовы, каб іх заробак не адбываўся адмоўна на атрымліваемай імі пенсіі».

Хочацца спыніцца на артыкулах аб раўнапраўнасці грамадзян СССР. На гэтых палажэннях спыніўся таму, што ў апошні час па Захадзе, асабліва ў ЗША, многа пішуць і балбочуць аб «парушэннях свабоды» чалавека ў сацыялістычных краінах, у тым ліку і ў Савецкім Саюзе. Уся іх балбятня зводзіцца да таго, што нібыта ў СССР і іншых сацыялістычных краінах адсутнічаюць правы і свабоды людзей, асабліва гэта датычыцца нацыянальных меншасцей. Маглі, яны прыгнечаныя і безабаронныя. Я не збіраюся тут даказваць ім, весці з імі дыскусію па гэтым пытанню: на яго дае яскрава адказ само наша змястоўнае, шматграннае шчаслівае жыццё. Кожны добра сумленны чалавек разумее, што буржуазныя клікушы нахабна лгуць, прычым ілгуць не без мэты.

Мяне, як і кожнага савецкага чалавека, здзіўляе адно: чаму гэты стогалосы хор брахуноў не хоча зазірнуць у свой уласны «дом», звярнуць увагу на становішча ў сваіх краінах?

Новая Савецкая Канстытуцыя, як і павярэдняя. — Канстытуцыі 1918 г., 1924 г. і 1936 г., — асновы якіх закладзеныя яшчэ вялікім Леніным, з'явіцца ўзорам для ўсіх прагрэсіўных народаў свету. У ёй, як у люстэрку, адлюстраваны ўсе нашы пераможы, усе прыдзены нашым савецкім народам шлях, у ёй прадвызначаны ўсе нашы планы пабудовы камуністычнага грамадства. У тым яе і міжнароднае значэнне.

Павел ПРУДНІКАУ.

У ІМЯ ЧАЛАВЕКА

Усенароднае абмеркаванне праекта Канстытуцыі СССР — гістарычная падзея ў жыцці нашага народа. Гэта святая сацыялістычная дэмакратыя, якое сведчыць аб згуртанасці савецкага народа вакол Камуністычнай партыі і яе ленынскага Цэнтральнага Камітэта.

У Доме літаратара 19 ліпеня адбыўся адкрыты партыйны сход, прысвечаны абмеркаванню праекта Канстытуцыі СССР і задачам партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР, якія вынікаюць з даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева і рашэнняў майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС.

— Праект новай Канстытуцыі СССР — дакумент сусветна-гістарычнага значэння, які сведчыць аб тых глыбокіх зменах, што адбыліся ў жыцці ўсяго савецкага народа, — сказаў у сваім дакладзе сакратар партыйнай арганізацыі СП БССР пісьменнік Мікалай Кругавых.

Ён звярнуў увагу прысутных на тое, што беларускія літаратары ўнеслі свой вялікі ўклад у справу выхавання савецкага чалавека. Пісьменніцкае слова было неабходным на ўсіх этапах камуністычнага будаўніцтва. Наша партыя заўсёды высока цаніла і цэніць працу літаратараў і ў гэтым бачыцца залог творчых поспехаў.

Удзельнікі сходу асабліва ўвагу звярнулі на тыя палажэнні праекта, якіх няма ў цяпер дзеючай Канстытуцыі. Выступаўшы адначалі, што гэтыя змяненні выразна характарызуюць палітыку Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы па далейшаму ўдасканаленню сацыялістычнай дэмакратыі, расшырэнню праў і свабод грамадзян.

— Уражваюць навізна і глыбіня праекта новай Канстытуцыі, — сказаў Уладзімір Юрэвіч. — У ім адлюстравана ўсе бакі жыцця нашага грамадства, грамадства, у якім рэальныя правы і свабоды чалавека спалучаюцца з яго грамадзянскай адказнасцю.

У. Юрэвіч засяродзіў увагу на праблеме выхавання дзяцей, падлеткаў, на ролі літаратараў у гэтым працэсе, унёс шэраг канкрэтных прапаноў па прапагандзе праекта Асноўнага Закона дзяржавы. У прыватнасці, ён прапанаваў у школах правесці ўрок, на якіх бы пісьменнікі вобразна і эмацыянальна расказвалі б школьнікам аб Канстытуцыі СССР; выпусціць кнігу, у якой на жыццёвых прыкладах можна было б паказаць глыбокі змест нашага Асноўнага Закона, а да 60-годдзя Савецкай Беларусі — такую ж кнігу пра нашу рэспубліку.

— Кожны артыкул праекта Канстытуцыі СССР наводзіць на роздум, на супастаўленне мінулага і сучаснага, — адзначыў у сваім выступленні першы сакратар праўлення СП БССР Іван Шамякін. — Гэты дакумент выклікаў цікавасць ва ўсім свеце, бо ў ім паказаны сапраўды эпахальныя завабы развіцця сацыялістычнага грамадства. І задача пісьменнікаў, як перадавога атрада творчай інтэлігенцыі, бачыцца зараз у тым, каб іх слова ў прэсе, на радыё і тэлебачанні гучала часцей, глыбей і выразней, каб яны на поўны голас выказалі сваю думку аб праекце Асноўнага Закона дзяржавы.

І. Шамякін спыніўся на некаторых артыкулах праекта, у прыватнасці, на тых, якія прысвечаны пытанню міжнароднага супрацоўніцтва, дружбе народаў, выбарчай сістэме, дзе аказана вялікае давер'е моладзі.

Са словамі гаварачага адабрэння праекта Канстытуцыі СССР на сходзе выступілі Георгій Шыловіч, Алесь Рыбак, Леанід Левановіч, Алесь Казаннікаў, Станіслаў Шушкевіч, Алесь Махнач. Яны прыводзілі пераканаўныя прыклады росквіту эканомікі рэспублікі, гаварылі аб дасягненнях сацыялістычнай культуры.

Удзельнікі сходу аднадушна адабралі праект новай Канстытуцыі СССР, рашэнні майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС, намерзілі канкрэтыя мерапрыемствы па прапагандзе пісьменніцкім словам Асноўнага Закона дзяржавы.

СЛУЖЫЦЬ ЛЮДЗЯМ

У Мінску адбыўся трэці пленум Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры.

З дакладам «Аб праекце Канстытуцыі СССР і задачам прафсаюзных арганізацый галін культуры, якія вынікаюць з даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева і рашэнняў майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС» выступіў старшыня БРК прафсаюза работнікаў культуры Л. Паміла.

Праект новай Канстытуцыі СССР, сназдаў ён, прасякнуты глыбокай верай у канчатковую перамогу камуністычных ідэяў, клопатамі аб павышэнні дабрабыту савецкіх людзей, аб далейшым росквіце нашай Радзімы. Дакладчык звярнуў увагу на тое, што ў Асноўным Заоне дзяржавы важнае месца адводзіцца прафсаюзам, што іх роля ў працягненні ў жыцці палітыкі Камуністычнай партыі ўзрастае. За прафсаюзамі замацоўваецца права ўдзельнічаць у вырашэнні палітычных, гаспадарчых, сацыяльных пытанняў, права заканадаўчай ініцыятывы.

— Вялікія змены, якія адбыліся ў нашым жыцці, асабліва відарочны на прыкладзе нашай Гродзеншчыны, — сказала ў сваім выступленні старшыня Гродзенскага аб'ёму прафсаюза работнікаў культуры Г. Кузьміч. — Да 1939 года тут не было ніводнай вышэйшай навучальнай установы, палова насельніцтва была непісьменнай. А зараз у трох ВНУ навучаюцца тысячы студэнтаў, дзейнічаюць 1.149 агульнаадукацыйных школ, многа сродніх навучальных устаноў, прафесійных вучылішчаў. Работнікам культуры створаны ўсе ўмовы для плённай

працы і адпачынку. І наш абавязак — шукаць новыя эфектыўныя формы і метады па выхаванню камуністычнай свядомасці ў савецкіх людзей.

Выступіла на пленуме загадчыца Любінскай сельскай бібліятэкі Ізабэла Іванавіч, сказала яна, была створана ў цяжкай пасляваеннай 1948 год. Тады ў нас было некалькі соцень кніжак. Цяпер іх — звыш 20 тысяч. Змяніўся і сам чытач. Раней набіралася даве сётні чалавек з 5—7 класнай адукацыяй. Зараз звыш тысячы вучэняў пачалі, палітоў, школьнікаў гістарычна-навуковай бібліятэкі. Многія закончылі інстытуты, тэхнікумы. Былія звыштысячныя становішчы галоўнымі арганізацыямі, механізатары — інжынерамі...

На пленуме выступілі таксама намеснік начальніка галоўнага ўпраўлення кінафіліяў Дзяржкіно БССР Я. Бяляк, старшыня прафсаюза мінскага магазіна «Дружба» В. Копчын, галоўны рэдактар інтэр'юна «Літаратура і мастацтва» А. Асіпенка, начальнік упраўлення культуры Мінскага гарвыканкома Э. Лячель, майстар Гомельскай фабрыкі «Палесдром» В. Кабашнікіна, шэфка пераплётнага цэха Мінскага паліграфкампіята імп Я. Коласа В. Лапіна.

Пленум прыняў рашэнне, у якой адносна асобнай рэспубліцы майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС і праект новай Канстытуцыі СССР, абавязку прафсаюзных арганізацый галін культуры рэспублікі актыўна выкарыстоўваць усе формы і метады масава-палітычнай работы, разгарнуць шырокую прапаганду праекта новай Канстытуцыі СССР.

НАШЫХ СПРАЎ І ПЕРАМОГ ВЯНОК

Мы ўсе — Закона нашага сааўтары.
Уступ дзяды пісалі да яго,
Калі планету азэралі залпамі
І полымем кастрычніцкіх сцягоў.

Яго пісалі шашкамі будзёнаўцы,
Сталёвымі шыткамі — латышы,
Калі змялі палкі верожай конніцы,
Дайшлі да Валчаеўскіх вышынь.

Яго пісалі урачыстым рокатам
Калгасных і саўгасных трактароў,

Палётамі, каналамі, дарогамі,
Вясёлкай над пакараным Дняпром.

Яго агнём пісалі ў Айчынную,
Усёсакрушальным почыркам «кацюш»,
Яго пісалі барзновай цаліннаю
І навізнай на нівах нашых душ.

І ты і я нароўні з касманаўтамі
У яго унеслі залаты радок...
Мы ўсе — Закона нашага сааўтары,
Ён — нашых спраў і перамог вянок.

Мікола ЯНЧАНКА.

ЯГО ЛЮБОЎ — КНИГА

Каля тысячы назваў кніг ёсць у асабістай бібліятэцы лідскага трэнера Станіслава Лямнёва. Сярод іх — мастацкая і навуковая літаратура, выданні грамадска-палітычнай, спартыўнай, асобных нумары часопісаў. Адчуваецца, што ў гаспадара бібліятэкі добры густ. Ён не проста купляе кнігі, а падбірае тых, якія могуць спатрэбіцца ў рабоце, пашыраць круггляд, задаволяць паўсудзённым інтарэсам.

А захапленне гэтак пачалося яшчэ ў дзіцячым доме, дзе выхоўваўся ён хлапчуком. Тады Станіслаў ахвотна чытаў мастацкую літаратуру, падоўгу засядваў над свежымі нумарамі часопісаў і газет. Крыху пазней, ужо стаўшы дарослым чалавекам, выбраўшы самастойны шлях у жыцці, пачаў збіраць і асабістую бібліятэку. Шляхі папаўнення яе самыя розныя.

Шмат дае абмен з іншымі кнігалюбамі, некаторая частка літаратуры выпісваецца па пошце, купляецца не толькі ў Лідзе, а і ў іншых населеных пунктах, куды С. Лямнёў выязджае часта са спартсменамі на спаборніцтвы.

Некалькі ён даведаўся, што ў адной з сельскіх бібліятэк раёна спіскалі вялікую колькасць кніг, якімі ўжо амаль нельга было карыстацца. Як сапраўды нігалоў С. Лямнёў з'ездзіў у вёску, адабраў некаторыя выданні. Праўда, пазней давялося нямаля папрацаваць з нажніцамі, паперай і клеям, але як радасна было на сэрцы ад таго, што творы бы пачалі сваё новае жыццё.

Ці яшчэ такі выпадак. На гарышчы паўразбуранага дома аднаго з былых хутораў С. Лямнёў знайшоў рэдкія выданні, якія выйшлі яшчэ ў дзевятнацятым стагоддзі.

Як бачым, С. Лямнёў не проста збіральнік літаратуры (таніх аматараў у апошнія гады з'явілася нямаля), а сапраўдны кнігалюб, у сэрцы якога ёсць адна любоў на ўсё жыццё. Яе ён шчодро перадае і іншым. Вось чаму ў яго бібліятэцы так шмат чытачоў.

А. СВЕЧКІН,
настаўнік, член таварыства аматараў кнігі.

Ліда.

БІБЛІЯТЭКАРЫ ШКОЛ ВУЧАЦА

У адной з аўдыторый Рэспубліканскага Інстытута ўдасканалення работнікаў культуры Міністэрства культуры БССР ідуць заняткі. За партамі — школьныя бібліятэкары. У праграме заняткаў тэмы не толькі спецыяльныя — афармленне каталогаў, розных бібліятэчных дакументаў, але і танія, як «Ленінская тэорыя культурнай рэвалюцыі і сучаснасць», «Выхаванне ў дзяцей ідэйнай перакананасці, камуністычных адносін да працы і сацыялістычнай уласнасці», «Накіраваныя задачы школьных бібліятэк на сучасным этапе», «Выхаванне навукаў культурынага чытання», «Сучаснае вывучэнне мастацтва Беларусі» і многія іншыя.

Лекцыі чытаюць высокакваліфікаваныя работнікі дзіцячага сектара Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя Леніна — К. Навуменка, І. Іванюк, Г. Кулага, Э. Міцкевіч, начальнік бібліятэчнай інспекцыі Міністэрства культуры БССР І. Санкова. Цікавымі былі выступленні выкладчыкаў педінстытута імя Горкага І. Разанова, А. Рагулі, дырэктара Інстытута ўдасканалення работнікаў культуры Ф. Жыгалава.

Г. ВІНАГРАДАУ.

ПРЫЕХАЛІ АРТЫСТЫ У ГАРНІЗОН...

Гастролёўчы ў Беларусі, калектыў Навасібірскага дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі наведваў гвардзейскую мотэстравую Рагачоўскую Чырванасцяжную ордэнаў Суворова і Кутузава дывізію імя Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. Госці пабылі ў музеі баявой славы, праслухалі расказ пра баявы шлях праслаўленага злучэння. Ім прыемна было даведацца, што дывізія, якая прайшла слаўны

баявы шлях, была сфарміравана ў суровую пару Вялікай Айчыннай вайны ў Сібіры, на смерць стаяла ля сцен Сталінграда, па-геройску змагалася на Курскай дузе і, прайшоўшы з баямі ад Волгі да берагоў Балтыкі, перамаганосна закончыла вайну на тэрыторыі Германіі.

У Доме афіцэраў адбылася творчая сустрэча артыстаў з воямі. Госці далі вялікі шэфескі канцэрт.

Я. МАЛЫ.

3 гастролёў па Італіі

Народная харавая капэла Брэсцкага чыгуначнага клубу не раз дэманстравала сваё выкананне майстэрства ў Мінску, Маскве, у Польскай Народнай Рэспубліцы. Яна — лаўрэат Усеагульнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Нядаўна вакальная група харавой капэлы разам з гарадскім ансамблем танца «Радасць» вярнулася з Рыма,

дзе яны прынялі ўдзел у традыцыйным свяце газеты Італьянскіх камуністаў «Уніта». Італьянскія глядачы цэпла сустрэлі выступленне самадзейных артыстаў горада на Буае.

Зараз удзельнікі народнай харавой капэлы працуюць над новай праграмай, прысвечанай 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

Р. СЫРКІН.

Госці з сонечнай Балгарыі

10 дзён дэманстравалі сваё майстэрства жыхарам горада Салігорска перасоўныя цырк «Сафія» з сонечнай Балгарыі. У яго складзе вядучыя артысты балгарскага цырка. Свае выступленні балгарскія

майстры цырка прысвяцілі 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Пасля Салігорска госці з Балгарыі пабываюць у іншых гарадах рэспублікі.

Б. НАВІЦКІ.

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА

У зале Саюза мастакоў БССР адкрылася выстаўка акаварэлі беларускіх мастакоў «3 творчыя паездкі па краіне». Як справаздачы аб творчых камандзіроўках аўтары прадставілі на выстаўку каля 70 твораў на розныя тэмы.

Прыгваржаюць увагу акаварэлі дырэктара Палаца мастацтваў Саюза мастакоў БССР Ю. Няжурны, віцэ-дзірэкцора Е. Ціхановіча і яго сына Г. Ціхановіча, маладых мінскіх мастакоў С. Катковай, З. Літвінавай, С. Салохіна, творы іншых аўтараў.

В. АСТРЫНСКІ.

ПРЫСВЯЧАЕЦА ЮБІЛЕЮ

У Слуцку адбыўся справядачны канцэрт выхаванцаў мясцовай дзіцячай музычнай школы, прысвечаны 60-гадоваму юбілею Кастрычніка. На канцэрце былі выкананы песні і вершы пра У. І. Леніна, партыю, мёр, папулярныя му-

зычныя творы савецкіх аўтараў. Паспехам у глядачоў карыстаўся выступленні юных музыкантаў Лены Бранішэўскай, Ігара Шведкі, Даны Міхайлавай, Іры Маркавай і іншых удзельнікаў канцэрта.

Б. БАРЫСАУ.

Канстанцін Аляксандравіч ФЕДЗІН

На 86-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі пісьменнік і грамадскі дзеяч, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, Герой Сацыялістычнай Працы, акадэмік, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Канстанцін Аляксандравіч Федзін. Няша шматнацыянальная літаратура, уся савецкая культура панеслі цяжкую страту.

К. А. Федзін — адзін са старэйшых савецкіх пісьменнікаў, заснавальнікаў і стваральнікаў савецкай літаратуры. Сын былога прыгоннага, работнік чырвонаармейскага друку, органаў маладой Савецкай улады ў родным Паволжы, ён, як мастак, быў народжаны рэвалюцыяй. Палымны патрыёт сацыялістычнай Айчыны, К. А. Федзін стаў натхнёным песняром рэвалюцыі, з вялікай мастацкай сілай расказаў пра галоўныя этапы заваёвы і будаўніцтва новага жыцця, стварыў незабыўныя вобразы герояў, камуністаў, барацьбітоў за сацыялізм, якія сталі высокім прыкладам для пакаленняў савецкіх людзей.

Лепшыя творы К. А. Федзіна складаюць наш каштоўны нацыянальны здабытак, шырока вядомы ва ўсім свеце. У рамане «Гарады і годы» (1924 г.) ярка і праўдзіва ўзноўлена эпоха грамадзянскай вайны. Пра круціны старога і стаўленне новага свету, пра лёс рускай інтэлігенцыі — раман К. А. Федзіна «Браты». Маштабнасць мастацкіх абав'язванняў, вострыя выкрыцці імперыялізму вылучаюць створаны ў трыццятую гады раман «Выкраданне Еўропы».

Пяру К. А. Федзіна належыць выдатная эпопея «Першыя радасці», «Незвычайнае лета», «Касцёр». У ёй узноўлены гераічны шлях працоўнага народа ад падрыхтоўкі да са-

адлюстравання. Вялікую ролю для стаўлення і развіцця мастацтва сацыялістычнага рэалізму адыгралі публіцыстыка К. А. Федзіна, яго літаратурна-крытычныя, навуковыя працы.

Нястомную творчую працу К. А. Федзін спалучаў з кіпучай грамадскай дзейнасцю. На працягу некалькіх дзесяцігоддзяў ён стаяў на чале пісьменніцкай арганізацыі краіны, заслужыўшы вялікі аўтарытэт сваёй прычэповасцю, увагай і чуласцю да людзей. Ён прымаў актыўны ўдзел у рабоце Савецкага камітэта абароны міру, з'яўляўся членам рэдакцый часопіса «Новый мир». К. А. Федзін пязменна займаў непакісную пазіцыю ў барацьбе за камуністычную ідэалогію, супраць ідэйных ворагаў сацыялізму.

Камуністычная партыя і Савецкі ўрад высока ацанілі заслугі К. А. Федзіна перад народам, роднай літаратурай. Ён узнагароджаны чатырма ордэнамі Леніна, ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і медалямі. Раманы «Першыя радасці» і «Незвычайнае лета» ўдастоены Дзяржаўнай прэміі СССР.

Пясняр рэвалюцыі, пераможца сацыялізму, прызнаны класік савецкай літаратуры, чалавек велізарнай культуры і асабістага абаяння, К. А. Федзін будзе вечна жыць у памяці народнай. Яго кнігі назаўсёды ўвойдуць у мастацкую скарбніцу савецкага грамадства.

адлюстравання. Вялікую ролю для стаўлення і развіцця мастацтва сацыялістычнага рэалізму адыгралі публіцыстыка К. А. Федзіна, яго літаратурна-крытычныя, навуковыя працы.

Нястомную творчую працу К. А. Федзін спалучаў з кіпучай грамадскай дзейнасцю. На працягу некалькіх дзесяцігоддзяў ён стаяў на чале пісьменніцкай арганізацыі краіны, заслужыўшы вялікі аўтарытэт сваёй прычэповасцю, увагай і чуласцю да людзей. Ён прымаў актыўны ўдзел у рабоце Савецкага камітэта абароны міру, з'яўляўся членам рэдакцый часопіса «Новый мир». К. А. Федзін пязменна займаў непакісную пазіцыю ў барацьбе за камуністычную ідэалогію, супраць ідэйных ворагаў сацыялізму.

Камуністычная партыя і Савецкі ўрад высока ацанілі заслугі К. А. Федзіна перад народам, роднай літаратурай. Ён узнагароджаны чатырма ордэнамі Леніна, ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і медалямі. Раманы «Першыя радасці» і «Незвычайнае лета» ўдастоены Дзяржаўнай прэміі СССР.

Пясняр рэвалюцыі, пераможца сацыялізму, прызнаны класік савецкай літаратуры, чалавек велізарнай культуры і асабістага абаяння, К. А. Федзін будзе вечна жыць у памяці народнай. Яго кнігі назаўсёды ўвойдуць у мастацкую скарбніцу савецкага грамадства.

- Л. І. Брэжнеў, Ю. У. Андропаў, В. В. Грышынін, А. А. Грамыка, А. П. Кірыленка, А. М. Касыгін, Ф. Дз. Кулакоў, Д. А. Кунаеў, К. Т. Мазаўраў, А. Я. Пельшэ, Р. В. Раманаў, М. А. Суслалаў, Д. Ф. Усцінаў, У. В. Шчарбіцкі, Г. А. Аліеў, П. Н. Дзямічаў, П. М. Машэраў, Б. М. Панамароў, Ш. Р. Рашыдаў, М. С. Саломенцаў, І. В. Капітонаў, У. І. Далгіх, М. В. Зімянін, К. У. Чарненка, Я. П. Рабаў, К. В. Русакоў, А. П. Аляксандраў, В. Г. Афанасьеў, А. А. Епішаў, С. Г. Лапін, В. Н. Макееў, Б. І. Стукалін, С. П. Трапезнікаў, Я. М. Цыжэльнікаў, В. Ф. Шаўра, А. І. Шыбаеў, М. П. Геаргадзе, Ф. Т. Ярмаш, Б. Н. Пастухоў, П. М. Федасееў, Г. М. Маркаў, Г. Р. Абашыдзе, Ч. Т. Айтматаў, А. Т. Алімжанаў, А. А. Ананьеў, Т. Аскараў, М. П. Бажан, С. А. Баруздын, А. А. Бяляеў, Ю. В. Бондараў, П. П. Боцу, П. У. Броўка, Ю. М. Верчанка, А. Т. Ганчар, М. М. Грыбачоў, Р. Ф. Казакова, І. А. Касумаў, В. П. Катаеў, А. П. Кешокаў, В. М. Кажэўнікаў, В. П. Казачэнка, Ф. Ф. Кузняцоў, Л. А. Куліджанаў, Т. Курбанаў, П. А. Куусберг, Л. М. Ляонаў, А. М. Малдоніс, А. М. Мірзагітаў, С. У. Міхалкоў, Г. М. Муэрэпаў, С. С. Нараўчатаў, Л. М. Навічэнка, В. М. Озераў, Б. І. Алейнік, В. А. Петрасян, Б. М. Палявой, Н. А. Панамароў, Г. Р. Прыедэ, Р. І. Раждзественскі, А. Д. Салынскі, С. В. Сартакоў, К. М. Сіманаў, М. Танк, А. А. Суркоў, Ю. І. Сураўцаў, М. С. Ціханаў, М. Турсунаў, М. Т. Фядоранка, М. Б. Храпчанка, Ц. М. Хрэнікаў, М. І. Цароў, А. Б. Чакоўскі, А. М. Чапураў, М. С. Шагінян, А. М. Шасцінскі, М. А. Шолахаў, К. Н. Яшэн.

ПАМ'ЯЦІ К. А. ФЕДЗІНА

Масква, уся літаратурная грамадскасць праводзілі ў апошні шлях старэйшыню, класіка савецкай літаратуры, акадэміка, Героя Сацыялістычнай Працы Канстанціна Аляксандравіча Федзіна. Памёр пісьменнік, грамадзянін, у якога, па трапнаму вызначэнню Стэфана Цвейга, была «вясёлая магчымасць, з аднаго боку, паказваць народнае, зусім справядчна чалавечае і адначасова ствараць найтанчэйшыя артыстычныя асобы, паказваць духоўныя канфлікты ва ўсіх іх звышчачуцэвых праявах». Апрача гэтага сапраўды дзівоснага ўмення паказваць народнае, справядчна чалавечае, апрача вялікага ведання жыцця ўсіх пластоў народа перадрэвалюцыйнай Расіі і рэвалюцыйнай, чырвонай Расіі, Канстанцін Аляксандравіч валодаў на дзіва чыстай, празрыстай і прыгожай мовай, прыгожай як і яго Паволжа, дзе ён нарадзіўся і вырас, якому застаўся верны да астатніх дзён.

Асабіста ў маё жыццё, у маю юначую свядомасць, як і ў свядомасць людзей майго пакалення, Канстанцін Аляксандравіч Федзін увайшоў раманамі «Гарады і годы», «Выкраданне Еўропы», творамі, якія, аднойчы прачытаўшы, запамінаеш на ўсё жыццё. Уражвалі ў іх не толькі кампазіцыя, не толькі лёсы герояў, такія нечакана трагічныя і романтична ўзніслыя, уражвалі вольныя гэты самы рускі рэвалюцыйны дух, што жыў у іх нават тады, калі пісьменнік апаўдаў пра заганіцы, якую таксама ведаў не па кнігах і выпадковых уражаннях.

Потым, прайшоўшы ўжо віхуры Айчыннай вайны, мы захапіліся новымі раманамі Канстанціна Аляксандравіча, што увайшлі ў яго трылогію:

«Першыя радасці», «Незвычайнае лета», «Касцёр» — такія шчыліва рускія, такія шырокія і прывольныя, глыбокія і мудрыя творы. У іх па новаму загучала — бадай, па новаму і для самога Канстанціна Аляксандравіча — пераемнасць класічных традыцый, талстоўскай школы пісьма. Праз усю літаратурную творчасць, праз усё доўгае і багатае жыццё Канстанціна Аляксандравіча застаўся верны адной ідэі, аднаму мастакоўскаму прычыпу: раскрываць у мастацкіх вобразах чалавечнасць новага свету.

Канстанцін Аляксандравіч адзін з першых у савецкай літаратуры распачаў ды так на ўсё жыццё ў сваіх творах і захаваў вернасць тэме інтэлігенцыі і рэвалюцыі. Лёсы герояў ягоных твораў цесна пераплецены з лёсамі старой мастацкай інтэлігенцыі, што шукае і знаходзіць дарогу ў новую Расію. Трудныя лёсы, трудныя дарогі, але адзіна правільныя для сумленных людзей.

Апошнія вясемнаццаць гадоў Канстанцін Аляксандравіч стаў на чале нашай шматтысячнай, шматнацыянальнай пісьменніцкай арганізацыі, вёў вялікую грамадскую работу. Ужо зусім хворы, не маючы здароўя і сіл прысутнічаць на апошнім пісьменніцкім з'ездзе, Канстанцін Аляксандравіч даслаў дэлегатам з'езда пісьмо. Яно было прасякнута клопатамі аб далейшым развіцці савецкай літаратуры, аб кожным пісьменніку.

Памёр класік савецкай літаратуры. Жывуць і вечна будуць жыць яго кнігі, яго няўрымслівыя героі.

Алесь АСПЕНКА.

МОЖНА пераадолець прастору, але не час, калі ўлічваць звычайнае, зямное яго цяжэнне; можна пазбегнуць нейкіх адзак прасторы, але не часу. Так ці інакш час пакідае свой адбітак на ўсім, яго трэба толькі разгледзець. Пяць вершаваных зборнікаў, якія выйшлі нядаўна ў серыі «Першая кніга паэты», аб'яднаныя як прасторай (Мінск, «Мастацкая літаратура»), так і часам (1976—1977, можна сказаць, адзін «паэтычны» год), таму не ўяўляе асабліва цяжкасці разгледзець у іх адзінкі прасторы і адбіткі часу.

Перш-наперш кідаецца ў вочы тэматычнае адзінства ўсіх кніжак — без выключэння. І самая першая тэма, бясспрэчна, — тэма Радзімы, Беларусі. Праўда, у гэтай тэме прыкметна паслабеў «вясковы» пачатак, амаль няма нішчэ нядаўна шырока распаўсюджанага сурацэпаўстаўлення вёскі гораду. І ўсё больш радзіма ўсырымасца і адлюстроўваецца як агульная ідэя, як першааснова жыцця.

Потым — хлеб. Аб ім пішуць і ўрач Аляксандр Мельнікаў, і супрацоўнік крмінальнага вышуку Анатоль Белавус, і афіцэр Кастусь Ільшчыц, і ўчарашні салдат, карэспандэнт, электрык, сённяшні студэнт Алесь Емяльянаў... Здзіўляюцца тут няма чаго: хлеб — першая і сапраўды агульначалавечая каштоўнасць.

Трохі паслабла гучанне сардэчнай, традыцыйнай для беларускай паэзіі тэмы маці. Затое моцна загучала тэма прыроды. Апошні ліст, першы снег, лес, дрэва, ручай, наваліцца, дождж — ва ўсіх зборніках ёсць вершы з такімі назвамі, чаму таксама здзіўляюцца не даводзіцца, калі ўлічыць, якую закланочанасць у апошні час выклікае стан экалагічнага асяроддзя. Ну і, канечне, тэмы анталогічныя: снёж жыцця, дабро і зло, час і вечнасць...

Размова, такім чынам, ідзе пераважна аб рэчах першапачатковых, рэчах першай чалавечай неабходнасці. З іх адкрыцця пачынаецца шлях у паэзію, а з адкрыцця ў іх паэзіі пачынаюцца паэты.

Аднак тут нас чакае першы відавочны парадокс: усе ўдачы

аўтараў, усё, што дазваляе гаварыць аб іх менавіта як аб людзях, якія ў той ці іншай меры надзелены паэтычнымі здольнасцямі, ляжыць якраз па-за межамі «магістральнай» тэматыкі.

Напрыклад, К. Ільшчыц павойму ўбачыў сваю «Варажбітку», якая пасля варажбы ўдовам на картах — **Зноў разбірала сідраціва Неразабраную пасцель. У варажбітні вочы мужлі — І толькі тым**

яна жыла, Што хоць надзеі вечавухі Жаннам На шчасце аддала.

А. Емяльянаў, які ўдумліва і плённа вучыцца ў Р. Барадуліна (нездарма лепшая рэч, «Паэма вяртання», нават назвай нагадвае «Вяртанне ў першы снег» свайго настаўніка), дае вострую і свежую замалеўку гарадской вясны:

Машыны равуць, Ян зубры вясной, Бы за дзень шчэ Не нараўліся. А побач, чуваць, Метал лягоча, Вухнае молат цяжка. Дыміць наміны — Завод-рабочы Робіць глыбей зацяжкі...

Канечне, усё тое, чаму пры-

вья супадзенні некалькіх штампаваных слоў, а калі гэта і так, дык супадзенняў, апроч адзначаных, западта шмат. І больш сур'ёзныя памылкі ў паэтыцы маюць аднолькавую прыроду — у прыватнасці, у пабудове вобраза: аўтары часта не могуць правільна сумясяліць прадмет, яго ўласцівасці, функцыі і яго суаднесенасць з чалавекам.

К. Ільшчыц піша: «Я вырастаю там, дзе лес кранае аблокаў светлыя чубы...». Калі аблокі нараўноўваюцца з чубамі, дык павінен быць той, тая, каму чубы належыць, а калі чубы ёсць у саміх аблокаў, тады атрымліваецца, што аблокі параўноўваюцца з тымі, хто іх носіць, г. зн. з чалавекам. Няправільна — хоць так, хоць гэтак.

нахі, не падобныя на нах свежага хлеба.

Кабо (у таго ж аўтара) — снё-

Паліць-смаліць нясцерпным агнём, Ні вятрынікі няма анідзе... Сук засох І дрыжыць за анном, Як рука чалавеча ў бядзе...

«Анідзе» — лішняе, бо калі надвор'е бязветранае, дык само сабой зразумела, што няма нідзе ні вятрынікі; але галоўнае ў тым, што падкрэслена бязветранасць, а між тым, сук чагосьці дрыжыць...

А. Емяльянаў у вершы «Серп» піша:

Ен маладосць не (матчыну — Ф. Я.) Рупліва абвіау...

Атрымаўся зусім жahlівы вобраз: серп абвіаў чалавека!

Уласна кажучы, прырода «тэхналагічнага браку» ў вершах заўсёды адна, і было б няцяжка падганяць памылкі ў пабудове вобраза пад нейкі параграф. Я звяртаю ўвагу не на рубрыкацыю іх, а толькі на тую акалічнасць, што часцей за ўсё яны праўляюцца менавіта ў тых вершах, тэматыку якіх можна лічыць «магістральнай». Увесь час не пакідае ўражанне нібыта аўтары, добра ведаючы, як трэба пісаць аб бацькоўскай касе, аб варажбітцы, аб гарадской вясне ці аб першым каханні, не знаходзяць слоў і вобразаў, калі пачынаюць вершы, скажам, аб хлебе. Тут ім здраджае пачуццё меры.

Вось, напрыклад, як пачынае верш «Хлебароб» К. Ільшчыц:

Яму штоноч здаецца мулнай, Да ніткі выстылай пасцель, І сэрца б'ецца гулка-гулка, І неспакон, Як гром, расце...

Яўнае перабольшванне! Аўтар, відаць, лічыць сам і намагасца даказаць чытачу, што хлебароб не спіць ад восені да вясны, з вялікай нецярплівасцю чакаючы, калі зноў будзе араць і сець. Верш пра хлебароба менш за ўсё павінен быць пафасным; тут, наадварот, патрэбны самыя простыя словы — як сама праца на зямлі.

А. Мельнікаў ідзе нават далей:

...Кан бабы все, Работала я в колхозе... Каное счастье в поле спешить В ведро или по лужам...

УЛАДА ЧАСУ

НАТАТКІ ПРА ПЕРШЫЯ КНІГІ ПАЭТАУ

Бацькава каса нагадала А. Мельнікаву былога яе гаспадара, і атрымаўся шчымлівы верш аб ім, аб працоўным чалавеку:

Ах, накая носал Танюю І носі, І бороду брей. А тепер вот висит под стрехою Рядом с гнездами голубей. Онемела она без работы, Потуснела без утренних рос... С той поры, как мы с ней сироты, Не один отзвенел сенокос.

А. Белавус, чья першая кніга, здаецца, трохі запазычалася, ужо толькі ўспамінае аб першым каханні, але — як молада ўспамінае:

Сарамяжліва-малады Праз гадзі Сні, як назна, Сніцца: Разняволены носы твае... Нас не могуць дагнаць Сцяжынкі... А ля клубы Гармонік пляе: Там дажынкі. А ў нас — зажынкі...

свечаны гэтыя вершы, — таксама рэчы «першай неабходнасці», важныя, патрэбныя чалавеку, але нельга не пацікавіцца, чаму ж няма ці амаль няма сапраўдных удач тады, калі аўтары закранаюць самыя важныя пытанні жыцця.

Здзіўная акалічнасць: цытаваныя вершы прысвечаны рознаму і напісаны па-рознаму; вершы ж на аднолькавыя тэмы, якія паўтараюцца ў кожнай кнізе, у асноўным і напісаны аднолькава. І гэтая акалічнасць праўляецца ўжо ў стылі — аўтары нібы дамовіліся ўжываць адны і тыя ж словы: «Дваўрогі месяц вышліў высака...» (К. Ільшчыц), «калі выгляне месяц двухрогі», «і месяц на дваіх рагаты» (А. Емяльянаў); «духмяныя, як свежы бохан хлеба» (А. Белавус), «пахне свежым духмяным хлемам» (ён жа), «духмяны хлеб, славiты ручніком» (А. Емяльянаў) і г. д. Я не думаю, што тут проста выпадко-

А. Мельнікаў звяртаецца да яблынь з заклікам:

Обернитесь стихами! Ну, а ежели надо, Обернитесь штынами, Пулей, Прикладом!

Часта — і толькі па знешняму выглядзе — аўтары зборнікаў параўноўваюць з кулямі жалуды; параўнаць з куляй яблык ужо немагчыма — ніяк не падобны ні па «функцыі», ні па выглядзе; параўнаць жа з куляй яблыню — тым болей; а тут чамусьці мноства яблынь параўноўваецца з адной куляй, з адным прыкладам...

А. Белавус: **Палаюць красак палявых агні, Духмяныя, як свежы бохан хлеба...**

У параўнанні палявых красак з агнямі першыя зніклі, застаўся ў пашай свядомасці толькі «агонь», і вось аказваецца, што ён — «духмяны»! Прытым, у палявых красак — свае

Алесь САВІЦКІ

РЭЙС САДРУЖНАСЦІ І СЯБРОЎСТВА

З 20 мая па 4 чэрвеня гэтага года праводзіўся рэйс дружбы па Дунаю актывістаў савецкага Таварыства дружбы і таварыстваў дружбы з СССР сацыялістычных краін, прысвечаны 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Удзельнікі гэтага рэйса дружбы — дэлегацыі дзесяці краін сацыялістычнай садружнасці — наведвалі Румынію, Балгарыю, Венгрыю, Чэхаславакію.

Мне нашчасціла быць у складзе дэлегацыі Савецкага Саюза. Прапаўсю ўвазе чытачоў штотыднёвіка «ЛіМ» нататкі пра гэты рэйс.

Аўтар.

Цёплы свежы вецер дзьме з Дуная, і ад яго моцных парываў каляровыя сцягі напіваюцца і трымаюцца, і трапяткім полымем выгінаецца шырокая чырвоная стужка, на якой палымнеюць словы: «Няхай жыве згуртаванасць народаў краін сацыялістычнай садружнасці», і парывіста мільгаюць маленькія каляровыя сцяжкі ў руках жыхароў Ізмаіла, якія прыйшлі сюды, у порт, каб праводзіць у рэйс дружбы сваіх дарагіх гасцей — паланцоў дзесяці сацыялістычных краін, — праводзіць у рэйс дружбы, які прысвечаны 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

І хоць цеплаход яшчэ ля прычалаў, і на верхняй палубе толькі яго каманда, рэйс гэты ўжо набраў сілу і рухаецца наперад, жыве па сваіх законах, па тых самых законах, па якіх жывуць сэрцы сяброў сапраўдных, верных, адданых адной агульнай справе. Рэйс гэты пачаўся мітынгам на плошчы ля прычалаў, па-

чаўся ў славутым приморскім горадзе — гераічнай і сонечнай Адэсе, па-веснаваму ўзнёслай і прыгожай.

Жыхары горада-героя цёпла віталі дэлегацыі, якія ўзначальвалі сусветна-вядомыя дзеячы: дэлегацыю Балгарыі — намеснік старшыні Камітэта Балгара-савецкай дружбы, удзельнік вайны ў Іспаніі і антыфашысцкай барацьбы ў гады другой сусветнай вайны генерал Захарый Захарыев, дэлегацыю Чэхаславакіі — член прэзідыума Саюза чэхаславацка-савецкай дружбы Маркос Антонін, дэлегацыю Польшчы — старшыня выканкома Апольскага ваяводства Юзеф Масне, дэлегацыю Румыніі — член ЦК Румынскай Кампартыі Іон Глувакоў, дэлегацыю Венгрыі — дырэктар металургічнага камбіната імя У. І. Леніна Лайош Косці, дэлегацыю ГДР — прафесар Берлінскага ўніверсітэта імя Гумальта Гары Юнгер, дэлегацыю В'етнама — член прэзідыума В'етнамскага Камітэта абароны міру Ле Зуі

Ван, дэлегацыю Кубы — палкоўнік Рауль Кастра Мэркадар, дэлегацыю Манголіі — намеснік старшыні выканкома Федэрацыі мангольскіх арганізацый міру і дружбы Дагвын Цахілгаан.

Прыбыла ў Адэсу для ўдзелу ў рэйсе дружбы па Дунаю і дэлегацыя Савецкага Саюза на чале з Героем Савецкага Саюза лётчыкам-касманаўтам Германам Цітовым. Яе сустрэлі прадстаўнікі ўсіх дэлегацый, і гэтая сустрэча была асабліва запамінальная, бо яна ўзрушыла ўсіх сваёй цеплынёю, шчырасцю і сардэчнасцю.

Два дні дэлегацыі былі гасцямі Адэсы. Знаёмства з горадам пачалося з ускладання вяноў да помніка У. І. Леніну.

І гэтыя ж маладыя і моцныя фарбы былі і ў другога вянка, які паклаўся на паліраваныя гранітныя пліты помніка Невядомаму матросу.

Дэлегацыі наведвалі ў Адэсе Ільчоўскі порт, завод кіслародных машын, політэхнічны інстытут, завод прэсаў і аўтаматаў, суднарамонтны завод і іншыя прадпрыемствы. Завяршылася гэтая напружаная двухдзённая праграма гасцявання вялікім вечарам інтэрнацыянальнай дружбы ў палацы маракі імя Горкага. Вялікая зала палаца размешчана на другім паверсе, і адтуль добра відаць мора. Было гарача. Усе шырэнныя вокны і дзверы балконаў расчынілі на-

сцез, і ў залу залятаў пошум платанаў на приморскім бульвары, прыцішаныя гудкі караблёў — адны ўваходзілі ў порт, іншыя выпраўляліся ў далёкія дарогі, — і вецер быў прапахлы морам і квеценню акацыі, і тонкі, і мілагучны, як званочак, голас Хюен Цяу — спявачкі Ханойскага ансамбля песні і танца — звінеў на дзіўна высокай ноце і быў заглушаны ў канцы выбухам воплескаў і ўдзячных воклічаў, і гэтыя воплескі ўліваліся ў вялікую і магутную раку сяброўства, разумення агульнай мэты і згуртаванасці, якая вынесла цяпер людзей сюды, на бераг Дуная, на гэтую плошчу, дзе сабраліся, без малага, амаль усе жыхары Ізмаіла.

В'етнамская спявачка стаіць цяпер на трыбуне побач з Германам Цітовым і глядзіць на Дунай, глядзіць на бухметыя шаты вязавы над вадою, і тыя дрэвы, дэлягляд і шырокае пільныя ракі, здаецца, зліліся ў адно, у адзіны шырокі прасцяг, якому няма межы і няма канца.

Цеплаход ужо даўно гатовы рушыць у дарогу, і мы ідзем да прычалаў, па вузкім людскім калідоры, пад гукі аркестра, пад цёплыя развіталыя воклічы, пад пошум вялікіх і малых сцягоў, сярод кветак, ласкавых усмешак, сагрэтыя і сонцам, і цеплынёю сяброўскіх вачэй.

Цеплаход адыходзіць ад прычалаў марудна, быццам не хоча развітацца з берагам, і толькі адсюль, з верхняй палубы, калі ўся панарама прыстані перад вачамі, можна ахапіць позіркам каляровы, святочны малюнак усяго порта. Денецкі шахцёр, Герой Сацыялістычнай Працы Аляксей Андрэў, узрушаны гэ-

Дужа сумняваюся, каб такімі словамі адказвала сыну старая маці. Зноў атрымалася ненадзвычайная, плакатная бадзёрасць. (У далейшым выпадку аўтара «падвяла» рыфма, таму што далей ідзе: «Ты мне лекар-ство для рук пропиши, может, еще послужат»; як гэта ні дзіўна, рыфма «по лужам—послу-жат» вызначыла пачуццё, а не сапраўднае перажыванне знайшло патрэбную рыфму). Увогуле, мне здаецца, А. Мельнікаў дарэмна не піша на роднай мове. «Последнюю ржаную кры-шу на землю сснула она» — ці не па-беларуску гэта?

А. Емяльянаў у «Хлебе» не-прыкметна дапускае такія казусы:

**Знясленае поле уздыжася,
Як парадзіха,
Учуўшы крык дзіцяці.
Камбайнер загарэлы
Пот сатрэ
І робу здыме,
Як урач палчаткі...**
З гэтым яшчэ можна пага-дзіцца, хаця вобраз трохі «ве-лікаваты». Але далей ідзе:

**Духмяны хлеб спавіты
ручніком,
Матуля над сталом,
Як над калыскай...**

Вось табе і на! Матуля, вя-дома, збіраецца рэзаць «дух-мяны хлеб», стаіць над ім з на-жом (а вобраз працягваецца!) «як над калыскай»... Мала тут пачуцця меры, густы і—сэнсу.

Тое ж — у А. Белавуса: як толькі не пахне луста ў яго-ным «Хлебе»: «Расой... і дажд-жамі, туманам белым над аямлей, зажына свежымі сна-паі. Кляновым... лістом, аерам маладым...». Трэба толькі ўя-віць сабе, што луста пахне дажджом! Гэта разумовы пах, а ніякі не сапраўдны!

Не толькі ў адносінах да «высокіх» рэчаў, а і ў перада-чы ўласных пачуццяў аўтары часта такія нястрымныя, што пачуцці іх нагадваюць дарос-лае адзенне на хударлявым це-ле хлапчука. У якасці прыкла-ду прывяду толькі два радкі з верша А. Мельнікава «На испо-ведь к матери». «Речь мою пе-селеую выслушав», маці кажа: «от боли одичала душа твоя ожить». Гэта ж якое гора трэ-ба перажыць, каб душа здзіча-ла! А калі такое гора і было, дык трэба ж наведміць чыта-чу, у чым яно, таму што ніяк не забяспечыць такое слова — значыць скампраметаваць яго. Калі верш ёсць не што іншае, як нейрапсіхічнае перажыванне,

адлюстраванае ў свядомасці і ўвасобленае, як кажучь, у адэ-кватных словах, дык неадэ-кватныя, недакладныя словы сведчаць аб тым, што верша проста няма, гэта не тое пера-жыванне.

А ў вершах на сапраўды вы-сокія тэмы аўтары пераход-зяць, як кажучь, усе межы. Я не сумняваюся ў шчырасці іх высокіх пачуццяў, скажам, да радзімы, але мне здаецца, што яны губляюць раўнавагу ў су-адпаведнасці пачуцця словаў, якая знаходзіць выяўленне ў логіцы.

У вершы «Палешукі» К. Ль-юшчыц, напрыклад, піша:

**Я прызнаюся з гонарам
на людях,
Што я з мясцін палескіх,
Палешукі,
Дзе махляроў і лайдакоў
не любяць.**
Дзе пазнаюць сваіх
Па моцы рук.

Слова «палешук» не зусім пісьменна разрывае другі і чак-вэрты радкі, але справа не ў тым. «Прызнаюся» і «з гона-рам» азначае нейкі выклік, ні-быта хтосьці лічыць палешука дрэнным чалавекам, а я, маў-ляў, усё роўна ганаруся тым высокім званнем. Потым—дзе, у якой краіне махляроў і лай-дакоў «любяць»? Хутэй за ўсе яны—прадмет усеагульнай і паўсюднай нялюбасці, што як-раз сведчыць аб тым, што яны сустракаюцца ўсюды, у тым лі-ку і на Палессі. Калі б на Пале-ссі іх не было, дык адкуль жа была б нялюбасць да іх!

Ганарыцца радзімай і А. Мельнікаў, але—з якой пры-чыны?

**Мы гордо помним:
Наш исток—
В криничном крае
белорусском...**

І ўсё: коротка і ясна... А Емяльянаў піша: «Хочь да мора выхату не маеш, мо-рам з небывалаю красой два разы на год сама бываеш... Першы раз—як рэчкі разаль-юцца, заталіўшы владзі і мас-ты... А як жыта ў полі наспа-вае... то другі раз морам ты бы-ваеш...». Зусім як на маёй ра-дзіме, у Варонежскай воблас-ці, якая таксама не мае выха-ду да мора, дзе таксама вяс-ной бывае паводка, а летам усюды спее жыта...

А. Белавус сцвярджае ў вер-шы «Бацькаўшчына»:

**Там усё мне дорага і любя,
Кожны куст як дах**

бацьноўскі мне...
Кружыць над гняздом
павольна бусел...

Вось так: ганарымся нялю-басцю да махляроў і лайдакоў, ганарымся крыніцамі, павод-кай, морам жыта, кустамі, гнё-здамі, бусламі — г. зн. усім, што сустракаецца літаральна ў кожным кутку зямлі, — і не заўважаем дасягненняў, напры-клад, роднай культуры, якая выходзіць і ўжо выйшла на сусветную арэну, узлёту навукі, росту дабрабыту...

У патрыятычнай лірыцы гэта — крок назад. На маю думку, тое, што «зроблена» прыродай, можна толькі любіць, а гонар выклікае тое, што зроблена ру-камі працоўнага народа; го-нар і «бусел», гонар і «кры-ніца», гонар і «куст» — пачы-ці рознамаштабныя, а іх аб'яд-нанне сведчыць аб тым, што аўтары першых кніжак яшчэ па-сапраўднаму не перажылі, не адчулі і не ўсвядомілі тое, аб чым пішучь.

Давялося б цытаваць многа вершаў, каб даказаць падабен-ства зборнікаў, аб якіх ідзе размова, у самым галоўным — у агульных адносінах да жыц-ця; спадзяюся, аднак, што ўжо з таго, што цытавана дагэтуль, сёе-тое можна зразумець. Складасцця такое ўражанне, нібыта сапраўднае наша жыц-цё, жыццё краіны і народа праходзіць міма аўтараў раз-глядаемых першых кніжак. Дзіўна, але яно, жыццё, паў-стае ў вершах як прысмане баўленне часу, як замілаванае сузіранне аб'ектаў, руні, ручая, птушак. Жыццёвая пазіцыя лі-рычнага героя першых кніг дужа пасіўная, каб не сказаць — чыста сузіральная. І гэта — са-мае горкае і самае сумнае ўра-жанне ад іх прачытання.

Разважаючы аб прычыне та-кой здзіўляючай неактыўнасці, натыхаюцца на другі відавочны парадокс: ні ў аднаго аўтара (не выключачы і У. Градоўкі-на, пра якога хочацца сказаць асобна) няма вершаў аб сваёй прафесіі.

Чаму ўсё—агульнае, і амаль нічога — асабістага? Адкуль жа яно будзе, калі аўтары ніяк не выкарыстоўваюць уласную біяграфію, галоўнае ў якой усё-такі не дзіцства, не адпачы-пак на ўлонні прыроды, а пра-ца, тое, чаму аддаюцца леп-шыя гадзіны і гады жыцця,

тое, у чым толькі і пазнаецца сапраўдная існасць грамадскіх адносін, нарэшце, тая галіна жыцця, у якой працоўны чала-век раскрываецца найперш і лепш за ўсё.

Урач, ваеннаслужачы, пас-таўнік, былы рабочы і карэ-спандэнт, супрацоўнік крэм-інальнага вышуку (усе самыя «чалавечныя» прафесіі) не хо-чуть пісаць вершаў аб сваіх штодзённых клопатах? Чаму? Можна, яны ім не падабаюцца? Дык гэта ўжо драма, гэта ўжо і ёсць сапраўдны «матэрыял» для вершаў аб сапраўдным жыцці!

Што гэта так, у нечым да-казвае кніга У. Градоўкіна. Ягоны жыццёвы вопыт — гэта жорсткі вопыт вайны, якая да канца агаляе ўзаемаадносінны «взмех людзьмі». У. Градоўкін заваяваў права напісаць радкі:

**И этим дороги те годы:
пусть сам я погибал не раз,
хоть одному вернул свободу,
хоть одного от смерти спас.**

А хіба А. Белавус, супрацоў-нік крэмінальнага вышуку, не вядзе бой за чалавека—защит-ных, нялёгка бой супраць не леп-шых прадстаўнікоў чалавечага роду і за іх?

Можна быць, У. Градоўкін проста больш таленавіты за сваіх калег? Як бы там ні бы-ло, але яго вершы хочацца на-раўнаць з вершамі астатніх аў-тараў менавіта з пункту гле-джання «забеспячэння» слова сапраўдным, перажытым па-чупцём.

Там, дзе, скажам, А. Бела-вус піша аб «галубіных сцэж-ках дзіцства», убацьчыць якія чытачу цяжкавата, У. Градоў-кін прыводзіць якую-небудзь дакладную дэталю, якая харак-тарызуе канкрэтны прадмет: «Еще ядрены и крепки, с испаринкой (разрядка мая—Ф. Я.) на шляпах, там-сям растут борошки в тени еловых лапок», — і чытач добра бачыць гэ-тую «испаринку». Там, дзе для астатніх аўтараў «цягнік» ёсць проста цягнік і нічога болей, У. Градоўкін зноў удаклад-ніць: «установленный комбайна-ми и жатками состав», — і ў чы-тача параджаецца давер'е да паэта. Там, дзе К. Льюшчыц не знаходзіць ніякіх іншых слоў, апроч «прыемна зноў блу-каць між сосен», У. Градоўкін фіксуе толькі адзін міг—але

міг самы востры, сапраўды ад-чутае перажыванне:

**Сошла весенная вода
по буеракам и канавам.
Осталась таять глыба льда
в потенках грязновато-
рижавых.
И, запрокидываясь, пьют
сворцы из ямки, как
из блюдца,
За эти несколько минут
От счастья можно
задохнуться.**

Тут бачу я не толькі шпакоў — я нібы бачу пачуццё аўтара, і, убачанае, яно становіцца і ўласным маім пачуццём!

У. Градоўкін—цікавы, бадай, ужо здзейснены талент. Пра астатніх жа аўтараў першых зборнікаў, па маю думку, мож-на пакуль што сказаць толькі першае: яны яшчэ толькі ў па-тэцці.

Я вельмі хачу, каб мяне пра-вільна зразумелі, — і ў першую чаргу самі аўтары: я ні-кога не хацеў крыўдзіць. Я ха-цеў толькі разабрацца ў пры-чынах, па якіх іх бесспрэчныя здольнасці рэалізуюцца неда-статкова.

Па яшчэ зборніках я прай-шоў, нібы па мікрараёну, дзе побач са стандартнымі пяціпа-вяховымі дамамі стаіць рап-там дом арыгінальнай пабудовы. Канечне, можна вызна-чыць, чым адрозніваецца адзін стандартны дом ад аднаго, але ўсё-такі галоўнае — і прытым вельмі прыкметнае — адроз-ненне не ў колеры буйнаблоч-ных сценаў, а ў людзях, якія жы-вучь у кватэрах. «Человеку в жизни нужен поиск, чтоб най-ти в ней самого себя», — пра-вільна заўважае У. Градоўкін, самастойна прайшоўшы да думкі А. Твардоўскага: «Себя найти в себе самом и не тер-ять из виду». Вось задача, якая стаіць перад аўтарамі пер-шых кніжак.

Яе ніяк нельга назваць лёг-кай, яна—найцяжэйшая, тым болей у наш час. Я, прызнаю, не выпадкова правёў паралель з мікрараёнам. Усе мастацтвы—як злучаныя сасуды, і нівеліра-ваная архітэктура—не сірата: нівеліроўка, відаць, пранікае і ў паэзію. Але архітэктар жорст-ка падпарадкаваны прамысло-васці, а паэт палінен і можа заўсёды выяўляць сваю мастац-кую самастойнасць. Мабыць, у тым і праяўляецца талент.

Фёдар ЯФІМАУ.

тым малюнкам, нечакана і ўсхвалявана прызнаецца:

— Непакой мяне дождж. А раптам — хвастані! Усё свята мог сапсаваць, — усміхаецца шырока, задаволена, па-сяброўску паклаўшы рукі на плячо Хамда-мава, каваля з «Узбекмаша». — Сонца свеціць. Адступіў дождж, не адважыў-ся...

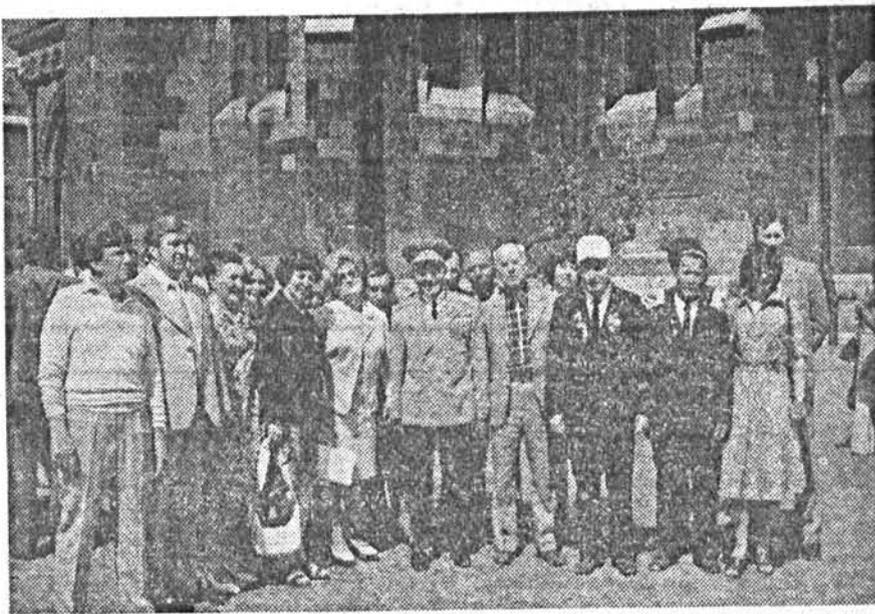
— Чалавек радуецца—хмера ухадзіт. Чалавеку сонца нада, свет нада. Такой празнік, хто пасмеет мяшаць?..

Ах, як жа радасна смяецца шахцёр з Данецка, як ласкава ляпае па плячы свайго ўзбекскага сябра:

— Мудра гаворыш, Мардан! Няма ў свеце той сілы, якая можа сапсаваць нам гэты вялікі дзень, гэтае наша мірнае свята!

На верхняй палубе цеплахода стаяць балгары, манголы, узбекі, палякі, нем-цы, румыны, венгры, стаяць дзесяткі людзей, якія аднолькава ўзрушаныя, ад-нолькава ўзрадаваныя, аднолькава разу-меюць цеплыню сяброўскага развітання, поўныя глыбокай веры, што сапраўды няма ў свеце сілы, якая можа адолець сяброўства людзей, якія хочуць жыць мірна і шчасліва.

Ранкам цеплаход спыніўся ля прыча-лаў румынскага горада Галац. І калі мы ўбачылі расквечаны сцягамі і кветкамі прычал, нам падалося, што святочнае ўбранне Ізмаільскага порта нейкі добры чараўнік перакінуў за адну ноч сюды, у гэты маленькі румынскі гарадок. Гэ-так жа, як учора ў Ізмаіле, стракацеў бераг ад сцягоў, кветак, каляровых хус-

Савецкая дэлегацыя на вуліцы Будапешта.

цінак, жывымі здаваліся чырвоныя макі, вышытыя на доўгім ручніку, на якім ля-жаў залацісты свежы бохан гасціннага хлеба, і гэтак жа радасна і шчыра гучалі мелодый нацыянальнага ансамбля, які выступаў тут жа, на плошчы ля прыча-лаў, і гэтак жа радасна і шчыра гучалі галасы сяброўскіх прывітанняў.

Пасля ўскладання вяноў да магілы

румынскіх і савецкіх воінаў, прадстаўнікі кіраўніцтва муніцыпалітэта і грамадскіх арганізацый горада прапанавалі агле-даць металургічны завод. За кароткі час—у другой палове дня ўдзельнікі рэйса дружбы павінны былі выязджаць аўтобусамі ў горад Браілу—агледзець вялізны металургічны завод можна толькі збольшага. Але тое, што мы ўба-

чылі, уразіла кожнага: найноўшае аб-сталяванне, высокая культура вытвор-часці. Завод быў пабудаваны з дапамо-гай савецкіх спецыялістаў, цяпер тут вы-раслі добрыя нацыянальныя інжынер-ныя кадры, якія дбайна, па-гаспадарску вядуць вытворчасць. Гаспадары нічога не ўтойвалі, паказвалі тое, што ёсць, шчыра гаварылі і пра свае поспехі і пра тое, што, часам, замінае ў працы. Але найбольш гаварылі пра тое, што з'яў-ляецца самай адметнай якасцю ў працы свайго сучаснага і вялікага прадпрыем-ства — пра дасягненні, пра тую вялікую актыўнасць, з якой рабочыя завода раз-гарнулі сацыялістычнае спорніцтва ў гонар 60-годдзя Вялікага Кастрычніка.

Кіраўнік дэлегацыі Венгерскай Народ-най Рэспублікі, дырэктар металургічнага камбіната імя Леніна Лайшо Косці, які глядзеў на ўсё вачамі буйнага спецыялі-ста, прызнаўся шчыра:

— Высокая культура вытворчасці. Тое-сёе я сабе ў бланкіці запісаў. Раскажу сваім інжынерам...

І гэта прагучала і як ўхвала, і як прызнанне, і захапленне поспехамі сваіх рабочых сяброў, захапленне, якое заўжды жыве ў сэрцы рабочага чалаве-ка, калі ён бачыць добры плён працыві-тых чалавечых рук.

Па дарозе ў горад Браілу нам дава-лося ўбачыць, дзе-нідзе, завілістыя рас-коліны на сценах старых будынкаў — след стыхійнага бедства, што нядаўна зачэпіла і гэтыя мясціны на беразе Дуная. Іон Мэдра, першы намеснік

(Працяг на стар. 8).

М О ТУТ І НЕ ЁН ВА ЎСІМ ВІНАВАТЫ, — давайце не спяшацца з абвінавачваннем, бо цяпер спяшацца няма куды... Як на цягнік які даўно пайшоў, а ты, пра гэта не ведаючы, стомлена хакаючы, з чамаданами ў руках бяжыш крывымі вулачкамі да вакзала і думаеш: хаця б паспець. А потым стаіш адзін на пероне, глядзіш на чорныя, бліскучыя зверху рэйкі і думаеш: ну, хай спазніўся, але навошта было бегчы? Вось так і мы — давайце не спяшацца, бо цяпер ужо нічога не зробіш, адзінае, што можам — паспрабаваць разабрацца.

Пачнем з пачатку, з самага пачатку, калі ён, як любяць паўтараць жартульнікі, хадзіў пад стол пешшу. Ішчэ тады, гледзячы на ягоны тварык, я задумваўся над ягоным жыццём, — ну, хай будзе лёсам, бо лёс мне часам нагадвае нешта праграмаванае, звязанае з нейкай асобаю, што мае пачатак і заканчэнне, а жыццё — больш размытае паняцце. Дык вось, ішчэ тады мне думалася, што ў ягоным лёсе будзе тое, чаго не будзе ў майм, у другім, трэцім, дзесятым...

Гэта быў звычайны паслухмяны хлопчык. У тым жа і справа, што ён быў занадта звычайны і занадта паслухмяны. Ён мог і бегачы, і крычаць, і плакаць, але, калі б яго ні сустрэў, здавалася, ён знаходзіцца за нейкай мяжою, пераступіць якую нельга. Усе дзеці адгароджаны ад нас мяжою здзіўлення і неразумнення, і гэта не маё адкрыццё, аднак такою ж мяжою ён быў адгароджаны і ад аднагодкаў. Як мне здаецца, тут мелася аднабокая сувязь: ён іх разумеў, але яны яго не маглі зразумець.

Упэўнены, што тут ні пры чым яго непрыгожасць, ягоная зайцава губа, хоць, відаць, як толькі ён навучыўся гаварыць, адразу ж пачаў едкае і калючае: «Гэй, зайц, хадзі, капусты дам». І да таго ж ён быў не слэпы, добра бачыў, як вакол кружылі аднагодкі і, выстаўляючы язык — найвышэйшая абраза, — паказваючы ў яго бок каравым пальцам, падскокваючы то на адной, то на другой назе, дражніліся: «Гэй, зайц, хадзі, капусты дам». Відаць, спачатку ён нічога не разумеў, толькі прыслухоўваўся і прыглядаўся да гэтай жорсткасці маленства, а потым, як пайшоў пяты год, мянушка знікла, болей яе ніхто не чуў, бо адчаем і злосцю ён прымусліў аднагодкаў замаўчаць, забыцца на гэтыя словы. А ішчэ праз год ён верхаводзіў імі.

Вось і цяпер уяўляю — усе, як адзін, басаногі, з чорнымі, хоць рэпу сей, пятамі, штаны ў іх трымаюцца на шлейках, перакінутых крыж-накрыж праз плечы, у кожнага — старабок — тонкая маленькая жалезная рэха, якая са званам коціцца сагнутым каленым дрогам, — і вось яны, як пчолы ля вулзе, з рэпці да змярвання носяцца па вуліцы, калі нікалі вылятаюць на балышак і там, удалечыні, хаваюцца за клубамі пылу, — спачатку ён, потым другія, і вось ужо апошняя пяць мілігае. І ўжо нічога не бачна з-за сівога пылу і адтуль, як з-за сцяны, як з другой галактыкі, даносяць іх незразумелыя крыкі і доўгае, заціхаючае дззз-вінь... Іх зван нечага разбітага ў душы тваёй. І ты стаіш аслупянеў, услухоўваешся ў той зван — няснае, незразумелае і даўно забытае прачынаецца ў табе, хочацца адразу ж, па шматгадовай звычцы, разабрацца, але не можаш, бо між табою і імі ёсць мяжа. І таму іх можна чуць, бачыць, здзіўляючыся, але не разумеючы, — як рыб у акварыуме.

А потым ён пачаў нечакана, без усякай прычыны, замаўчаць і заціхаць, — нечакана ён як бы засынаў з адкрытымі вачамі сярод аднагодкаў, а тыя віхураю несліся далей, і тады днямі ржавеў ягоны старабок, і ў тонкім «ур-ра», што неслася з кустоў ля рачулікі, не чулася ягонага голасу. Спачатку гэта мо было нікому неўзаметку, але потым, як ён упершыню ў жыццё завёў галубоў, тут ужо нельга было не заўважыць.

Ніхто не ведае, як ён да гэтага дадумаўся, — мо ўбачыў у кіно, што раз у месяц прывозілі ў вёску, а мо на літарых і складах прачытаў у якой тоненькай кніжачцы для малых, што, маўляў, так і так — ёсць такія ручныя птушкі, якія будуць лётаць у высокім небе, а потым вяртацца да цябе, калі ім пабудуеш галубятню. І

мо там, у той кніжцы, даваўся яшчэ малюнак, эскіз, як будаваць галубятню.

На выгляд яму было год шэсць, ад сілы сем, малаток ён трымаў дзвюма рукамі, а тыя дошкі, з якіх рабіў галубятню, ён цягаў у мой двор і прасіў дапамагчы адрэзаць. Уяўляецца, ён прыходзіў у мой двор, штохвілінна шморгаў носам, зайцава губа віднелася яшчэ здалёк — гэта надавала выгляд забіякі, галава пастрыжана нажніцамі «пад авечачку», чырвоныя вушы тырчаць, як лапці, у правай руцэ малаток — відаць, ён з ім і спаць клаўся, — левай ён падтрымліваў дошку і адначасова ўмудраўся падцягнуць угору штонікі, — вось гэтае малое, гледзячы на цябе спадылба, як ваўчок, прасіць памагчы зрабіць галубятню. Менавіта памагчы толькі там, дзе

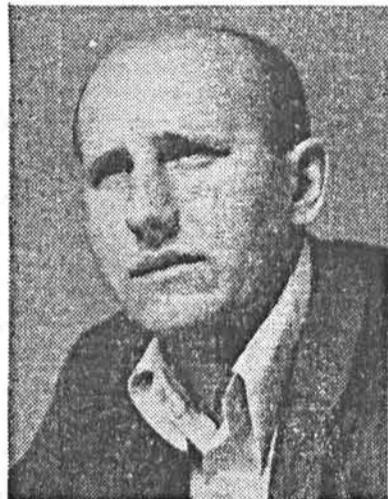
упартасцю, з зайцавай губой, са штонікамі на шлейках, са старабоком, Ішчэ я падумаў, што цяпер ён пачне задаваць пытанні сабе.

...У тым і была ягоная трагедыя, што ён не мог адчурацца ад гэтага «чаму» ні на хвіліну. Разумеецца, для большасці гэта як хвароба: перабыло, набыў імунітэт і знікла. І болей не прыходзіць. А калі і прыходзіць, то ёсць добры вопыт, як лячыцца: размовы пра футбол-хакей і пра надвор'е — кажучы, праз сорак год будзе нацяпленне і ўзровень сусветнага акіяна падыецца на сорак метраў; работа — о-о, колькі маецца лякарстваў, каб вылечыцца ад такой хваробы. А ён, відаць, не здолеў.

Праўдзівей, спачатку ён падумаў пра выключэнне з агульначалавечага правіла. Амаль у кож-

Васіль ГІГЕВІЧ

Віцторый АДННОЙ ДУШЫ

А павяданне

сам не мог. А так ён усё рабіў сам: збіваў да крыві пальцы, згінаў і разгінаў цвікі, пакуль яны не ламаліся, ён нават маці не падпускаў да сваёй галубятні. «Я сам», — і гэта было як наркан, як каменная агародка, за якую нікому не дазвалялася ступіць, толькі калі ён звываўся спаць, я прыходзіў у іх двор і прыбіваў па-сапраўднаму тую дошку, якую ён паўдня стараўся прыліпіць да планкі.

Затым знік іх кот. Галубоў яшчэ не было і ў паміне, але кот знік. Адзін з тых здаровых, сытых і ланівых катоў, якія нам заўсёды нагадваюць некага са знаёмых — толькі ніяк не ўспомніш, каго, — ён памалу хадзіў па хаце, гадзінамі вылежваўся на сонцы, муркаў і, выгнуўшы дугую спіну, любіў церціся ля ног, — вось гэты кот аднойчы знік. Праз пяць дзён, калі яго ўжо ніхто не чакаў, кот прыбрэў, паскубаны, пахуздзель. Кажучы, каты знаходзяць дом, калі іх завалачы за дзесяты вёрст, завязаўшы ў мяшок, каб дарогу не бачылі. Відаць, кажучы так нездарма. Другі раз, ката знесла яго маці, — яна ўжо, відаць, зразумела, што з сынам нічога не зробіш, увесь у бацьку, якога ён, сын, так і не бачыў: бацька не вярнуўся з фронту.

Птушкі махалі крылатам, уздымаліся кругамі ўсе вышэй і вышэй, дзе блакіт і маленькае белое сонца, — і тады, як ён углядаўся ў іх, далёкіх і свабодных, я заўважыў — у ягоных вачах, — што здавіла і напалохала, калі ўбачыў яго ўпершыню. Тады падумаў яшчэ: цяпер ён пачне «знаёміцца» з адзінотаю, не той, адзінотаю, якая неўзаветку авалодвае чалавекам у сталасці і з дапамогаю якой мы адгароджваемся ад усяго на свеце, а той першай лёгкай адзінотаю, калі маленькі надстрыжаны нажніцамі чалавечак з зайцавай губой разумее, што ён сапраўды існуе на гэтай бясконцай зямлі, менавіта цяпер, а не тысячагоддзі ўперад ці назад... Быццам тады, тысячагоддзі ўперад ці назад, ён і сапраўды мог з'явіцца, увесь да кронелькі такі: са сваёй

ным правіле ёсць выключэнне, і яму думалася, што менавіта ягонае асабістае «я» — гэта і ёсць выключэнне.

Калі скажучы, што дзеці не задаюць сабе пытанняў наконт бысмерця і сэнсу жыцця, то гэта, відаць, памылка. Пытанне задаецца і на яго тут жа знаходзіцца адказ. Кароткі і вычарнальны, ён, адказ, складаецца ўсяго з некалькіх слоў. «Такога не можа быць», — і гэтым адмятаецца ўбок тысячагадовы вопыт чалавецтва і застаецца ў цэнтры Сусвету вечны маленькі чалавечак з зайцавай губой, з абстрыжанай нажніцамі, «пад авечачку» галавою, з чорнымі натапыранымі вочкамі, якія нешта ці некага чакаюць. А мо і не нешта ці некага, а звычайнага цуду, які ніколі не можа збыцца, як у сне палёты над зямлёю, бо калі ён збудзецца, то гэта ўжо не цуд, а здарэнне, можна яшчэ сказаць — малаверагоднае... А вось калі чалавек чакае таго, што ніколі не здарыцца, не павіна здарыцца, то тады ўжо і можна сказаць, што ён чакае цуду.

Гэтым, відаць і былі напоўнены гады ягонага жыцця паміж першым і сёмым класам: штохвілінным чаканнем і прыслухоўваннем; спачатку быў старабок, затым галубятня і галубы, крыху пазней прывезеныя маці з Барысава снігурні-адзінакцы — яны прывязваюцца вярвачкамі да кірэзавых ботаў, а напаследак, каб снігурні крапчэй трымаліся, вярвачкі звываюцца, скручваюцца палачкамі, і пачынаецца размашыстае слізганне па застылай белі, далей і далей ад дому, паміж звешаных з берагоў амаль да лёду асляпляльна-іскрыстых галін алейніку — у цішыню і стыласць, не парушаныя ні трэскам транзістара, ні жывым словам — быццам ён, цішыня і стыласць толькі што ўзніклі на свеце і нічога іншага яшчэ не існавала з'явіцца; а вясною паўтарэнне гэтага ж шляху, які заканчваецца ля бліжэйшага ад Жыціва павароту рэчкі, дзе крыга садзілася на мель; потым вудачкі і рыба, не тая, злёўленая і ўбачаная на малюнках, а якую ніхто ніколі не

РЭЙС САДРУЖНАСЦІ І СЯБРОЎСТВА

старшыні Народнага Савета, член дэлегацыі Сацыялістычнай Рэспублікі Румынія ў рэйсе дружбы, сказаў нам:

— Сапраўдная вартасць сяброўства правяралася найбольш выразна не на роўнай дарозе, а на крутых паваротах. Гэта — старая ісціна. Але мудрасць яе спецыяльна да самага дна толькі тады, як сам мінаеш гэтую паваротку. Хто дапамог нам зрабіцца людзьмі вольнымі? І хто першы працягнуў нам руку брацкай дапамогі вольнаму, калі стыхійнае бедства скеланула нас? Савецкія браты. І браты з краін сацыя-

лістычнай садружнасці. І таму сёння прысутнасць дэлегацыі рэйса дружбы на нашай румынскай зямлі — не простая сімволіка, а гасцяванне сяброў, што ў цяжкую хвіліну падзялілі па-брацку кавалак хлеба. І мы да скону дзён будзем помніць гэта і будзем верныя сваім братам па працы і змаганню за шчасце людзей...

Змаганне за шчасце людзей...

Менавіта ў гэтым ёсць найвышэйшы абавязак чалавека на зямлі. І ў тым, як выконваецца чалавекам гэты абавязак, ёсць мера чалавечай годнасці, мера яго дабрыві і сэнс усяго жыцця. Варта толь-

кі даведацца пра тое, як паставіўся чалавек да другога чалавека, калі той трапіў у якую-небудзь нягоду, і можна без памылкі вызначыць, чаго варта гэты чалавек, ці можна на яго пакаласціся ў цяжкую хвіліну.

Гэтыя думкі сабліва выразна западалі ў душу, калі мы развіталіся з гасціннымі гаспадарамі горада Браілу, і бачылі вочы людзей шчырых, адданных і чунных. Гэтыя думкі з незвычайнай вострынёю ажывалі ў сэрцы зноў, калі раніцою мы развіталіся на два дні з цэплаходам. І пераселі на аўтобусы, і ўжо зямля братняй Балгарыі ўсё з той жа гасціннасцю і сардэчнасцю сустрэ-

кала пасланцоў краін сацыялістычнай садружнасці. Гэтыя думкі з дзівоснай уладарнасцю высяталілі ў сэрцы строгія і высокія пачуцці, калі мы былі ля велічнага манумента на высокім беразе Дуная ў Будапешце, які стаў тут у памяць змагарам за свабоду простых людзей. Гэтыя думкі былі як прысяга вернасці, былі і будуць у кожнага, хто ўздыдзе на высокую гару ў Браціславе, дзе свежы вецер са Славацкіх гор гайдае трапяткое полеыма Вечнага агню ля мемарыяла савецкім салдатам, што загінулі тут, на славацкай зямлі, думачы толькі пра адно — перамагчы фашызм, убараніць людзей працы ад цемры, няволі, знішчэння. І думалася: каб можна было выстраіць у адзін ланцуг гэтыя помнікі і абеліскі салдацкай мужнасці і славы, толькі тыя, што стаяць на берагах Дуная, стаяць ад Ізмаіла да Браці-

бачыў, гудзенне майскіх хрушчоў, збіванне іх шапкамі, а зверху, над усім гэтым: і гудзеннем, і пахам першай зеленай, і адталай зямлі — сфера бяздоннага, страшнага да замірання зорнага неба і тут жа, побач, як рука маці, пошчак нябачнага салаўя; гульня ў латку — нлужо забыліся спачатку таямнічы згавор, ты — біроза, я — клён, потым размах палкаю, удар з усёй сілы, чорны каучукавы мячык кропкаю растае ў сінечы, і тады, кінучы вобземлю палку, можна ляцець у міг заважанай свабоды — да лініі, якую нехта правёў на пачатку згавору — вось так становіцца і, адступаючы, чэрціць пятой на іздаўна адталай зямлі лінію, да якой ншпер лшчыш як да адзнай ісціны, як да вышэйшага сэнсу; а потым змярканне і пэсна, якую ён аднойчы пачуў і паўтарыў нараспеў тыя простыя, як хлеб, словы, якія співаліся не за грошы, не за ўвагу і нават не за славу... І, нарэшце, з усёго гэтага, як вынік, як абагульненне, з'явілася яна, з беленькім кірпачным носікам, з ямачкамі на шчоках, чыстая і акуратная, у белым вучнёўскім фартушку і з такім жа беленькім каўнерыкам на чорным вучнёўскім плаці, выдатніца, яна абавязкова не тутэйшая родам — мо ходзіць у сёмы клас з суседняй вёскі, у якой німа сёмых класаў, а мо прыехала з бацькамі адвекуль здалёку. Напрыклад, бацька яе старшыня калгаса, і прыехалі лны аж з самога Барысава.

І вось тут параўнае яно, з усёй яшчэ стрыкавага нажніцамі галавою, толькі цяпер не вагола, а «пад бокс» расхлістаная, крыкліва і нечакана ціха, вечно занята сваім чаканнем і прыслухоўваннем, які часта заціхае, як засынае ўсё роўна з адкрытымі вачамі і тады пазірае ваўчом, седзячы на апошняй парце, і ле — эталон чысціні і прыгажосці, мару, амаль што цуд, які можа адбыцца, калі яна гляне на яго, усміхнецца і скажа: «Мы будзем з табой дружыць». І гэтага дастаткова. І цуд адбудзецца.

Спачатку ён думаў, што яна яго проста не паспела заўважыць; разумеючы, яна — выдатніца, увесь час занята кніжкамі і кніжачкамі, настолькі, відаць, вялікімі і важнымі, што нават на ўроку німа калі падняць галаву і, азірнуўшыся назад, сустрацца позіркам з ягонымі прагнымі сарамлівымі і адчайнымі вачамі; задуманная, ціхая, яна ходзіць, нахіліўшы галаву, і нават потчу, калі заплюшчываў вочы, яму бачыліся дзве касы з белымі банцікамі, што спакойна ляжалі на яе спіне, яе чорны, бліскучы, акуратны барысаўскі партфельчык, лаўка, на якой яна сядзела — ён баяўся падысці да яе лаўкі. Не амаль нельга выпадкова сустраць у лесе альбо ля рачулікі, у гэтым ён даўно узвуніўся, убачыць яе ён мог толькі ў школе, ці на вузкай сцежцы, што вяла дадому, у тую хату, якая ператварылася ў чараўнае царства, у якім жыла яна, царэўна, недасягалыная і нікому нікім не зразумелая, акрамя яго, безумоўна. Відаць, так магло і быць: яна яго проста не паспела заўважыць, такога, які ёсць: з зайцавай губой, з глыбокімі заплаканымі вачамі, у якіх педзе на самым дне хаваліся заціхасць і адчай.

І што яму заставалася рабіць? Уявіце сябе на ягоным месцы, ягоную штодзённую роспач і радасць — вось вам чатырнаццаты год, перад вамі штодзённа з'яўляецца ваша мара, ваша мэта жыцця, якая настолькі таемная і недасягалыная, што не ведаецца, як да яе падступіцца, і ўжо загадаў, не чакаючы загаду, падаецца перад ёю ніцма, не гаворачы пра тое, каб падысці і загаварыць, ці хаця б адзіным намікам даць зразумець, што вы гатовы ўпасці ніцма.

Яго пачалі выклікаць у настаўніцкую. Першы раз гэта было, калі ён разбіў шыбу ля яе лаўкі — яна нават і не паглядзела ў яго бок, — і таму яму нічога не заставалася, як прадаўжаць: на перапынках у класе стаў пшл слухом, не прадыхнуць, на ўроках настаўніцы кідалі ў роспачы і бясплілі на стол ручку — найвышэйшую зброю — і, заплакаўшы, выбягалі з класа, стукваючы напаследак дзвярамі, — і ўсё гэта было прадаўжэннем раней пачатага.

Дырэктар, зплўшы акуллары і выцершы насавай хуцінкаю лысіну, спакойна гаварыў пра эгаізм і непавагу да настаўніц, пра тое, што на ўроках

вучні павінны слухаць, і запамінаць, і паўтараць тое, чаму вучаць, а не пераінкаваць настаўнікам і аднакласнікам, — асабліва адной аднакласніцы, хацелася падказаць дырэктару, — і ў гэтым абавязак вучняў: займацца на «добра» і «выдатна». Увогуле, гаварыў дырэктар, дрэнных хлопчыкаў чакае не зусім светлае будучае: спачатку нізкія адзнакі ў атэстаце, асабліва ў графе паводзін — і гэтым, як шлагбаумам, загараджваецца дарога ў Інстытут, — затым падазраюнае знаёмства з цёмнымі асобамі, а далей... Ён сам, гаварыў дырэктар, павінен ведаць і разумець, што можа здарыцца далей.

Але як толькі ён зачыняў дзверы настаўніцкай, зноў у класе пачынаўся шум і гвалт, і толькі яна стаяла пасярод, як у воку тайфуна, ціха і спакойная, незачэпленая пылам, крыкам і гвалтам, са спакойнымі чорнымі вачамі, з перакінутымі за спіну косамі з белымі банцікамі, у белым фартушку і з такім жа асяляляльна-белым каўнерыкам на чорным вучнёўскім плаці.

Тады ён нечакана спыніўся. Было амаль так, калі, спазняючыся, падбгаеш да клуба, маторчык ужо тарахіць і кіно пачалося, і тут на хаду ліхаманкава мацаючы рукой у кішэніцы, ніяк не знаходзіш капеек, нечакана здагадаўшыся, што пяцьдзесят капеек забыўся дома, яны так і ляжаць у капіцы — гліняным, пафарбаваным мядзведзюк: даве па дваццаць, пятак, дзве двойкі і адзіначка. І ў кіно інакш не трапіш, хоць забіся, кішчыкі не пусцяць, іх сягоння двое, адзін ля апарата, а другі ў дзвярах выдае білеты. Так што трэба чакаць дамоў. І шкада не ног, не грошай, а часу, бо кіно ідзе, а ты ўсё на вуліцы.

Пачалося з таго, што ён перасеў на першую лаўку. Цяпер ён не зводзіў вачэй з настаўніцы. І тыя спачатку напалохана думалі, што дагэтуль усё было толькі ўступам, а вось цяпер галоўнае пачынаецца... Але хвалеванні іх былі дарэмныя. І хаця ён штотвечар прасваў штаны, якія цяпер насіў не на шлейках, а на паяску, — бралася з пачы чырвона-белае вуголле, накідвалася ў высокі жалезны, з дзірачкамі ля самага дня прас, а затым гэты прас доўга вадзіўся ўзад-уперад па выгаралых, бліскучых, як люстэрна, штанах, — і хаця ён цяпер прыкладна паводзіў сябе, і хаця ён штотвечар мыўся ледзяной вадою і чысціў зубы белым парашком, — вхор на магаўцы ніяк не «хацеў» лажыцца і таму на ўрбку прыходзілася тэйком па дэсціць разоў пляваць на далонь і прыгладжваць яго, — хаця іх партрэты на дошцы выдатніцаў віселі побач, але яна яго не заўважала.

І тады ён, можа, падумаў, што ўсё тут у «эй, заяц, хадзі, капусты дам». Можа, проста ён аднойчы ўспомніў, як калісьці дзеці карагодзілі вакол яго і, паказваючы пальцамі, дражніліся: «Эй, заяц, хадзі, капусты дам». А мо гэта адбылося, калі ён, праходзячы ў каторы раз на школьным калідоры, тэйком параўноўваў свой і яе здымкі, а мо калі ўбачыў, здагадаўся, што яна жывое ўвасабленне чакання і прыслухоўвання, нарэшце, заўважыла, але не яго, а другога, — карацей, не гэта галоўнае, калі ўсё адбылося, а галоўнае ў тым, што ён памылкова падумаў спачатку, быццам віной усяму «эй, заяц, хадзі, капусты дам».

І ніхто не ведае, як у яго ўсё там адбылося; — мо, забўшыся дзесьці ў цёмны запечак, ён давіўся слязімі ад горычкі і бясплілля, а мо проста ціха спытаў у маці: «Мам, а чаму я такі?» І яна, ягоная маці, можа, перапытала, нічога спачатку не зразумеўшы: «Які, сынку?» «З мецінкаю», — можа, падказаў ён. І тады, можа, не ён заплакаў, а яна, і ўспомніла, як апытвала на барысаўскім рынку галубоў, як яна несла іх за дзесьці вёрст у карзіне, баючыся, каб галубы не спалечыліся, і яшчэ як шукала тыя снягуркі-адразацкі, і тады, можа, яна сказала: «Ды не, сынку, ты ж у мяне самы прыгажэйшы, самы разумнейшы, ты ж у мяне, як адзінае вочка. На ўсім свеце няма лепшага».

Лепшага?

Няма?

Глуштва: лепшае — гэта прыгожае!

Нокаючы на коней, мужчыны скрылялі шэрую халаднаватую, начамі падморожаную зямлю, а следам хадзілі з вёдрамі аянчыны і збіралі

апошнюю бульбу, жоўтыя антонаўкі, налітыя сакавітай восенскай стыласцю, акуратна здымаліся з галін і лажыліся на гарышчы ў пілавінне, празрыстая вада рачулікі несла чорнае лісце алейніку з лесу, які, перагарэўшы, пачынаў прасвечваць, як на старасці год «прасвечваюцца» людскія твары, — вось гэтую парою ён нечакана паехаў з Жыцтва. Ніхто не ведаў, чаму ён паехаў такою парою, а не на пачатку восені, але, як мне здаецца, у ягонай душы нешта адбылося. Не, ён, відаць, так і не асмеліўся падысці да яе, сваёй мары, але проста аднойчы ён нешта зразумеў. І, можа, гэта адбылося не тады, як убачыў, што яна аднойчы знікла са школьнага вечара, і так ужо атрымалася, што ў гэты ж вечар таксама знік, як скрозь зямлю праваліўся, нічэ адзін хлопец, і нават не тады, як выразна пачуў сказаныя аглушальным шэптам словы, што яна, ягоная мара, улюбiлася... Відаць, ён проста падумаў, што трагедыя не ў радзі і не ў абставінах, і нават не ў тым, што для Рамэа не заўсёды знойдзецца Джульета, а ў тым, што Джульета не жадае быць з Рамэа. Яна таксама шукае, але ці знаходзіць?

А праз пяць гадоў ён вярнуўся, усё такі ж, з глыбокімі, пакрыўджанымі, як заплаканымі вачамі, у якіх у самай глыбіні хаваліся заціхасць і адчай, такі ж, як і раней, маўклівы, цяпер ужо мужчына, які за апошнія пяць гадоў так і не пацалаваў ніводнай жанчыны. Ён убачыў, як яна воціць па пыльнай вясковай вуліцы каласачку з малым — доказам сваіх памылак і надзей.

А яшчэ праз трыццаць яны згулялі вяселле, бо нічога лепшага яна зрабіць не магла, відаць, упэўнілася, што не для кожнай Джульеты існуе Рамэа.

І ўжо тады, на вяселлі, глядзячы на яго і яе, я зноў успомніў старабок, белы пыл на бальшаку, галубятно, зніклага ката, дзіцячыя крыкі ля рачулікі, застылую над лёдам белы і над усім гэтым: «Гэй, заяц, хадзі, капусты дам», — і падумаў, што добром усё гэта не скончыцца.

Справа не ў ёй, нават не ў тым, што яе Рамэа паехаў у белы свет шукаць сваю Джульету, пакінуўшы на ўспамін хлопчыка, а ўсё, відаць, у тым, што дагэтуль, да сягонняшняга вяселля, ён так і не зблжаўся з ніводнай жанчынай; у ягоным жыцці яшчэ не было той адчайнай, развітальнай з юнацтвам ночы, калі, хапаючы вуснамі другія вусны, уяўляючы, быццам тое, што адбываецца, і ёсць найгалоўнейшая мэта, стараецца як мага хутчэй праісці праз Рубікон невядомасці, праз які назад не вернешся, — гэта зразумееш толькі раніцай у белым сонечным святле, калі, ціхі і спустошаны, будзеш глядзець чужымі вачамі на чалавека, які дагэтуль здаваўся далёкім і таемным, як зорка, на незнаёмыя двары, дрэвы, хату... Вось тады і захацаца вярнуцца, але не здолееш і мо ўпершыню заплачаш — не тое, не тое, не тое... І, як гаварыў паэт, горнія слёзы будучы платваю за здраду: Вось гэтай развітальнай ночы ў ягоным жыцці яшчэ не было, і таму вяселле было пакуль усё тым жа працягам: спачатку старабок, потым галубы, лапта, дзве касы з белымі банцікамі, пяць год чакання і адзіноты, а вось цяпер крыкі: «Горна, горка!» — усё гэта прадаўжэнне аднаго і таго.

І толькі пазней, калі па Жыцтву папаўзла, што які ж ён дзівак і дурань, няўжо на ёй адной свет кліма сьшоўся, калі я ўбачыў аднойчы, як ён плакаў ля хаты, а яна ў тым дні знаходзілася ў барысаўскай бальніцы, дзе яе палажылі на трохдзённае стацыянарнае лячэнне, калі я здагадаўся, што ягоныя слёзы і яе лячэнне звязаны між сабою, як снег з холадам, тады я падумаў, што ўрэшце ён павінен альбо здацца, альбо ісці да канца, да самага канца, да апошняга паварту.

І тут ніхто не мог умяшацца, ніводная прыгажуня не магла дапамагчы, бо, каб дапамагчы ці ўмяшацца, трэба, як росчырмак п'яра, выкрасліць з жыцця і старабок, і Галубоў, і рэчку, і дзве касы з белымі банцікамі і, нарэшце, яе — увасабленне чакання і прыслухоўвання. Выкрасліць і ўсё пачаць панава, як упершыню на сведе, як першы і апошні раз, да наступнай памылкі...

Ён не захацеў выкрасліваць. А мо проста не мог.

славы, гэта быў бы дужа доўгі ланцуг маўклівых сведак гісторыі, сведак пра тое, як далёка ад сваёй роднай зямлі гінулі сыны нашай краіны, паміралі, каб усім людзям працы заўсёды свяціла сонца, сонца волі і шчасця.

У горадзе Плісене, паклаўшы чырвоныя гваздікі да маўзалея рускіх і балгарскіх воінаў, падпалкоўнік з Ханоя, Герой Народнай В'етнамскай Арміі, удзельнік аперацыі «Хо Шы Мін» чарнавокі Нгуен Хюі Х'еу, са строгім выразам на смуглявым твары вывучаў вершаваныя радкі на мармуравай пліце ля ўваходу, пазычаныя словы, адрасаваныя салдатамі 3-га Украінскага фронту мужным героям мінуўшчыны. Ён не проста вывучаў іх, яны ўвайшлі ў яго сэрца, і праз некалькі дзён, ля маўзалея ў Браціславе, узіраючыся ў сіняватую стужку Дуная, якая зіхацела пад

сонцам унізе, сярэд зялёных берагоў, злучаных прыгожым — без адзнагаў устою! — мостам Славацкага нацыянальнага паўстання, Нгуен Хюі Х'еу паўтарыў два радкі, выбітыя на сцяне маўзалея ў горадзе Плевене:

Вдали от русской матери-земли
Здесь пали вы за честь отчизны
милой...

Герой Народнай Рэспублікі Балгарыі і Герой Савецкага Саюза генерал-палкоўнік Захарый Захарыев моўчы абняў Героя Народнай Арміі В'етнама, і яны стаялі, абняўшыся, як кроўныя браты...

Добрае разуменне гэтай дружбы гучала ўсе дні рэйса дружбы на мітынгах, у выступленнях на сустрэчках, у словах прывітанняў на заводах і фабрыках, у вуснах працоўнікоў вёскі, інтэлігенцыі,

у гаворках на сімпозіумах. Адзін з навуковых сімпозіумаў на тэму: «Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя і сацыялістычная садружнасць» адбыўся ў Сафіі, на якім з дакладам аб тым, як ідзі Вялікага Кастрычніка ўплываюць на сацыяльна-палітычнае развіццё Народнай Рэспублікі Балгарыі, выступіў намеснік старшыні Усенароднага камітэта балгара-савецкай дружбы дацэнт Міхась Маней. Цікавае да сімпозіума была незвычайная, і гаворка на ім ішла зацікаўленая, шырокая, шчырая. Выступалі прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, прадпрыемстваў, члены дэлегацыі усіх дзясці краін сацыялістычнай садружнасці, і ўсе яны з аднолькавай зацікаўленасцю гаварылі пра тое, што на зямным шары зараз няма аніводнага куточка, які б не адчуў на сабе ўплыў Вялікага Кастрычніка, уплыў плённы, жыццёвы...

У той час, як у Доме савецкай навукі і культуры ў Сафіі плённа працаваў гэты сімпозіум, непадалёк ад сталіцы, на металургічным камбінаце Крэмікаўці вялікая група ўдзельнікаў рэйса дружбы сустракалася з рабочымі гэтага буйнейшага прамысловага прадпрыемства Балгарыі. І тыя тэарэтычныя палажэнні, што выказваліся ўдзельнікамі навуковага сімпозіума, тут, ля падножжа Балканскіх гор, можна было бачыць у рэальным, практычным увасабленні. Некалі сюды, у гэтыя горныя лясныя нетры, ішлі тыя, хто не хацеў скарчыцца прыгнятальнікам, хто змагаўся за вызваленне Балгарыі, якая стагнала пад турэцкім прыгнётам. Потым, праз стагоддзе, па старых сцяжынках змагаючы за волю прайшлі партызаны з брыгады «Чаў-

(Працяг на стар. 10).

НАДВЯЧОРКАМ Аўдоця Касцель распорвала раней сатканы палавік: шыла андарак. Мігцелі ў вачах стракатныя палоскі. Аўдоця ціхенька запявала песню. І здалося ёй, што ў хату забег Ваня, старэйшы сыноч. У вайну, калі атрымала пахаронку на мужа, Ваню было чатырнаццаць. Шасцёра дзетак засталася без бацькі. Ноччу, пакаўшы іх спаць, яна аж заходзілася ад слёз. Ішла ў старэнькае гумно і падала на ток, плакала ў адчай, каб не бачылі дзеці. Па яе прыбягаў Ваня.

— Матуля, кадем у хату. Мамка, не плач, — прасіў ён. Дзеці не спалі. Яна накрывала іх дзяржкэй і напявала калыханку...

Я слухаю, як лясца ў песні пягучы голас Аўдоці. Вось яна скончыла адну песню, завяла другую, потым трэцюю... — Я ведаю больш за 70 песень. Усіх, мабыць, і не пераспяваць адразу, — усміхаецца жанчына.

Аўдоця Гардзеўна Касцель, а ёй ужо 76 гадоў, пязменная ўдзельніца фальклорна-этнографічнага калектыву Языльскага сельскага Дома культуры.

Надоўга запомнілася мясцовым жыхарам адно выступленне Аўдоці Касцель. Разам з сёстрамі Таццянай Палаўчэня і Верай Шаціленя яна завяла песню, што калісь спявалі ў час дажынкаў. Пад спеў Конан Лазука плёў лапці, выразаў верацёны, а жанчыны пралі. Усе былі апрадуны ў зрэбныя андаракі і лапці.

Людзі, бы зачараваныя, слухалі той незвычайны канцэрт. А потым, калі ён скончыўся, доўга апладзіравалі самадзейным артыстам.

З гэтага выступлення, бадай, і пачаўся творчы шлях фальклорнага калектыву. Потым паехалі артысты з канцэртамі ў Вярхуціна, Аточку, Асяродак. І заўсёды ў іх вясельх і тужлівых песнях перад слухачамі ажывалі малючкі далёкай мінуўшчыны.

Пасля аглядаў калектываў мастацкай самадзейнасці ў Старых Дарогах і Салігорску аматары атрымалі запрашэнне ў Мінск. Там «Языльскія вячоркі» запісалі на студыі тэлебачання.

Добра вядомы на Старадарожчыне і фальклорна-этнографічны калектыв Прускага сельскага Дома культуры. У калектыве — 24 чалавекі. Гэта даяркі М. Усік, М. Чачуха, А. Братчэня, К. Сачок, цяляціца А. Дроб, паляводы А. Бода,

А. Розум, А. Братчэня, пашталён А. Дзядзюля, бібліятэкар В. Красоўская. Іх аб'ядноўвае шчырая любоў да народнай песні.

Заводзіць звычайна Алена Бода, падхопліваюць іншыя ўдзельнікі. А калі песня скончыцца, пачынаецца другая, тая, якую лекалі на вячорках, праддучы кудзелью, спявалі жанкі і дзяўчаты:

Ой, на гары агонь гарыць,
А ў даліне вада шуміць,
А ў той траве казак ляжыць...

ВЯЛІКІ ВЕК ПЕСНІ

Песня зацігне — пачынаюцца жарты, замешаныя на сакавітым народным гумары. А потым — танцы. Хуткі, як вецер, «Гапак», спаважны «Месяц». Тым часам на сцэне ўсе заняты хатнімі справамі. Хто рукавіцы вяжа, хто кудзелью прадзе, а хто «масла б'е», мужчыны лапці плятуць, пілы востраць, разам з жанкамі песні спяваюць.

Самабытнае, як і песні, і ўбранне. Вольга Балодзька — пязменная ўдзельніца калектыву — разам з маці вышывала кофты для ўдзельнікаў ансамбля. Самі ж шылі і шапачкі.

«Прускія вячоркі» ў час агляду занялі трэцяе месца сярод фальклорна-этнографічных калектываў вобласці. Стань прызёрамі ім дапамаглі майстэрства, талент, шчырае жаданне прыносіць гледачам радасць. Раённы адзел культуры выдзеліў лепшаму калектыву Старадарожчыны машыну, каб артысты маглі бываць з канцэртамі ў суседніх вёсках.

...Кожны, хто прыйшоў сюды, імкнуўся не саступіць дарогу ні ў вясельм жарце, ні ў працы, ні ў песні. Наогул, шмат свайго, адметнага мы ўбачылі ў праграме «Шапачкіх вячорак». Былі тут цудоўныя на-

родныя песні — «Пасылала мяне маці», «Каля млына» — і танцы. Лёгка, бадзёра танчюць маладзіца і дзед полечку — аж дрыжаць масніцы падлогу.

А ўдзельніцы фальклорнага калектыву Навафаліцкага сельскага клуба выконваюць народныя песні не ў форме традыцыйных «вячорак», а вакальнай групай. Кожны радок песень, якія спяваюць жанчыны, настолькі дакладна адпрацаваны,

«Еду ў Германію» для старэйшых жанок фальклорна-этнографічнага калектыву Шчыткавіцкага сельскага Дома культуры — як успамін аб маладосці, абпаленай вайной. Плач дзяўчыны-паланянікі вельмі блізка зразумелы іх сэрцу. Многа дзяўчат са Шчыткавіч трапіла ў Германію ў палон. Адтуль яны прывезлі з сабой гэтыя палымныя словы. Гэтак жа пранікнёна спяваюць жанкі і песню «Зоя» — пра бесмяротны подзвіг адважнай камсамолкі Зоі Касмадзям'янскай.

Самая маладая ўдзельніца калектыву Марыя Яфімчук прыехала на Старадарожчыну з Салігорскага раёна. Прывезла з сабой шмат песень, якім яе навучылі маці, бабуля.

— У нас усе спяваюць: цёткі, дзядзькі, — расказвала мне Марыйка і не ўстрымалася, заспявала:

Ці я ў лузе ні наліна была,
Ці я ў лузе ні прыгожа была...

Мелодыю падхапіла Ала Жукавец. Ала ў Беларусь прыехала з Урала. Палюбіла беларускія народныя песні. Шмат ведае іх: «Зялёная вішня», «Там, на мору сіяму», «Вецер з поля».

Удзельніца калектыву Марыя Кур'яновіч неяк сказала: «Нічога б не хацела, каб яшчэ гадоў дзесяць паспяваць на сцэне».

...У Таццянінай хаце вялікая радасць. Да дачкі прыйшлі сваты. Два паважаныя ў вёсцы дзядзькі прывялі сюды свайго хлопца, каб разам абгаварыць,

як і калі вяселье згуляць. Дачка разгубілася, успыхнула чырванню, бы макаўка. Рукі зрабіліся непаслухмяныя, ніяк не хочучь прасавець бялізну, выпадае, выслізгвае з рук качалка. Маладая ўпотаі назірае на свайго суджанага. А ён такі прыгожы і такі сарамлівы, ніяк не хоча зірнуць на яе, падзівіцца.

Зайгралі музыкі, зазвінела песня:

Прыбірай, матка, месца,
Дзе тваім дзеткам месці,
Аднаму ды раджонаму,
Другому суджонаму...

Хлебам-соллю сустракала маці маладых, пасадзіла іх за стол на куце, а побач самых дарагіх гасцей — сватоў. Абвязала іх палатнянымі, свайёй работы ручнікамі, сваімі падаравала посуд з жытам, абвязаны яркай стужкай. Пажадала, каб у хаце, дзе будуць жыць маладыя, заўсёды быў дастатак. Іграе музыка, маладым спяваюць вясельныя песні.

Гэта ўжо другая праграма, з якой выступае фальклорна-этнографічны калектыв Языльскага сельскага Дома культуры. Яна, як і ранейшая, прыйшлася гледачам на душы. Глыбінная мудрасць народная загучала на гэты раз у вясельных песнях. Удзельнікі калектыву пенсіянеры муж і жонка Міхась і Кацярына Лазукі, Настасся Бірук, Соф'я Пучэня ўспаміналі песні свайёй маладосці. І сярод іх галасоў зноў нястомна гучаў голас Аўдоці Гардзеўны Касцель.

А. ПРЫЛІШЧ.

Старадарожскі раён.

Вакальны ансамбль Віцебскага тэхнічнага вучылішча № 19. Чарговая рэпетыцыя. Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

РЭЙС САДРУЖНАСЦІ І СЯБРОЎСТВА

дар», якая ў гады антыфашыскага змагання супраць германа-фашысцкіх акупантаў і іх прыслужнікаў упісала ў гісторыю вызваленчай барацьбы балгарскага народа шмат слаўных і яркіх старонак.

Цяпер тут, як самы лепшы помнік тым, хто аддаў сваё жыццё за свабоду свайёй Радзімы, паўсталі светлыя і прасторныя цэхі прамысловага гіганта. Дзесяткі савецкіх заводаў, прыслалі сюды першакласнае абсталяванне. Тысячы балгар вучыліся ў вышэйшых навучальных установах Масквы і Ленінграда, Кіева і Мінска, пераймалі вопыт на савецкіх заводах! Потым набытыя веды і вопыт, што па-сяброўску перадалі сваім братам савецкія спецыялісты і спецыялісты іншых краін сацыялістычнай садружнасці, яны прынеслі сюды, на зямлю свайёй роднай Балгарыі, і стараннай працай уславілі яе веліч і прыгажосць.

Дырэктар камбіната Лазар Мітаў і галоўны інжынер Георгій Харызанаў паказалі нам і цэхі, і сціплы музей камбіната, і прыводзілі лічбы і факты, якія здзіўляюць і выклікаюць захапленне: краіна,

прамысловасць якой, калі тут можна ўжыць гэтае вызначэнне — «прамысловасць», вырабляла падковы і ланцугі, цяпер мае гадавы выпуск праката чорных металаў амаль па дзвесце кілаграмаў на душу насельніцтва. З вялікім гонарам Лазар Мітаў казаў пра ўсё гэта, і радасным бляскам саяціліся яго вочы. А потым, паказаўшы рукою на вялізныя літары, што былі напісаны на тарцы пракатнага стана, ён сам жа і прачытаў той лозунг: «Шлях Балгарыі да камунізму вядзе праз Крэмікаўцы».

І гэтыя словы ведаюць усе на камбінатах. Рабочыя не толькі чытаюць іх штодня, яны вераць у гэтыя словы, зрабілі іх мэтай свайго жыцця. Гэта ўжо не проста словы, а будзённыя і звычайныя справы людзей, без якіх яны, працаўнікі камбіната, ужо не ўяўляюць свайго жыцця.

На заводскім двары, у прыгожым кветніку, удзельнікі рэйса дружбы разам з рабочымі камбіната пасадзілі маладую ялінку. Гэтае дрэўца прынеслі з горнага схілу сюды, у даліну, і яго ж,

напэўна, не было, калі закладаўся першы падмурок прамысловага гіганта, яно вырасла пазней, з маленькага семка, што зляцела на дол з магутнага дрэва: людзі навучыліся будаваць заводы хутчэй, чым растуць дрэвы. Пройдзе час, і гэтая маленькая ялінка ўзнімецца, і зашчыміць голлем, і дасць новыя семкі, з якіх пойдучы ў рост новыя зялёныя прыгажуні, і новая змена рабочых, што прыйдзе на завод, будзе ведаць, чые рукі далі ёй жыццё: рукі сакратара В'етнамскага Камітэта абароны міру Зыонг Ван Тхана, рукі каваля «Узбекмаша» Мардана Хамдамава, рукі данецкага шахцёра Аляксея Андрэева, рукі патомнага рабочага з Запарожжа Яфіма Нікалаенкі... Мне пашчасціла ў жыцці: я бачыў, як моцна і спрытна трымалі рукі гэтых людзей рыдлёўкі, з якіх сыпалася на карэнні маладой ялінкі гліністая, чырвонага колеру зямля, зямля, што бачыла і гора, і нягоды, і цяпер квітнее пад мірным і добрым небам, квітнее і дорыць сваім сапраўдным гаспадарам шчасце шчодра і поўна мераю.

Сапраўдныя гаспадары свайго шчасця...

Сутнасць гэтага вызначэння спасцігаеш і розумам, і сэрцам, калі глядзіш на новыя карпусы, на новыя цэхі, на сучасныя машыны, на складаныя прыборы аўтаматыкі. Безумоўна, не дужа лёгка зрабіць гэта і даць жыццё разумным і добрым машынам, прымусяць іх працаваць на дабро людзям. Але ў сто разоў, калі не больш, цяжэй не збудавать гэтыя прамысловыя гіганты, а навучыць людзей высокай культуры вытворчасці, выхаваць у іхніх сэрцах адчуванне таго, што менавіта яны — толькі яны і ніхто іншы! — сапраўдныя гаспадары і гэтых машын, і гэтых прамысловых гігантаў, і што толькі яны і ніхто больш могуць па-разумнаму і па-гаспадарску скарыстаць і мажлівасці тэхнічныя, і плён сваё дбайнае працы.

Гэтае адчуванне, адчуванне волі, незалежнасці, адчуванне таго, што ты, чалавек працы, і ёсць сапраўдны гаспадар на зямлі, нават вонкава мяняе аблічча чалавека: у яго ўпэўнены, смелы позірк, у яго гаворцы няма нічога ліслівага і прыніжанага...

ДАВОЛІ часта самадзейныя калектывы пераймаюць прафесіяналаў. Адзін раз горш, другі лепш, але амаль заўсёды, па сутнасці, у такіх выпадках ставіцца пад сумненне самазвышзадача самадзейнасці — самастойнасць, самасвядомасць і самавыражэнне асобы.

На мой погляд, гэта — зло. Гэта нельга апраўдаць нават такім глыбакадумным тлумачэннем: маўляў, затое прадуктыўна запаўняецца вольны час працоўных, моладзі, школьнікаў. Не, яўна недастаткова, неправамерна ў наш час звязваць правядзенне вольнага часу толькі з заняткамі, якія пацяшаюць, адцягваюць увагу. Нездарма Марк называў вольны час прасторай развіцця асобы.

ТУТ «ГУЛЯЮЦЬ» У ТЭАТР

Менавіта ў такой атмасферы актыўнай, рамантычнай творчасці жыве драматычная студыя старшакласнікаў у Гродзенскім Палацы культуры хімікаў. Тут не спяшаюцца дэманстраваць вынікі. Ды і наогул нічога не дэманструюць. Тут «гуляюць» у тэатр. З захапленнем і сур'ёзна, весела і дасціпна. На дзіва шчыра, непасрэдна і з самазабыццём вераць у цуд тэатра. І міжволі ператварэцца ў саўдзельніка дзеяння, нават калі з'яўляешся адзіным гледачом на рэпетыцыі ў студыі.

...Простыя, сціплыя аксесуары лёгка мяняюць сваё прызначэнне: звычайныя кійкі становяцца рапірамі для фехтавання, крэслы ператвараюцца ў лоджак для ўяўнай бабулі, у царкоўны алтар (у сцэне «Арлекіна»), у вонкі дома, у музычныя ўдарныя інструменты або нават... у камп'ютэр.

Ды што рэчы, калі людзі — самі ўдзельнікі кампазіцыі — у адной сцэне выступаюць як рэха героя, або раптам становяцца лесам, або паказваюць танец рыб на дне вадаёма, або ператвараюцца ў піянерскі атрад, брыгаду будаўнікоў, вядуць своеасаблівы аўтарскі каментарый да дзеяння.

Сінтэз усіх магчымасцей сцэнічнага відовішча з зайздроснай эмацыянальнасцю асабліва ажыццяўляецца ў кампазіцыі, якая называецца «Двойчы два — чатыры!»

Удзельнікам студыі, вядома, пашанцавала на кіраўніка. Прызначаны галоўным рэжысёрам Гродзенскага тэатра драмы. У. Караткевіч прывёз з сабою ў Гродна акрамя прафесіянальнага вопыту і майстэрства, яшчэ і любоў, і ўменне працаваць з моладдзю. Ён натуральна і таленавіта рэалізуе ў мастацкім выхаванні маральны, этычны пачатак. У самадзейнасці ён закладзены ў галоўным патрабаванні: любіць не сябе ў мастацтве і нават не мастацтва ў сабе, — мастацтва само на сабе. Адсюль і сапраўдная павага да мастацтва, разуменне яго шляхоў, мэт, магчымасцей, месца, ролі і значэння ў нашым жыцці.

Сапраўды, прафесія рэжысёра не магчыма без

педагогікі. Тым больш у рабоце з самадзейнасцю Налэўна, Уладзімір Аляксандравіч — прыроджаны педагог, калі здолеў з першых крокаў у рабоце з новым калектывам знайсці самы верны ход. Ён знаёміўся з моладдзю («Хацеў зразумець яе інтарэсы і магчымасці») у творчым працесе сумеснага пошуку тэмы. А калі яна вызначылася («Дарослыя — вачамі дзяцей»), кіраўнік прапанаваў моладзі самой адабраць літаратурна-драматычны матэрыял.

Давер'е абавязвае і акрыляе! Гэта ж незвычайна цікава перагартаць стосы кніг, часопісаў і адшукаць, варэшце, самы, па-твойму, выдатны сю-

з удзячнасцю гавораць Уладзімір Аляксандравіч і самі студыяны пра дыпломную практыку ў палацы выпускніцы Інстытута культуры Людмілы Зіміна, якая шмат цікавага адкрыла студэнтам у гэтых вучэбных уроках тэатральнага мастацтва.

Думаецца, што і для самой Зіміна гэтая сустрэча з гродзенскай студыяй была вельмі карысная. Яна ўдзельнічала ў рабоце самадзейнасці, якая даследуе і стварае тэатр, спасцігаючы таямніцы сцэнічнай выразнасці. І, што не менш важна, развіваючы вобразнае, асацыятыўнае мысленне, адкрывае творчыя сілы чалавека.

Э. ШУМІЛАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

жэт. А потым, прачытаўшы яго ў студыі, адчуць агульную радасць таварышаў ад тваёй знаходкі. А потым зноў шукаць — цяпер ужо яго сцэнічнае вырашэнне, і так, каб было выразна, дасціпна, проста і праўдзіва. А потым яшчэ, можа быць, і сыграць галоўную ролю ў гэтым урыўку, увесь час адчуваючы зацікаўленую падтрымку сяброў...

Заняткі становяцца своеасаблівым даследаваннем тэатра. Тэатральны вобраз ствараецца ў садружнасці. Вось, аказваецца, якую велізарную ролю адыгрывае ў ім рытмічны пачатак, музычнае суправаджэнне, мелодыя, яе змест і настрой. («Разам падбіраем музыку, дабіваючыся яе арганічнай адпаведнасці тэме!») Ну, а пластыка, рух, пантаміма, міміка, танец, сцэнічная мова? Якія разнастайныя фарбы сцэнічнага вобраза! Іх трэба ведаць і валодаць ім, інакш твой любімы герой будзе бясколерны. І з'яўляецца неабходнасць сістэматычных студыйных заняткаў.

Менавіта гэтыя інтанацыі гучалі ў голасе інжынера Кравапольскага машынабудаўнічага завода Эміліі Фіялавай у чэхаславацкім горадзе Брно. Больш чым палова ўсёй прадукцыі гэтага завода ідзе ў нашу краіну, у тым ліку шмат абсталявання — у Беларусь. На Наваполацкім нафтаперапрацоўчым заводзе пяць гадоў ужо працуюць калоны цеплаабмену, якія зроблены былі тут, на заводзе ў Брно. Сама Эмілія Фіялава часта бывала ў маладым горадзе беларускіх хімікаў на Заходняй Дзвіне, там ёсць у яе шмат сяброў, якія добра ведаюць сваіх чэхаславацкіх сяброў, і з вялікай павагаю гавораць аб якасці іхніх агрэгатаў.

Мне, чалавеку, які добра ведае малады горад на Заходняй Дзвіне, карцела адразу ж даведацца, што найбольш прывабіла чэхаславацкага інжынера ў Наваполацку.

— Людзі, — адказала Эмілія Фіялава. — Вельмі ж чулыя ў вас людзі. І гасцінныя дужа...

Не толькі пацвісць гасця, але самае шчырае, сапраўднае пацвіццё прымусілі мяне сказаць, што самыя гасцінныя людзі, якіх мне даводзілася сустракаць, — жыхары горада Брно, што самыя прыгожыя кветкі тут, на заводскім двары, на

клубах ля помніка рэвалюцыйным падзеям тых дзён, калі рабочы клас Брно са зброяй у руках браў уладу ў свае рукі.

Шчыра і добра смяялася Эмілія Фіялава, ад душы радавалася:

— На гэтых клумбах і я высаівала насенне кветак. Адтуль, з Дзвіны, прывезла...

І цяжка было пазнаць, немагчыма было адрозніць кветкі, што выраслі з насення славацкага, ад кветак, што выраслі з насення, якое сапела на дзвінскім беразе, аднолькава пышна цвілі яны тут, бо да рознага насення з аднолькавым стараннем і цеплынёю дакраналіся шчырыя гаспадарскія рукі, з аднолькава добрай надзеяй засявалі яго ў зямлю ўдзячную, добрую.

І ў гэтай маленькай клумбе з кветкамі на заводскім двары добра адлюстроўвалася тое, што было закладзена ў галоўнай ідэі ўсяго рэйса дружбы — падкрэсліць тыя невычэрпныя, на першы погляд, быццам і непрыкметныя, глыбінныя крыніцы сапраўднага сяброўства, што назавуць, моцна і непарыўна, звязалі народы краін сацыялістычнай садружнасці з народамі Саветаў Саюза.

Калі палкоўнік Рауль Кастра Мэрка-

дар, кіраўнік кубінскай дэлегацыі, убацьку гэтую клумбу на заводскім двары, ён са шчырым шкадаваннем сказаў Тэтэ Пуэбла, храбрай і адважнай кубінскай партызанцы, якая прайшла ўвесь легендарны шлях з атрадам Фідэля Кастра:

— Шкада, што мы не прывезлі сюды насення сваіх кветак.

— Прывешем, — супакоіла яго Тэтэ Пуэбла. — Мы абязкова насенне прывешем...

— Прывешем? Не, гэта не тое. Трэба гэта зрабіць сваімі рукамі. Калі ты з сябрам разам засеў поле — твой хлеб будзе салодкі...

Ма бачылі шмат гоняў, на якіх расце гэты хлеб, салодкі хлеб сяброўства, хлеб, пасеяны хлебаробамі Румыніі і Балгарыі, Венгрыі і Чэхаславакіі. І хоць вельмі адметныя роўныя румынскія абшары ад пакатых пагоркаў прыдунайскай даліны, па якой ідзе шаша на Сафію, і хоць не зблытаеш венгерскія вінаграднікі з садамі, што растуць на схілах Славацкіх гор, — ёсць вельмі прыкметныя, агульныя рысы ў зямлі, якая не ведае прыгнёту, якая ўведала шчасце сапраўднай радаснай працы, працы ў добрым сяброўскім гурце, якая штодня чуе радасныя песні людзей вольных, працаві-

тых, якая штодня бачыць, як сябар дапамагае сябру, як радуецца поспехам свайго сябра, які гатовы ахвяраваць сваім асабістым дзеля шчасця свайго паплечніка і брата.

У адным са сваіх выступленняў на мітынгу кіраўнік саветскай дэлегацыі Герман Сцяпанавіч Цітоў назваў рэйс дружбы падзеяй гістарычнага плана. І гэтае вызначэнне вельмі дакладнае, яно поўна і аб'ёмна характарызуе сэнс таго, што адбылося ў тых дні на Дунаі. Гэта быў не просты рэйс, не простае гасцяванне, а яркая і магутная дэманстрацыя вялікай сілы, непарушнага адзінства, моцнай згуртаванасці братніх краін, сардэчнасці і разумення. У ліку мерапрыемстваў, якія праводзяцца напярэдадні вялікага свята — 60-годдзя Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, гэты рэйс дружбы займае асаблівае, адметнае месца не толькі таму, што на вачах тысяч людзей прадэманстраваў трываласць і непарушнасць ідэалаў, якія звязалі народы і краіны сацыялістычнай садружнасці. Ён ярка, выразна, скандэсавана адлюстроўваў тое, што было і ёсць у сэрцах простых людзей працы, адлюстроўваў рэальна, праўдзіва і дакладна — адлюстроўваў веданне на стар. 12).

Слова пра кампазітараў Віцебска

ТАК, у загалюку няма памылак: гэта слова прысвячаецца не самадзейным аўтарам — аматарам музыкі, але сапраўды прафесійнальным кампазітарам-віцебчанам, чые нядаўнія творчыя справы ў родным горадзе і ў Мінску пацвердзілі іх прага на такое ганаровае і адказнае вызначэнне. І хоць не ўсе яны прыняты ў кампазітарскую арганізацыю Беларусі, і не ўсе творы, якія прагучалі ў гэтых вечары, могуць атрымаць толькі высокую адзнаку грамадскасці, — гаворка пра кампазітараў з Віцебска павінна быць радаснай.

Радзе ўжо тое, што іх цэлая група — чатыры чалавекі, прычым усе яны з вышэйшай кампазітарскай адукацыяй і ў недалёкай будучыні могуць склаці першую на Беларусі абласную кампазітарскую а-

рганізацыю. Вельмі прыемна, таксама, што адзін з гэтых кампазітараў — жанчына, і тым самым паменшыцца «дэфіцыт» у Саюзе кампазітараў рэспублікі на жаночыя творчыя кадры. Вялікае задавальненне выклікае і тая акалічнасць, што творы, з якімі пазнаёмлі нас віцебчане, напісаны ў рэалістычных традыцыях і адгукаюцца на праблемы, што вызначаны нашай сучаснасцю. Ухвалы заслугоўвае імкненне ўсіх аўтараў пісаць музыку розных жанраў і для розных аўдыторый слухачоў: сімфанічную і харавую, народна-інструментальную і песенную, для моладзі і дзяцей, вучэбную і канцэртную...

Хто ж гэтыя кампазітары, з якімі творамі пазнаёмлі ны нас?

Я. Касалапаў — найбольш сталы з гэтай чацвёркі. Выхаванец нашай кансерваторыі, ён прыняты ўжо ў Саюз кампазітараў і мае пэўную вядомасць у музычнай грамадскасці Беларусі як аўтар даволі значнай колькасці твораў. Але найбольшую схільнасць Я. Касалапаў мае да вакальных жанраў. Такая накіраванасць творчасці тлумачыцца, відаць, не толькі характарам таленту. Значную ролю адыграла тут трагедыя маленства — жыццё ў фашысцкім канцэнтрацыйным лагэры пад Оршай, дзе будучы кампазітар адчуў, як песня дапамагала нашым людзям пераносіць цяжкія няволі, дапамагала адстойваць чалавечую годнасць, не пакарацца ворагам. Праз шмат гадоў савецкі салдат Я. Касалапаў зноў пасябраваў з песняй — спадарожніцай вайскаўскай службы. І калі кіраўнік мастацкай самадзейнасці Я. Касалапаў быў прыняты ў Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю, ён апынуўся ў класе кампазіцыі прафесара А. Багатырова — мастака выключна яркага ў вакальнай творчасці.

У песні-кантаце «Паміць роднага горада» для барытона, хору і аркестра, што прагучала ў канцэртах, пра якія ідзе размова, вакальнасць музыкі — таксама найбольш цікавая якасць твора. Аркестру ж не хапае шырынні лодыху, тэмбравай вобразнасці. І ў песні «Савецкай Арміі салдат», якую Я. Касалапаў напісаў на словы К. Камейшы, вакальны пачатак твора, выкарыстанне дуэта мужчынскіх галасоў — рыса найбольш адметная.

Пазнаёміў Я. Касалапаў слухачоў і з некалькімі фартэпійнымі п'есамі. Тры з іх разлічаны на выкананне дзецьмі, як чатырохручны ансамбль. Называюцца гэтыя мініяцюры «Карагод з кветкамі», «Пастараль» і «Наша свята». Праграмныя назвы твораў знаходзяць мастацкае ўвасабленне ў вобразным складзе і структуры музыкі; у фартэпійнай фактуры аўтар улічвае выканаўчыя магчымасці маленькіх музыкантаў — вучняў музыч-

ных школ і гурткоў. Меней «пашанцавала» Прэлюдыі і Фузе, якія таксама напісаны Я. Касалапам для фартэпіяна, але ўжо для дарослых выканаўцаў. Па-першае, музычная тэма, якую аўтар абраў да поліфанічнага развіцця, прыдатная; па-другое — самастылістыка твора вельмі стракатая, развіццё вобраза не хапае патрэбнай строгаці...

А. Гоман таксама выхаванец нашай кансерваторыі. І для яго Прэлюдыі і Фугі характэрныя тым жа недахопамі, што і для касалапаўскіх. Але ў вакальнай творчасці шляхі кампазітараў «разыходзяцца», бо не хапае цыклу «Ведаіце, ветэраны!» песеннай шырыні, непасрэднасці выказвання пачуццяў. Вакальная «жорсткасць» адчуваецца і ў песні «Чырвоная плошча», дзе, дарэчы, выкарыстаны слабы тэкст Ю. Доктарава. Затое вакальны ансамбль «Тры Алёны», у якім гучаць вершы Д. Сімановіча, напісаны А. Гоманам з сапраўдным уздымам. Гэта жаночае трыо, відаць, прыемна і слухаць, і спяваць.

Пазнаёміў А. Гоман слухачоў і са сваёй уверцюрай-фантазіяй для квінтэта баянаў. Стварэнне музыкі для такога не зусім звычайнага ансамбля, тым больш з выкарыстаннем беларускіх народных тэм, — не выклікае асаблівых прырачэнняў. Але ў гэтым творы не стае актыўнага выкарыстання магчымасцей ансамбля і вельмі пасіўна развівае аўтар абраныя тэмы...

В. Росін — выхаванец Ташкенскай кансерваторыі. Яму блізкія інструментальная музыка і рамансавая творчасць. Малады кампазітар знаходзіцца пад спрыяльным уплывам рускай музычнай класікі, але часам ставіцца да яе пасіўна. Таму, напрыклад, ягоная аркестровая карціна «Ранак» — твор, у якім аўтар выявіў добрае пачуццё каларыту, веданне інструментаў і іх гукавых спалучэнняў — успрымаецца як быццам ужо чужая музыка, хоць гэта і не так. І рамансам В. Росіна пакуль што не хапае самабытнасці мовы; між тым, яны па знешніх рысах адпавядаюць патрабаванням да музыкі такога жанру, раскрываюць літаратурную першаас-

нову — вершы К. Ваншэнкіна і С. Ясеніна.

Больш самабытным і таму цікавым паказаў сябе В. Росін у невяліччай фартэпійнай сюіце. У п'есах «Байка», «Гульня ў лапту» і «Такаціна» ёсць патрэбная вобразная характэрнасць, гарманічная вясцяня і лаканізм, якія адпавядаюць сучаснай музычнай мове...

Вельмі яркае ўражанне пакінула знаёмства з музыкай Н. Усцінавай. Выхаванка Маладзечанскага музычнага вучылішча і Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі, яна ўжо мастак з акрэсленай індывідуальнасцю, з патрэбнасцю выказаць нешта сваё. Вадыць мужнасць вобразаў, логіка іх развіцця ў фартэпійным трыпціку («Барцаба», «Стварэнне» і «Пратэст»); разліў мелодыі ў жаночым хоры на вершы У. Фірсава «Радзіма»; незвычайная зграбнасць шыкла песень на вершы Д. Сімановіча («Музыка», «Верабейчык», «Любай»), у добрай эстраднасці якіх адчуваецца, праўда, упліў творчасці М. Гарывердзіева. Нікога не пакіне абякаем І фінал санаты для кларнета і фартэпіяна. Музыка тут вызначаецца маштабнасцю, яна імклівая і пругкая, цікава выкарыстоўвае выканаўчыя магчымасці абодвух інструментаў.

Нягледзячы на асобныя, зусім зразумелыя ў маладых кампазітараў, пралікі, мастацкая справяднасць віцебчан — з'ява адметная ў нашым жыцці. І тут нельга не сказаць пра тых, хто дапамог аўтарам дзясці музыку да слухачоў: пра ўдзельнікаў канцэрта, якія выконвалі названыя вышэй творы. Гэта выкладчыкі і навучніцы Віцебскага музычнага вучылішча, у якім працуюць педагогамі і аўтары музыкі. Не гаворачы ўжо пра добрую зладжанасць аркестравага і харавога калектываў, назаву высокі прафесіяналізм піяністкі В. Дарэніскай, прывабную творчую манеру выканання спявачкі А. Постніковай, мастацкую непасрэднасць вакальнага трыо ў складзе студэнтак Раманенкавай, Рыхлёнак і Шыдлоўскай, выканаўчую шчырасць спявакоў Л. Бесава і А. Запекі. Гэтыя выканаўцы даюць падставу спадзявацца, што канцэртная дзейнасць у Віцебску актывізуецца не толькі за кошт запрошаных гастролёраў, але і за кошт сваіх, мясцовых, сапраўды творчых сіл.

І. НІСНЕВІЧ.

Музычны антракт.

Фота А. КАЛЯДЫ.

РЭЙС САДРУЖНАСЦІ І СЯБРОЎСТВА

ру людзей працы ў тое, што сацыялістычнае грамадства ёсць грамадства цаўрдай упэўненасці ў будучыні, грамадства светлых камуністычных перспектыв, грамадства, перад якім адкрыты бяскрыжыя прасторы далейшага ўсебаковага прагрэсу.

І гэта выразна праяўлялася на кожным кроку, не толькі на вуліцах і дарогах Румыніі і Балгарыі, Венгрыі і Чэхаславакіі, дзе машыны ўдзельнікаў рэйсаў дружбы літаральна закідалі кветкамі, і дзе здавалася, што да гэтых дарог і вуліц людзі прынеслі ўсе кветкі, што ёсць на зямлі. Гэта выразна праяўлялася ў радасным бляску вачэй, у цеплыні і захваленні на тварах, захваленні, якое ніколі нельга выклікаць штучна, якое ідзе ад шчырага сэрца і выяўляе сутнасць чалавека. Гэта выразна праяўлялася ў сустрэчах і гаворках паміж членамі ўсіх дзясці дэлегацый. Сустрэча і гутарка з удзельнікам Кастрычніскай рэвалюцыі, былым пішэрскім рабочым Хведарам Усцінавічам Жыкавым, сустрэча з перадавікамі вытворчасці, Героямі Сацыялістычнай Працы, якія былі членамі дэлегацый, «Свята Нептуна» і шэраг іншых мерапрыемстваў, што праходзілі ці на па-

лубе, ці ў музычным салоне цеплахода, заўсёды былі па-сяброўску цёплыя і сардэчныя.

Вялікую і ўсеагульную ўвагу прыцягнула сустрэча з кіраўніком савецкай дэлегацыі, лётчыкам касманаўтам СССР, Героем Савецкага Саюза Германам Сцяпанавічам Цітовым. І гэта тлумачыцца не толькі буйнейшымі поспехамі савецкай касманаўтыкі і цікавасцю да яе ва ўсім свеце, але, на мой погляд, і асабай самога касманаўта. Абаяльнасць, здзіўляючыя дабрывы і сціпласць, ні каліўца недасягальнасці, якая, часцяком, спадарожнічае вялікай славе, шчырасць у стаўленні да кожнага, не робленая, а сардэчная ахвота трымацца «на роўных», як гаворыцца, з суб'яседамікам скарылі ўсіх разам і кожнага паасобку. З гэтым чалавекам з легенды кожны меў магчымасць размаўляць пра самае простае і высокае.

Пасля гэтай сустрэчы ў салоне на ніжняй палубе, далёка за поўнач, ішоў інтэрнацыянальны канцэрт...

За бортам цеплахода адлятала ў ноч ўзбунтаваная вінтамі дунайская вада, і польскі пісьменнік Згібнеў Даміно — чалавек выключнай шчырасці і абаяльнасці, чалавек, якога я ніколі раней не ведаў,

з якім не сустракаўся, але з якім моцна пасябраваў на цеплаходзе, — глядзячы на зіхачэнне адбіткаў святла на хвалях, што нараджаліся і тут жа знікалі ў цёмры, з нечаканай шчырасцю спытаў:

— Ты ведаеш, пра што я думаю зараз? — маё маўчанне было як адказ, і ён усё з той жа шчырасцю прачытаў вядомыя мне пазтычныя радкі: — «...когда на всей планете пройдет вражда племен, исчезнет ложь и грусть я буду воспевать всем существом в поэте шестую часть земли, с названьем кратким Русь...» — і летуценым голасам дадаў: — А будзе ж гэты час. І людзі будуць ездзіць у другія краіны ў гасці, і выкрасяць з памяці жахлівае слова «вайна»... І людзі яшчэ больш будуць усаўляць Вялікі Кастрычнік.

Гаворка гэтая прыгадалася мне зноў праз два дні, калі на цеплаходзе з'явіліся газеты, у якіх быў надрукаваны праект новай Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, прадстаўлены Канстытуцыйнай камісіяй і адобраны Прэзідыумам Вярхоўнага Савета СССР для вынясення на ўсенароднае абмеркаванне. Быў дзень, свяціла сонца, і наперадзе нас чакала Браціслава і Прага, дзе заканчваўся рэйс дружбы, і неўзабаве

нам трэба было развітвацца з цеплаходам, з яго добрай і шчырай камандай, развітвацца з сябрамі. Развітвацца не хацелася. Але на сэрцы было радасна і ўзнёсла. Я глядзеў, як чытаюць газету з праектам новай Канстытуцыі СССР палякі, румыны, чэхі, славакі, манголы, в'етнамцы, кубінцы, немцы, балгары, венгры, слухаў іх усхваляваныя гаворкі і зноў і зноў прыгадваў словы свайго польскага сябра пра светлую і святую старонку новай эры чалавецтва, якую запісаў у гісторыю Вялікі Кастрычнік.

Стаялі на берагах Дуная зялёна-сінія лясы, зіхцела сонца на гранітных схілах гор, і ззялі хвалі магутнай ракі, і па гонкай плыні, лёгка адольваючы яе, плыў белы цеплаход, і мноства яго адбіткаў гайдалася на хвалях, знікала і нараджалася зноў, і ў сінечы бясмарнага мірнага неба павольна лясцелі белыя чайкі, і ўсё гэта было часцінкаю Гісторыі, якая праходзіла ў нас перад вачамі, якую зрабілі самі людзі, людзі працы і міру, якіх паярнуць назад, да старога свету, да цёмры і няволі ўжо не зможа аніякая сіла ў свеце. Гэтыя людзі будуць ісці толькі наперад, і перамагуць будучыя яны, людзі працы і міру, бо яны і ёсць сапраўдныя творцы сапраўднай Гісторыі зямлі, якая ім падуладная, сапраўдныя гаспадары мірнай і добрай зямлі, якая толькі ім па-сапраўднаму і належыць!

АРТЫСТУ пазванілі. Сказалі, што ў сцэнарыі, прынятым да вытворчасці студый, ёсць вобраз — ну проста такі спецыяльна для яго. «Знайдзіце час, прачытайце...» Час знаходзіцца, акцёр чытае сцэнарыі. Захапляецца. Яму ўжо хочацца іграць тую ролю. Ён бачыць сябе ў вобразе. Рыхтуецца стаць «героём» будучага фільма. Застаецца так званая «проба»...

«Проба» для артыста ў такім выпадку — што стартвая лінія, з якой ён пачынае да фінішу, імкнучыся давесці сваё права на ролю. Хвалюецца. Шукае штосці ў характары персанажа такое, чаго не знойдуць іншыя. Мінае тыдзень. Месяц. Яму павабцалі на студыі: «Мы вас выклічам», таму ён цярдліва чакае. І раптам...

Раптам газеты паведамляюць аб пачатку здымкаў фільма і называюць імёны артыстаў, сярод якіх няма нашага знаёмца. Што ж атрымалася: яго запрасілі на старт, але не дэлі прабегчы дыстанцыю?

Чаму так здарылася? Існуе ж звычайная вятлікасць абавязвала рэжысёра, які запрашаў акцёра і абцяў выклікае на «пробу», паведаміць... Замест гэтага рэжысёр кладзе руку на плячо акцёру: нічога, маўляў, гэта не першы і не апошні сцэнарыі, мы яшчэ... Кур'ёз? Памылка? Выпадак?

Я схільны думаць: не, не выпадак. Так (або амаль што так) робіцца часта. Пішу гэта ўпэўнена не таму, што ведаю нямаля выпадкаў з «закуліснага жыцця» студыі «Беларусьфільм». Калі глядзіш многія фільмы яе вытворчасці і пачынаеш адчуваць пэўны сярэдні ўзровень большасці з іх, дык задумваешся: у чым прычына гэтай пасрэднасці?

Міжволі прыгадваеш акцёрскія абліччы. Ці ўзрушыў нас экран нечаканым мастацкім адкрыццём вобраза героя? Ці адбылося ў нас знаёмства з сапраўды багатай чалавечай асобай, што сфакусіравала на сабе ўвагу сцэнарыста і рэжысёра? Такія пытанні ўзнікаюць не выпадкова. Як ні дзіўна, але пры прафесіянальна добра выкананні ролі галоўнай дзеючай асобы, нават бездакорных паводзінах артыста перад камерай «у вобразе», усё ж непэўторнага свята адкрыцця праз акцёра і ў акцёры жыццёвага тыпу, адметнага характару, арыгінальнай асобы — такога свята штосці не прыгадваецца.

Цяпер ідзе паленны і карысны працэс узаемнага абмену акцёрскімі сіламі паміж студыямі і тэатрамі розных рэспублік. У супольнай працы з майстрамі ўсёсюзнай і сусветнай славы гартуюцца мясцовыя кадры. Сапраўды, спытайце П. Кармуніна, М. Яроменку, Т. Аляксееву, В. Тарасава, В. Белавосціка, Ф. Шмакага пра іх сустрэчы на здымачных пляцоўках з такімі выдатнымі дзеячамі нашага кінематографа, як А. Грыбаў, І. Лапікаў, І. Пераверзеў, Р. Плят, У. Белакур, Т. Макарава, з рэжысёрамі Масквы, Ленінграда, Кіева, і яны раскажуць пра непрыкметны, ды затое такі патрэбны мастаку працэс унутранага ўзбагачэння, пра ўплывы яркай асобы на іх у сумеснай працы. Выступаючы ў фільмах, што ствараліся і ствараюцца беларускімі кінематографістамі, запрашаны да нас акцёры працуюць звычайна з прафесіянальнай адказнасцю, не дачоў сабе палёгкі, няездка забяспечваючы і нават гарантуючы высокі мастацкі ўзровень выканання галоўных роляў.

Прыкладаў можна прыводзіць мноства. Экранны вобраз Канстанціна Заслонава і дагэтуль атаксма ілюстрацыя з жывым прататыпам героя, і за гэта можна падзякаваць У. Дружнікову. Цікава і адзначнай мастацтвам мужнай прастаты была акцёрская работа Э. Павулса над вобразам Мяцельскага ў фільме «Чырвоныя лісце», прататыпам якога быў адважны рэвалюцыянер С. Прыціцкі. Глыбока асабістыя пачуцці аддаваў вобразу бацькі Міна артыст Ю. Гарабец («Бацька»). Паспех фільма «Праз могілкі» шмат у чым залежаў ад пранікнёнасці і майстэрства мхатаўскага артыста У. Гарабцава.

ТАКІХ прыкладаў, паўтараю, можна прыводзіць многа. А садружнасць беларускага кінематографа з літоўскімі артыстамі наогул заслугоўвае асобнай творчай гаворкі. І пачаў я свае нататкі з прыкладу даволі прыкрага не для таго, каб перакрэсліць усё тое добрае, што назапасіла шматгадовая практыка «Беларусьфільма» ў галіне акцёрскага мастацтва. Мяне нелакоіць факт аб'яваўскага стаўлення да артыстаў нашай рэспублікі, да выкарыстання тых, на мой погляд, вялікіх творчых магчымасцей і рэзерваў, што застаюцца амаль некананутымі ў нашых тэатрах.

Давайце паспрабуем назваць най-

больш значныя работы нашых артыстаў у стужках студыі «Беларусьфільм» у пасляваенныя гады. Мы будзем у згодзе, пералічваючы прозвішчы Б. Ценіна і А. Ларыёнавай, Ю. Саранцава і Р. Ніфантавай, У. Самойлава і Н. Ургант, С. Любшына і Г. Жжонава... Праўда, студыйны супрацоўнік амаль абавязкова скажа: а Г. Глебаў, М. Яроменка, П. Кармунін, В. Лебедзеў, А. Мілавану? Ды спіс на гэтым, бадай, і абарвецца. Ну, магчыма, спашлецца такі таварыш яшчэ на Л. Румянцаву, на яе калег па акцёрскай студыі пры «Беларусьфільме»...

Але і названыя імёны сведчаць аб тым, што студыйныя нашы рэжысёры часцей карысталіся і карыстаюцца гатовымі стандартамі ў абліччы артыстаў. Прыклад Г. Глебава асабліва паказальны ў гэтых адносінах. Яго на «Беларусьфільме» здымалі ў ролях (пераважна другарадных, галоўнай была, здаецца, адна — у «Нашых суседзях»), якія паўтаралі тэатральнае імпульс артыста. Ён быў для кінематографістаў камедычным арты-

ролях у фільмах «Лымыр'юна», «Зямля», «Гад залатым арлом», якія і цяпер хваляюць глядачоў вобразамі герані, створанымі т. Аляксеевай — актрысай Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

ЧАМУ такое адбываецца? Так, менавіта адбываецца, бо выступленні купалаўцаў В. Белавосціка і А. Дзянісава ў фільмах студыі імя А. Дзяжэнікі, запрашэнне Г. Макаравай на Ленфільм, выступленне Р. Янкоўскага ў карцінах іншых студый — гэта падзеі сённяшняга дня.

— Я не магу вызначыць крытэрыі, якім кіруюцца на студыі, калі запрашаюць артыста на «пробу», — сказаў мне народны артыст БССР М. Яроменка. — Мне асабіста пашанцавала: я здымаўся і здымаюся ў розных фільмах на розных студыях. Мне радавалі сапраўды творчыя кантакты з С. Герасімавым і У. Корш-Сабліным, добры ўспамін застаўся ад сустрэч з І. Дабрліобавым і Ю. Дубровіным. Што мяне насцярожвае? Атрымліваеш сцэнарыі, цябе запрашаюць

ней на экране не бачыць, які быў артыстам драмы некалі даўно-даўно... І зноў — трапінае пападанне!

Адкрыццё артыстычных дыямантаў такой каштоўнасці — вось мужнасць і талент рэжысёра.

Толькі рэжысёры? **З**АЦВЯРДЖЭННЕ артыста на ролю — прэзэгатыва мастацкіх саветаў студый. Рэжысёр, па ідзі, сам па сабе нікога зрабіць героем свайго фільма не можа. Канчаткова рашэнне прымаецца калегіяльна. Бывае, памяркоўнае: калі абодва бакі (мастацкі савет і рэжысёр) знаходзяць узаемапрыемальны варыянт размеркавання выканаўцаў асноўных роляў. Бывае, кампраміснае, робячы пэўныя «адступленні». Бывае, канфліктнае: калі рэжысёр настойвае і даводзіць сваю правату або, наадварот, калі мастацкі савет пераконвае рэжысёра ў правільнасці свайго выбару. Рознае адраецца ў кінематографе.

Праўда, для аднога артыста рэжысёр і аператар могуць на «пробах» стварыць ідэальныя ўмовы для пацвярджэння артыстам права на ролю, а з другім замацаваць на экране выпадковы эпізод не ў надта спрыяльных умовах (асвятленне, партнёр, дэкарацыя, касцюм — усё тут мае значэнне). Рэжысёр можа з усёй адказнасцю, насуперак меркаванням усіх сапраўды зацікаўленых у поспеху справы, настойваць на сваёй кандыдатуры, калі пробы былі і не дужа ўдалыя. Рэжысёр таксама выбірае і прапануе кандыдатаў і з тых прэтэндэнтаў на ролю, у каго толькі ў агульных рысах адчуваецца галоўны вобраз будучага экраннага твора. Часцей за ўсё перавага аддаецца тым акцёрам, пра якіх рэжысёр ведае, як яны сыграюць ролю. Выбраць з тых, пра каго, наадварот, не ведаеш — рызыка...

Спадзяваюцца рэжысёры на тое, што мастацкі савет — гэта экспертыза, здатная аблегчыць працу з акцёрам і прагназаваць поспех, памылкова. Ні адзін поспех артыста на экране, як і ўяўны прывал яго ў галоўнай ролі, нічога не адносіць і не аднясе на рахунак абстрактнага для нас, глядачоў, мастацкага савета. Ні лаўраў не падзеліць з ім рэжысёр, ні «сорукаму»!

У мінулым годзе маскоўскае выдавецтва «Искусство» выдала зборнік матэрыялаў пад назвай «Актёр в кино», дзе надзённымі праблемамі гэтай галіны мастацтва абмяркоўваюць крытыкі, рэжысёры, артысты. І дзіўна акалічнасць: на 300 старонках кнігі не названа нават хоць бы адна работа артыста Беларусі або іншых рэспублік у фільмах нашага кінематографа, студыі «Беларусьфільм». Што гэта: толькі недастатковая дасведчанасць аўтараў? Не, яны ведаюць стан кінематоцтва ў краіне. Мабыць, больш правільна будзе сказаць так: нават самыя дасканалыя з пункту гледжання прафесіянальных вартасцей акцёрскай работы беларускага кінематографа не выходзяць на магістральны шлях развіцця сучаснага артыстычнага мастацтва на экране. Адкрыцця, якое прагучала б «выбухам», не было. «Ціхія» ж поспехі не вельмі «просяцаюць» ў кнігі!

Выбар выканаўцы галоўнай ролі — пытанне дэлікатнае. Яно вымагае ад рэжысёра і мастацкага савета студыі разумення і тактоўнага падыходу. Цяпер намеріўся выказаць напрамак у акцёрскім мастацтве кіно. Усё большае значэнне набывае так званая «духоўная фактура» акцёра, яго асабістыя якасці як зусім пэўнай чалавечай і грамадскай асобы. Вобраз, выпісаны ў сцэнарыі, і гэтая «духоўная натура» могуць цалком супадаць, злівацца: могуць яны і кантраставаць, фарміруючы штосці новае ў асацыятыўным плане. Акт пераўвасаблення абавязкова — у большай або ў меншай ступені — адбываецца. І чым больш ён глыбінны, тым больш нечаканыя і па-мастацку апраўданыя адкрыцці папаўняюць скарбніцу дасягненняў у галіне акцёрскага мастацтва на экране. Выступленні Ю. Нікуліна ў фільмах «Калі дрэвы былі вялікія...» або «Дваццаць дзён без вайны», трансфармацыі Я. Ляонава або Л. Гурчанка — прыклады, якія прыходзяць адразу ж, варта толькі загаварыць пра падзеі апошніх гадоў.

Сапраўды, творчая рэжысёра адмаўляецца ад выкарыстання выкарыстаннага ў акцёра, ад паўтарэння ім сваёй «мадэлі». Тым самым яна ўскладае на сабе дадатковую адказнасць. І працаваць такой рэжысёра цяжэй. Ды затое — які ўдзячны вынік радуе талы ўсіх нас!

На «Беларусьфільме», бывае, запрашаюць на прыкметныя і нават галоўныя ролі людзей, якія раней нічым на адрозніваліся ад сваіх калег па зусім іншай працы (спартсмен, школьніца, артыст ба-

(Заканчэнне на стар. 14)

ЦІ НЕ ТАМУ, ШТО ТАК — ПРАСЦЕЙ?

НАТАТКІ ПРА САДРУЖНАСЦЬ АКЦЕРА І КІНЕМАТОГРАФА

стам. Быў такі час, калі са сцэны на экран пераносіліся спектаклі («Паўлінка», «Хто смяецца апошнім»), дык Г. Глебаў там паўтараў свае ролі, а ў іншых выпадках яго вымушалі паўтараць... сваю рэпутацыю камедыйнага артыста купалаўскай сцэны. Толькі ў канцы жыцця Глеб Паўлавіч адчуў, што і ён мог бы, па прыкладу, скажам, М. Чаркасава, не без поспеху для сябе (і з карысцю для нашага мастацтва) паспрабаваць іграць ролі драматычныя, з трагедыйным напалам. Наблізіўся ён да такой думкі, калі масфілімаўцы далі яму магчымасць паглыбіцца ў новы для артыста драматургічны клімат у фільме «Хлеб і ружы», а рэжысёра Адэскай кінастудыі прапанавала ўдзельнічаць у экранізацыі «Адзіночкі».

У творах, пазначаных маркай «Беларусьфільм», мы сустракаем коласаўца Ф. Шмакава. Аднак жа і ён звярнуў на сябе ўвагу нашых кінематографістаў толькі пасля таго, як на іншых студыях краіны заваяваў права на кінаролі (Размётнаў у «Паднятай іаліне», Увараў у «Балтыйскім небе». Юсалаў у «Бессмяротнай песні», Рубін у «Качубеі»). У пачатках нашай студыі В. Тарасава мы бачым доволі часта, але ролі, якая б па маштабах і глыбіні была роўнай яго Жалыбаву з фільма «Соф'я Пяроўска», тут яму так і не давялося атрымаць да гэтага часу. Паўла Кармуніна некалі з Казані ў Мінск запрасілі кінематографісты. Ён сыграў Ляонава ў экранізацыі македніцкай «Лявоніхі на арбіце» (стужка называлася «Рагаты бастыён»), увайшоў у артыстычную труппу Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, заваяваў прызнанне ў якасці драматычнага артыста... А кіно? Больш рацыянальна і па-творчы смега яго выкарыстоўваюць кінематографісты... не «Беларусьфільма».

Збіраючы факты для гэтых нататкаў, я звярнуўся да заслужанай артысткі БССР Таццяны Аляксеевай: што яна думае пра сваю садружнасць з экранам? Аднак быў даволі нечаканы:

— Дзякуй рэжысёру Нікіфараву! Ён не забывае, што я — актрыса, задатная выступаць перад кінакамерай... Так, так, і ў фільме «Хлеб пахне порахам», і ў «Сыне старшынні» ў мяне ролі, што ні кажыце, эпізодычныя, ва ўсякім разе, даложа не галоўныя, ды усё ж я працую... Разумею, як гэта важна — працаваць!

Прага творчасці, нязгасная вера ў прызнанне, імкненне іграць і іграць, пакуль фізічныя і маральныя сілы дазваляюць табе гэта, зрэшты, адчуваць такую шырокую аўдыторыю, як кінагледца, — гэтыя імпульсы ведаюць усё артысты. І адкрыта-творчы аб гэтым. Няма нічога заганага і ў жаданні славы ў акцёра, які хоча бы раз сваё права на такую папулярнасць пацвердзіць з экрана, стварыўшы сапраўды яркае вобраз у фільме. І лёс Т. Аляксеевай засмучае па іншай прычыне: яе лепшыя работы ў кінематографе таксама звязаны не з «Беларусьфільмам». Украінскія рэжысёры адкрылі ў ёй тэатральна і натуральна, пэўна, для выступлення ў адказнай

на «пробы». Як быццам прыемная з'ява. А пачытаеш сцэнарыі і адчуваеш: зноў збіраюцца эксплуатаваць ужо скарыстаны мною, Яроменкам, прыёмы і маю фактуру. У нечым новым хочацца выпрабаваць сябе, а прапануецца знаёмае...

Так, вядома, прасцей! Прасцей было здымаць Г. Глебава ў камічных ролях.

Прасцей паўтараць тое, што знайшоў Ф. Шмакаў у ранейшых выступленнях на экране ў фільмах, зробленых на іншых студыях краіны.

Прасцей абмежавацца работай над эпізодам, чым шукаць у той жа Т. Аляксеевай раней невядомыя грані таленту, адкрываць у ёй рысы, прыдатныя для вобраза герані фільма.

Прасцей запрашаць на адказныя ролі таго ж У. Самойлава, бо ён знешне і па тэмпераменту дакладна падыходзіць да тых персанажаў, што прадугледжваліся сцэнарыямі фільмаў «Хлеб пахне порахам», «Зімародак», «Сын старшынні»... Але менавіта таму яго выступленні ў згаданых стужках — гэта высокі прафесіяналізм, а не мастацкае адкрыццё. Паўтараецца ў стужках «Беларусьфільма» і Ю. Гарабец. І не таму, што артыст хоча паўтарацца, а з прычыны іншай: рэжысёр і запрашае яго, маючы на ўвазе даўно ёй вядомыя прыкметы чалавечых эмоцый і індывідуальных інтанацый гэтага артыста.

Прыгадваем і фільм «Полымя». Там на ролі партызанскіх камандзіраў таксама былі запрошаны артысты, індывідуальнасць якіх сама па сабе абцяла штосці характарнае, пэўнае па рысах чалавечай асобы. Тое, чаго не было ў сцэнарыі, рэжысёр В. Чацверыкоў разлічваў кампенсаваць загадзя яму (і большасці глядачоў) вядомымі постацамі і эмацыянальнай напоўненасцю акрэсленых тыпаў людзей. Наогул у «Полымі» сабраны доволі высокага прафесіянальнага ўзроўню кангламерат выканаўцаў, ды і на гэты раз стужка не змагла выйсці ў лік яркіх па акцёрскаму мастацтву. Мабыць, далёка не заўсёды майстэрства артыста абцяе глыбокае мастацтва пераўвасаблення!

Я пішу ўвесь час пра адказнасць рэжысёра за тое, што на экране мы надзвычай рэдка бачым артыстаў нашай рэспублікі ў галоўных ролях. Прычыну такога становішча называю ў загаловак сваіх нататкаў: так рабіць прасцей. Ні вынаходлінасці, ні рызык, ні асаблівай адказнасці на сябе рэжысёра ў такіх выпадках не бярэ. А між тым... Калі нікому невадомца Яўгенія Урбанскага рашылі «паспабаваць» на вядучую ролю ў фільме «Камуніст», рэжысёра праяўляла прыніцоўнасць і рызык, сцвярджаючы: Губанаў — толькі ён! А гэты «ён» быў тады толькі вучнем школы-студыі МХАТ. Праз некалькі гадоў пасля трыумфальнага поспеху карціны «Камуніст» і ўсенароднага прызнання унікальнай работы Я. Урбанскага той жа калектыў кінематографістаў прымае сцэнарыі «Твой сучаснік», дзе справу Губанава працягвае яго сын ужо ў нашы дні. І рэжысёра прапануе на ролю Губанава-малодшага тэатральнага рэжысёра І. Уладзімірава, якога нічога ра-

ЦІ НЕ ТАМУ, ШТО ТАК — ПРАСЦЕЙ?

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

лета). І ў працэсе здымак дасягаюцца плённыя вынікі; ва ўсякім разе, яны не выглядаюць бездапаможнымі побач з прафесіяналамі. Выходзіць, спасылацца на адсутнасць творчай рызыкі або на няўменне працаваць з выканаўцамі роляў няма падстаў. Асабліва багаты вопыт у нашых кінематаграфістаў у галіне творчай працы з дзецьмі, якія з поспехам выступаюць у ролях сваіх аднагодкаў.

Чаму ж такая зазядэнка ў рабоце з прафесіяналамі — аддаваць перавагу за-прошаным з іншых рэспублік акцёрам?

ПАДЗЯЛЮСЯ сваімі, чыста суб'ектыўнымі меркаваннямі. Ад рэжысёраў, здараецца, можна чуць такую характарыстыку выканаўцы ролі: ён — нібы чысты аркуш паперы. Гэта азначае, што сцэнарыст і рэжысура «пішучы» на такой паперы без яе «пярэчанняў» і «супраціўлення». Беларускі ж артыст — ліст паперы не зусім «чысты». Яшчэ да таго, як яму прапануюць сыграць, скажам, Несцерку, Машку, Скарыну, Іваліноўскага, таго ж Мяцельскага («Чырвонае лісце»), Вераніку Карчэўскую (Вера Харужая) у «Пісьмах да жывых», бацьку Мінаю, ён мае сваё ўяўленне, што за асоба гэты чалавек, ведае яго гістарычнае значэнне, біяграфічныя звесткі і г. д. Хоць сам па сабе такі акцёр і не збіраўся сыграць кагосьці з легендарных ці рэальных персанажаў гісторыі, але, паўторым, ён ведае гэтага персанажа і патэнцыяльна гатовы памастаць пераўвасобіцца ў ролю. Карацей кажучы, «чысты паперай» такога не назавеш. З такім працаваць складана. Бо трэба і шукаць збліжэння пунктаў гледжання рэжысуры і акцёра, і пагаджацца з абгрунтаванымі меркаваннямі выканаўцы, і па-творчы пераадоляваць яго ўяўленне. Прасцей узяць пад увагу знешнюю фактурнасць і тэмперамент акцёра, які будзе крышталізаваць экранны вобраз пад уплывам і пад наглядом рэжысуры. Тут шлях да выніку больш зручны.

Ці не так здарылася з героем фільма «Я, Франціш Скарына»? Затрымаваю ўвагу на экранным творы, які шмат у чым удаўся і ў пэўнай ступені пераконвае нас. Ды толькі ні ў якім разе не магу пагадзіцца з тым, што рэжысёр Б. Сцяпану і артыст А. Янкоўскі глыбока даследавалі філасофію і чалавечы сэнс жыцця выдатнага асветніка. На экране хутэй за ўсё «фантазіі на тэму Скарыны».

Наўрад ці хто сумняваўся, што А. Янкоўскі будзе ў гэтай ролі эфектным у адных сценах, рухавым і тэмпераментным у другіх, інтэлектуальна напружаным у трэціх, лірычна пранікнёным у чацвёртых і г. д. Тым больш, калі апраўць яго ў адпаведныя касцюмы і здымаць у пэўных дэкарацыях і на пленэры, даць вымаўляць тэкст, што стасуецца з нашым уяўленнем аб першадрукары, даць яму імя Скарыны...

І А. Янкоўскі толькі «здаецца», толькі выглядае гістарычным героем у стужцы «Беларусьфільма». Масавы глядач яму, вядома, верыць. А патрабавальны і дасведчаны? Такі глядач адчувае, што прысутнае пры дэманстрацыі «гісторыі ў касцюмах», бачыць тэатралізаванае відо-вішча «з жыцця» пэўнай асобы.

Чаму такі шлях садружнасці рэжысуры з акцёрам я лічу самым лёгкім?

Некаторыя рэжысёры ўпэўнены ад усіх, бывае, ставяцца да акцёра як да... фігуранта. Для фільма патрэбны толькі яго тэмперамент, знешнія дадзеныя, умненне фехтаваць або вадзіць аўтамабіль ці скакаць на кані. «Астатняе» зробіць ён, рэжысёр, з дапамогай камеры, якой кіруе вынаходлівы апэратар.

А што такое — «астатняе»? Ідэяна-ма-

стацкая канцэпцыя вобраза!

Могуць запярэчыць: маўляў, адзін фільм не можа вычарпаць тэму і даць канчатковы варыянт экраннага вобраза. Магчыма, тут ёсць рацыя. Відэць, слаўтага Васілія Іванавіча Чапаева могуць яшчэ не адзін раз здымаць кінематаграфісты, а вось дзівосна унікальнасць яго экраннага ўвасаблення Б. Бабачкіным спалучаецца з глыбінным асэнсаваннем сутнасці гэтай гістарычнай фігуры. Да такога і варта імкнуцца, шукаючы ў акцёры сааўтара інтэрпрэтацыі ролі асноўнай дзеючай асобы.

— Не бяруся сцярджаць, што сярод нашых артыстаў ёсць ідэальныя выканаўцы тых ці іншых роляў, а вось Лявоніха і ў кагорце купалаўскіх актрыс, і сярод коласаўцаў абавязкова знойдзецца, — сказала Т. Аляксеева. — А запрашаюць быць Лявоніхай у беларускай стужцы актрысу Малого тэатра...

Такія парадоксы выклікаюць здзіўленне. Тым больш, што і на другарадных ролі з-за межы рэспублікі выклікаюцца артысты, чыя праца высокім прафесіяналізмам не вылучаецца. Напрыклад, на працягу фільма ідзе судовы працэс. Як праглядзеце закон, яго вядзе суддзя і па абодва бакі яго — удзельнікі працэсу: народныя засядацелі. Не надта актыўныя дзейныя асобы. Пераважна маўкліва рэагуюць на пачутае і ўбачанае. Думаецца, для такіх роляў знайшлі выканаўцаў у Мінску? Не. І ў Бабруйску не адшукалі, і ў Гомелі. Здалёк выклікалі на здымачныя дні, выдатковалі камандзіровачы... А маглі б сустрэць і тут цікавых выканаўцаў, бо Л. Пісараву для фільма «Нядзельная ноч» рэжысёр В. Тураў адкрыў у Віцебску. Выходзіць, можна, пашукаўшы, знайсці!

Так і хочацца прывесці афарыстычныя словы пра нашу лялоту і абыхавасць, калі падагульняеш усё тое, што ведаеш (а ведаеш не ўсё і не ўсе выпадкі, варты называць «парадоксаў» або «кур'ёзаў»). Прыгадваеш кінэдэбюты ў беларускіх фільмах тэатральных артыстаў і дзівадзешся, чаму дэбюты не мелі працягу ў сістэматычнай дзейнасці акцёра або актрысы ў кінематографе. Названая мной Л. Пісарова, народная артыстка СССР А. Клімава, акцёр Брэсцкага тэатра імя Ленінскага - камсамола Беларусі І. Мацкевіч... Я абрываю спіс, бо тых, хто чамусьці «не адбыўся» як кінаакцёр, у нас больш за тых, на каго экран кінуў прамень святла.

Гавару аб гэтым Мікалаю Яроменку. Ён заўважае:

— Нядаўна мы рыхтавалі тэлевізійную перадачу пра Барыса Платонава, і я ўпершыню так блізка і падрабязна ўбачыў яго ў ролі Федзі Пратасева са спектакля «Жывы труп» па Талстому. Якое гэта багацце псіхалагічных нюансаў! Як гэта па-кінематаграфічнаму рабілася артыстам! І міжволі падумалася з горачай: чаму мае калегі, работнікі студыі «Беларусьфільм», так і пакінулі некранутымі найбагацейшыя артыстычныя магчымасці Барыса Віктаравіча Платонава і не зрабілі для яго карціну? Хаця б адну!..

Так — хаця б адну. З першай ролі на экране, магчыма, і не галоўнай, з дэбюту трэба пачынаць працу з акцёрам, выхоўваць і гартаваць з яго прафесіянала. І не проста выканаўцу, як гэта пакуль то робіцца на «Беларусьфільме»: актыўнага саўдзельніка творчага акту. Ад размеркавання роляў сярод такіх — адкрытых рэжысурай, нечаканых, смела прызначаных — акцёраў залежыць ступень навізна агульнай трактоўкі тэмы і вобразаў.

На маю думку, экранізацыя дзюх апавесцей В. Быкава апошняга часу —

«Воўчая зграя» і «Сотнікаў» (на экране — «Узыходжанне») — таксама сведчыць аб гэтым. Рэжысёр Л. Шапіцька сапраўды адкрывала новых выканаўцаў, не спадзеючыся на іх кінематаграфічны вопыт, і трагедыянае гучанне яе стужкі трымаецца ў асноўным на духоўным напружанні кожнага з трох галоўных персанажаў: Сотнікава, Рыбака і Партнова. У фільме «Воўчая зграя» іграюць знаёмыя нам і вельмі вопытныя акцёры, якія так і не здолелі ўзняцца на тую ноту споведзі чалавека, што так выразна гучыць у літаратурнай першааснове кіна-творца. Зразумела, пры вызначэнні выканаўцаў больш рызыкавала Л. Шапіцька.

ДЫ ВЯЛІКАЕ мастацтва і не ства-раецца без пэўнага працэнта рызыкі. Творчай! Найбольшая рызыка — гэта даверчы ролі акцёрам, якіх раней ніхто ў кіно не выпрабоўваў. Але акцёрам, якія з'яўляюцца і па-за межа-мі сцэны і экранна цікавымі чалавечымі асобамі з уласным пунктам гледжання на жыццёвыя праблемы і іх раскрыццё, па-мастакоўску ўзброенымі, духоўна змястоўнымі і чутлівымі. «Момант» іх ранейшай неведомасці — не такі ўжо і малаважны. Дык выпраўляйцеся, ша-ноўныя таварышы рэжысёры, і ў Віцебск, і ў Брэст, і ў Бабруйск, наведвайце мінскія тэатры, бываюць на вучэбных спектаклях тэатральна-мастацкага інсты-тута. Рэзерв, які амаль не закрануты ва-мі і такі багаты. Тут ёсць свае Сафіко Чыаўрэлі і Інакенці Смактуноўскія, Да-натасы Банінісы і Суйменкулы Чакмо-равы, Іваны Мікалайчукі і Міхаілы Ульянавы. Пішу гэта зусім не для таго, каб сказаць камплімент нашым арты-стам. Я веру ў рэальнасць такіх адкрыц-цяў у галіне кінаакцёрскага мастацтва нашай рэспублікі, якія здзівяць гледа-чоў і саміх... рэжысёраў.

— У вас у «Ліме» быў артыкул, які называўся: «Рэжысёраў на канцэрце не было...», — сказаў мне ў гутарцы М. Яро-менка. — Можаш смела называць свае нататкі: «на спектаклі таксама». Бо я не помню такога выпадку, каб мы на са-мых вострых дыскусіях аб прэм'ерах на-шых тэатраў сустрэлі кагосьці са студыі «Беларусьфільм», пачулі іх дасведчанае і кампетэнтнае слова. Не бываюць яны і ў тэатрах... Ну, з жонкамі, з дзецьмі, так, для адпачынку. А вось у якасці рэ-жысёра — не, не бываюць...

І прыгадалася мне гутарка з настаўні-кам М. Яроменкі па сцэне Аляксандрам Ільінскім. На пытанне пра актыўнасць і права акцёра на сааўтарства сцэнічнага вобраза ён мне пераклаў гісторыю, што здарылася з А. Жаравым. Той зды-маўся ў ролі Меншыкава ў фільме «Пётр Першы». Больш за ўсё хваляваў-ся, калі на здымкі прыехаў аўтар рама-на А. Талстой. «Рабіўся» Меншыкаў для экранна наступным чынам: палпелнікі і давераныя вялікіх людзей звычайна пе-раймаюць штосьці ад сваіх прынцыпа-лаў, і ў жараўскага Меншыкава з'явіліся кашачыя вусы і брыво, узнятае на лоб, як і ў Пятра. Калі яго такім убачыў А. Талстой, то здзіўліўся, а потым на ўвесь павільён крыкнуў: «Цяпер я Аляк-сашку буду пісаць з яго, — і тынуў пальцам у разгубленага Жаравы. — У наступнай кнізе рамана ён будзе такі: знаёмцеся, гэта арыгінал, а не копія!»

— Разумеюць, — сказаў Аляксандр Канстанцінавіч, — пісьменнік так паве-рыў акцёру, што з яго нават «спісваў» нешта! Аўтар рамана! Дык жа ў тэатры і ў кіно мы наогул закліканы працаваць так, каб быць з рэжысурай роўнымі. Інакш вышэй прыстойнага ўзроўню і не ўзняцца...

Дык шукайце ж і адкрывайце для эк-раннага мастацтва такіх выканаўцаў, та-кіх сааўтараў, такіх арыгінальных маста-коў. Яны ёсць. Яны чакаюць званка: «Пачытайце, маўляў, сцэнарыі і прыхо-дзьце на пробу...» Яны прыйдучы. Толькі дайце ім прайсці дыстанцыю да фінішу і давярайце потым ролю варт-аму такога высокага давер'я. Інакш, паў-тару словы А. Ільінскага, вышэй пры-стойнага ўзроўню ўзняцца цяжка.

Барыс БУР'ЯН.

ВЫСТАўКА афарміцельскага ма-стацтва ў рэспубліцы праводзіцца ўпершыню. Перад яе аргані-затарам — секцыяй афарміцельскага ма-стацтва Саюза мастакоў БССР — ста-яла складаная задача: распрацаваць экспазіцыю так, каб яна ўсебако-ва адлюстроўвала стан і магчымасці афарміцельскага мастацтва, да-ючы ўяўленне аб перспектывах яго да-лейшага развіцця. Для гэтага неабходна было вызначыць, што менавіта з усёй шматграннасці форм мастацкай творч-сці адносіцца да ўласнаафарміцельска-га мастацтва, вызначыць яго ролю і за-дачы, яго месца сярод іншых відаў вы-яўленага мастацтва, яго сувязь з гэ-тымі відамі.

Як жа справіліся з задачай яе аргані-затары?

Экспазіцыя выстаўкі знаёміць гледа-чоў з рознабаковай дзейнасцю мастакоў-афарміцеляў: праектаваннем і афармлен-нем грамадскіх інтэр'ераў, устаноў культуры, гарадскіх ансамбляў, вуліц у дні ўрачыстасцей, прамысловых комплек-саў. Тут паказаны работы мастакоў у малых формах (паштоўка, этыкетка, та-варны і фірменны знак, значок), нагляд-ная агітацыя.

Звяртаюць на сябе ўвагу эскізыныя праекты з распрацоўкай макетаў, у якіх уваасоблены прынцып комплекснага па-дыходу пры праектаванні прадметна-мастацкага асяроддзя, што асабліва важна для афармлення буйных аб'ек-таў — гарадскіх ансамбляў, прамысло-вых комплексаў. Гэта работы групы ма-стакоў эксперыментальна-мастацкай майстэрні Мінскага мастацка-вытворчага камбіната В. Чуглазава, В. Міцкеўскага, І. Рамашова, Ю. Гаўрына. Арыгінальна вырашаны праекты тыпавай зоны адпа-чынку з элементамі нагляднай агітацыі за-вада аўтаматычных ліній у Баранаві-чах і тэатра музычнай камедыі ў Мінску, праект мастацкага афармлення Палаца культуры калгаса імя Мічурна Стан-іслаўскага раёна. Важна таксама адзна-чыць праект тыпавага рашэння, у якім выкарыстана архітэктура культавага ха-рактеру, які прапанавалі гэтыя ж маста-кі, асабліва, калі ўлічыць, што ў нас

ТАК ГАВАРЫЎ Ісаверый Дунікоў-скі, буйнейшы польскі мастак XX стагоддзя. Выстаўка твораў гэтага майстра, звязаная са 100-годдзем з дня яго нараджэння, надаўна адкрылася ў Палацы мастацтваў у Мінску.

Імя К. Дунікоўскага таксама шырока вядома палікам, як імяны Міцкевіча і Шапэна, Матэйкі і Выспянаскага. Як і яны, ён стаў гонарам польскай куль-туры.

К. Дунікоўскі быў асобай легендар-най. Расказвалі дзіўныя гісторыі пра яго жыццё, пра яго здзіўляючую працаздоль-насць, пра свае асаблівыя востры розум. «Наш Дунік!» — з любоўю гаварылі па-лякі. «Я хацеў бы сустрэцца за шылян-кай кавы з мастаком каменнага веку і пагаварыць з ім пра малюнак», — ад-казаў ён на пытанне марскландапта, які пытаўся, пра што марыць скульптар. У гэтым лёгкім іранічным жарце ёсць доля ісціны, таму што Дунікоўскаму бы-ло ўласціва дзіўнае пачуццё часу: ён га-варыў пра падзеі тысячагадовай даўна-сці з такой перанакананасцю, нібыта сам быў іх сведкам. Ён глыбока ведаў старажытную і новую культуру, умеў з філасофскіх пазіцый разглядаць рытм чаргавання цывілізацый, эпох і куль-тур, сам прайшоў розныя стадыі мастацкіх пошукаў і захапленняў. Сярод яго работ — партрэты Леніна і Маякоўскага, Міцкевіча і Дантэ, Шапэна і Пруса, малюнічыя палотны і малюнікі, помнікі і манументы.

...Ён нарадзіўся ў Кракаве, гэтым «славянскім Рыме», паводле выказвання А. Міцкевіча.

Дыпломная работа «Партрэт мастака Генрыка Шчыглінскага» прынесла мала-дому майстру залаты медаль Кракаўскай акадэміі мастацтваў. Гэты твор уласна

Маці. Бронза (1899 г.)

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«УВЕКАВЕЧЫЦЬ ПРАЦОЎНЫ ПОДЗВІГ»

Артыкул, які быў змешчаны ў штотыднёвіку пад такой назвай у нумары за 24 чэрвеня, уздымаў пытанні манументальнага ўшанавання працоўнага подзвігу рабочых, калгаснікаў і інтэлігенцыі рэспублікі. Гэтыя пытанні выклікалі цікавасць у рэспубліканскім савеце Беларускага добра-ахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Аднак, як паведамляе ў рэдакцыю ф. Барысевіч, намеснік страшны прэзідыума таварыства, метадына выяўлення помнікаў працоўнай славы пакуль не распрацавана. Члены секцыі помнікаў гісторыі пры рэспубліканскім савеце тавары-ства зараз займаюцца яе распрацоўкай. У часопісе «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» будзе праведзена дыскусія,

каб з дапамогай вучоных, спецыялістаў і грамадскасці вы-працаваць адзіны навунова-абгрунтаваны крытэры ў вызначэнні помнікаў працоўнай славы.

Пасля шырокай дыскусіі мярнуецца падрыхтаваць мета-дычную распрацоўку ў дапамогу кіраўнікам мясцовых ад-дзяленняў таварыства ў іх рабоце па выяўленню, уліку і вызучэнню такіх помнікаў. Рэспубліканскі, абласны і раённыя саветы таварыства працягнуць работу па выяўлен-ню і ўзяццю на ўлік наяўных помнікаў працоўнай славы. Рыхтуюцца рэамендацыі аб збудаванні новых манумен-тальных помнікаў, што ўславець людзей працы.

ВЫСТАЎКА: СВЕТА ІДЭЙ І ВОБРАЗАЎ

У рэспубліцы практычна няма прыкладаў выкарыстання архітэктурных помнікаў пад устаноўку культуры (канцэртныя залы, музеі і г. д.).

Цікава, з вялікай мастацкай культурай выканана А. Чысцяковым афармленне музея «Брэсцкая крэпасць-герой». Зразу мелая задума мастака, які вырашае складаныя задачы, звязаныя з музейнай экспазіцыяй. З гэтай жа задачай выдатна справіліся мастакі А. Кроль (афармленне Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны) і Э. Агуновіч (музей Я. Купалы).

Арыгінальна выкананы мастакамі А. Зайцавым і Л. Данелія эскізы праект «Тэрыторыя цэнтральнай сядзібы і інтэр'ераў Палаца культуры калгаса імя М. Гастэлы», а таксама прапанаваны А. Зайцавым і В. Кузьменкам праекты рэстарана ў гандлёвым цэнтры калгаса «Савецкая Беларусь», каміна і электрона-дыямантнага музычнага пано для каміна залы гандлёвага цэнтры гэтага калгаса, Пераканальна паказаны магчымасці афарміцельскага мастацтва ў афармленні тэхнічных выставак у праекце (макет) А. Чысцякова і М. Лашкова — выстаўка «Агульныя сістэмы тэхналагічнай падрыхтоўкі прадпрыемстваў БССР» (АСТПН-77).

Як бачым, ёсць цікавыя рашэнні, добрыя праекты. Але асобныя работы — гэта не выстаўка. А ў цэлым выстаўка магла б быць больш змястоўнай, мэтанакіраванай, павучальнай. Яна магла б прадэманстраваць перад грамадствам і перад шматлікімі калектывамі мастакоў-афарміцеляў рэспублікі назапашаны вопыт, прыкметныя дасягненні афарміцельскага мастацтва, дасягнутыя за апошнія гады. Аднак афарміцельскае мастацтва на гэтай выстаўцы не паўстала перад гледачом ва ўсёй сваёй поўнаце.

Надзённай задачай афарміцельскага мастацтва з'яўляецца сінтэз манументальна-дэкаратыўнага афармлення з задачай надзённай агітацыі. Манументальна-дэкаратыўнае афармленне павінна заўсёды вырашаць влікія грамадска-палітычныя тэмы.

А на выстаўцы, па сутнасці, зусім не прадстаўлена наглядная агітацыя — адна з важнейшых галін афарміцельскага мастацтва. «Адна з самых значных, палітычна-важных работ цяпер — гэта наглядная агітацыя, і грамадскім крытэрыем палітычнай і творчай актыўнасці саюзаў мастакоў служыць іх работа ў галіне нагляднай агітацыі», — гаворыць на пашыранай нарадзе секцыі афарміцельскага мастацтва і мастацкага канструавання Саюза мастакоў СССР сэнсатар праўлення К. Раждзественскі.

У экспазіцыі выстаўкі мы не сустрэлі ніводнага яркага ідэйна-мастацкага адлюстравання тэмы, якая прапагандае нашы камуністычныя ідэалы і перспектывы нашай будучыні. Нават у добра выкананых макетах (мастакі В. Чуглазаў, В. Мілеўскі, І. Рамашоў, Ю. Гаўрын, і інш.) не хапае фрагментаў мастацкага афармлення. Выкананыя дробна, з мноства дэталей, макеты не дазваляюць меркаваць пра мастацкую годнасць іх афармлення. Гэта хутчэй за ўсё чыста архітэктурнае праяўленне, а не мастацкае. І не дзіва — на выстаўцы ж прадстаўлены рабочыя праекты (мадэлі) вытворчых заказаў.

У цэлым выглядае цікавым генеральнае вырашэнне тэрыторыі РДК у Стоўбцах. Аднак інтэр'еры выклікаюць непаразуменне. У макете глядзельнай залы галоўнае месца займаюць рады вясграбных крэслаў і прымітыўная сцяна. У інтэр'еры агітэатра гэтага РДК пануе атмасфера клубных атрыбутаў пачатку 20-х гадоў. Гармонік часоў грамадзянскай вайны, балалайка, прымітыўны інвентар. А гэты ж праект прапагуе мастацкае афармленне Дома культуры — культурна-асветніцкага цэнтры сучаснага горада!

У экспазіцыі выстаўкі мы не сустрэлі ніводнага праекта, які прадугледжваў бы выкарыстанне ў мастацкім афармленні такіх відаў выяўленчага мастацтва, як жывапіс, графіка, скульптура.

Выстаўка праводзіцца напярэдадні 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, і эскізы праекты святочнага афармлення горада ў яе экспазіцыі маглі б заняць цэнтральнае месца. Не проста праекты святочнага афармлення асобных аб'ектаў, а генеральнае вырашэнне афармлення ўсяго горада: дзённага і вясчэрняга (у макетах з надсвечваннем і г. д.), з вылучэннем у буйным маштабе найбольш важных, апорных участкаў.

Фрагменты святочнага афармлення Юбілейнай плошчы (кіраўнік праекта М. Стас), уключаныя ў экспазіцыю, не даюць уяўлення аб цэласным мастацкім вырашэнні і ўспрымаюцца на выставачным стэндзе як каларовае дэкаратыўнае пано.

У цэнтры экспазіцыйнай залы ў два рады падвешаны плашчэты з фатаграфіямі святочных дэманстрацый, якія гледачы не раз бачылі на вуліцах і плошчах горада, у часопісных ілюстрацыях, у кіно. Для наведвальнікаў выстаўкі былі б больш цікавыя новыя прапановы.

На гэтай выстаўцы маглі б быць паказаны праекты дызайнераў па стварэнню уніфікаваных канструкцый для мантану дэкаратыўных устаноў з нагляднай агітацыяй, якія самі ўспрымаюцца як дэкаратыўныя элементы і забяспечвалі хуткае і надзейнае мацаванне асобных элементаў афармлення. Замест гэтага на выстаўцы шмат выпадковых работ (архітэктурнага і мастацкага праектавання), якія не маюць прамога дачынення да афарміцельскага мастацтва: бар гасцініцы на возеры Плаўна, механізмы чарчэжна-графічнага аўтамата, камплект кантрольна-вымяральных прыбораў для транзара, знакавая сістэма для ЦЭЦ-3 і г. д. Цэнтральнае месца ў экспазіцыі выстаўкі занялі не тэматычныя кампазіцыі ідэйна-палітычнага гучання (іх у экспазіцыі наогул няма), а работы, якія маглі б быць прадстаўлены ў метадычным раздзеле выстаўкі. Напрыклад, «Эксперыменты з фарміраваннем графічнай мовы», графічныя матэрыялы да Міжнароднай нарады сацыялістычных краін

«Дызайн і кіраванне» (М. Стас), плашчэты з распрацаванай розных колерных камбінацый і г. д.

Само афармленне выстаўкі павінна было прадэманстраваць вяршыню афарміцельскага майстэрства, а яно з'явілася, па сутнасці, да механічнага размяшчэння экспанатаў. Дэкаратыўна-афарміцельскае мастацтва ўжо даўно адыхло ад «фасаднай», распластанай на сценах экспазіцыі. Яе змяніла шматпланавасць, нечаканыя кантрастныя перспектывы, якія адкрываюцца ў час руху гледача, сячэнне залы дадатковымі канструкцыямі. Усё гэта — пошук актыўнай прасторы, аптымальнага ўспрыняцця тэмы і ўсёй прасторы, якая фарміруе вобраз. На выстаўцы нават макеты гарадскіх ансамбляў і архітэктурных аб'ектаў, якія выкананы з улікам ўспрымання з гарызантальнага становішча, павешаны на сцены. Напрыклад, генеральнае вырашэнне ўчастка цэнтральнай алеі парку ў Барысаве і іншыя. Працуючы над планам, эскізам, макетам экспазіцыі, мастакі М. Лашкоў, А. Чысцякоў імкнуліся стварыць атмасферу ўрачыстасці, якая захапіла б гледача яшчэ да ўвахода ў памяшканне. Планаваліся расфарбаваныя дэкаратыўныя ўстаноўкі, размешчаныя з абодвух бакоў шкляной сцяны. Гэтым нібы пашырала прастору інтэр'ера, унутранае афармленне злівалася з вонкавым. Такое афармленне было б лепшай рэкламай выстаўкі, прыцягвала б наведвальнікаў у выставачную залу. Аднак гэтыя ідэі засталіся толькі ў макете.

Аглядаючы экспазіцыю выстаўкі, адзначаючы яе мастацкі ўзровень, няцяжка пераканацца, што яна рэальна адлюстравала стан афарміцельскага мастацтва ў рэспубліцы. У нас, нават у Мінску, няма кінэрэкламы, выкананай на прафесіянальным узроўні. Як блізка ты глядзяцца на рэкламных нчытах, безаблічныя тэатральныя афішы. Зусім бездапаможная гандлёвая рэклама, асабліва афармленне вітрын. Не выпадкова гэтыя віды не былі прадстаўлены і на выстаўцы.

Ф. ВАЛАДЗЬКО, мастацтвазнаўца.

«У МАСТАЦТВЕ ГАЛОЎНАЕ — ДУМАЦЬ...»

І панлаў пачатак галерэі партрэтаў выдатных дзеячаў культуры Польшчы, над якой скульптар працаваў да самай смерці.

Пачатак XX стагоддзя быў часам складаных пошукаў, знаходак і няўдач, адным словам, часам работы думкі і рук. Ён усё рабіў сам: цягаў у майстэрню шматпудовыя мякі з гліны, драўляныя балванкі, медныя лісты. Ужо ў тыя гады ўсё больш ясна дае сьпе адчуць народная аснова мастацтва К. Дунікоўскага. Яна знаходзіцца ў вырашэнні ў асаблівай любові мастака да дрэва — матэрыялу, які вельмі цанілі польскія разьбя-

ры з даўніх часоў, у іміненні да гучнага колера, да вострага рытму пластычных форм.

Колер пачынае ўсё часцей уваходзіць у раннія творы К. Дунікоўскага. Тан, ён вымарыстоўвае золата і багатую паліхромію ў статуях «Мацірынства», «Полька», «Амерыканка», «Французжанка», прадстаўленых у экспазіцыі. У апошніх работах, можа, упершыню так востра праяўляецца імненне да шырокіх плоскасцей, да геаметрычных форм, да мас — важных, абагульненых і маналітных.

А вось серыя дэкаратыўных скульптурных «Вавельскіх галоў», створаная ў пачатку 20-х гадоў для польскай залы замка Вавель у Кракаве. За 5 гадоў К. Дунікоўскі стварыў каля 70 скульптур гістарычных дзеячаў, сваіх сяброў, мастакоў, вучняў, бацькоў горада!

У гэты ж час ён шмат піша алеям, маляуе.

У 1940 годзе гестапа арыштоўвае і адпраўляе К. Дунікоўскага ў Асвенцім. Жудасны лагерны рэжым — штодзённыя «селекцыі», калі вязняў адпраўлялі ў газавыя камеры, непаспільная праца, холад, голод — і так пяць доўгіх гадоў. Праз усё гэта прайшоў мастак. Але выстаяў. Неўтайманая прага да жыцця вырастоўвала яго не раз ад смерці. Вя-

Рабочы. Бронза (1946 г.)

Карфагенская жанчына. Бронза (1920 г.)

дома, што ён правёў шмат тыдняў у бункеры за тое, што адмовіўся працаваць над партрэтамі эсэсаўцаў.

...1945 год. Савецкая Армія вызваліла вязняў лагера, сярод іх быў і хворы К. Дунікоўскі. Але нашыя Асвенціма засталіся ў памяці скульптара на ўсё жыццё. Пасля вайны ён стварае цыкл карцін «Асвенцім».

Вось палатно «Дарога да свабоды». Як распяты, павіслі на дрэце, на якім прапушчаны тон высокага напружання, двое. Дарога да волі... Яны знайшлі яе ў смерці. Тут жа ў экспазіцыі карціна «Каляды ў Асвенціме», шматлікія партрэтныя накіды лагерных таварышаў...

Працягваецца работа над помнікамі. Самым значным сярод іх з'яўляецца помнік сілезкім паўстанцам, які ўзведзены на гары святой Ганны паблізу горада Аполе. На выстаўцы мы бачым фатаграфію гэтага мемарыяла — гіганцкія фігуры рабочых і жанчыны з дзіцем на вяршыні пагорка, ля падножжа янога размешчан амфітэатр.

Адзін з апошніх твораў К. Дунікоўскага — помнік польскаму салдату. Напярэдадні новага, 1963 года, ён выканаў эскізы праект, вясною — рабочую мадэль, а летам у наменальномых Шчэголя ўжо ішла работа па ўзвядзенню гэтага помніка.

Ціма хворы скульптар не раз сам прыздаў сюды, наб на месцы ўнесці

апошнія папраўкі. У экспазіцыі мы бачым фатаграфію гэтага монумента: выразны рытм цокала арганічна зліваецца са строгацю маналітных аб'ёмаў, якія перадаюць суровую мужнасць салдата, што прайшоў сцяжынкамі вайны.

Помнік адрывалі ў кастрычніку 1963 года, у студзені 1964 года К. Дунікоўскага не стала. Уся Польшча праводзіла яго ў апошні шлях. Салдаты Войска Польскага; іносе не раз праслаўляў мастак у сваёй творчасці, сталі ў ганаровай варце ля яго труны. «Генерал польскай скульптуры» пахаваны на Вайсковых могілках побач з генералам К. Свярчэўскім. У гадавіну яго смерці ў Варшаве быў адкрыты мемарыяльны музей скульптур і карцін К. Дунікоўскага ў палацы «Кружкарня», многія з якіх экспануюцца цяпер на выстаўцы.

«...Як скульптар, я захоплены... майстэрствам Дунікоўскім. Асабліва бост жанчыны літаральна загіпнатызаваў мяне. У гэтым сіла і майстэрства...» — так сказаў у 1921 годзе влікі француз А. Бурдэль.

«Дунікоўскі — натхнёны майстар са шматгранным творчым талентам» — гэта наш К. Юон напісаў у 1933 годзе ў газеце «Известия».

Тані быў К. Дунікоўскі, з творчасцю янога мы сёння знаёмімся ў Мінску.

Барыс КРЭПАК.

Адам Міцкевіч. Дрэва (1908 г.)

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне аднаму са сэнсатару праўлення ЛІПСКАМУ У. С. з прычыны напаткаўшага яго гора-смерці БАЦЬКІ.

Марат БАСКІН

КНИГАЛЮБЫ

З ЗАПІСНОЙ КНИЖКІ

У кніжным магазіне. Ён і яна. Разглядаюць кніжку «Педагагічная паэма».

— Мо ты ведаеш, пра што гэта кніжка? Нешта ўсе бяруць.
— Даражэнькі, хіба ты не памятаеш, што ёсць такі фільм? Мы ж з табой яго неяк глядзелі.
— І, сапраўды, здаецца, гэта кніжка па таму фільму. Во, і тут пра беспрытульнікаў! Грэба браць.

Кантора. Рыхтуецца ў камандзіроўку ў бліжэйшую ад горада вёску Ціхан Чаплюк.

Да яго падыходзіць Аляўціна Дзяцел.
— Ціхан, будзь сябрам! У вёску ж едзеш! Дык паглядзі ў кніжнай краме кніжку. А то ў нашым горадзе не знайсці нічога: усе ў кнігалюбы пабеглі. А там шчэ не дайшлі да інтэлекту.
— А якую табе кніжку?— адгукаецца Ціхан.
— Хіба сам не разумеш? Пригожую!

У чарзе на здачу макулатуры на кніжныя талоны.
— Вы ведаеце, што гэта за пісьменнік Кузьма Пруткоўскі? Гэта класіка? І так мала напісаў? Увесь зборнік твораў у адным томе?!

Размаўляюць двое.
— Андрэй, сёння мне пашанцавала! Амаль з рук аднаго дядулі выхапіў чуд-кніжку.
— Якую?
— «Жыццё» нейкае. У «Літаратурных помніках» выйшла.
— Чытаў? Цікава?
— Ды дзе там! Два сказы ледзьве асіліў.
— Дык навошта яна табе?
— Жартуеш?! Той жа самы дядуля мне за яе што пажадаеш аддасць. Ён жа нейкі спец па гэтых «Жыццях». Кумекаеш? Яна яму пазарэз трэба. Во!

Мікола КОРЧ

Калегі

— Грышка, ты?!
— Я!
— Колькі гадоў не бачыліся?
— Лічы, дзесць.
— Больш! У якім класе разлучыліся?
— У восьмым. Мне тады пачуліся на другі год.
— Ага, успомніў. Ты тады дужа футбалам захапляўся...
— А як жа, днём на полі прападаў. Ды і не раскайваўся...
— Спорт — здароўе. Вунь, які ты!.. А дзе цяпер працуеш?
— На заводзе...
— І я на заводзе. А ты хто: слесар, тонар?
— Бяры вышэй!
— Майстра?
— Інжынер.
— Ну, малайчына! Я таксама інжынер. Калегі!

Грышка нечага збянтэжыўся. Сунуў руку, ды я не хацеў востан хутка развітацца.

— Чанай, Грышка, — затрымаў яго я. — А працай задаволены?
— Мной пакуль задаволены, — важна сказаў ён. — Хэй паспрабуем! Мне вунь «Урал-маш» запрашаў.
— Што ты кажаш? Ну, і Грышка! А на якую пасаду? Можна, галоўнага?
— А ты што думаў! У мяне, брат, хватна. Я, брат, усе камбінацыі завяршаю...
— Якія камбінацыі?..

Грышка паглядзеў на мяне, як на вар'ята.

— Ты хіба газет не чытаеш? «Майстар завяршальнага Удару». — во як мяне называюць. Я, брат, калі б'ю, дык у дзевятну. Кеміш цяпер?
Я збянтэжыўся. Нічога не разумеечы, прамармытаў:
— Я, Грышка, жыў сумленна, на заводзе працую.
— А я што, крду? У мінулым годзе атрымаў шыкоўную

Новы год адшумеў,
І ў тэатры адным,
Што на плошчы ў цэнтры
стаіць абласным.
Пазбірліся разам
Служыцелі ніў:
На нараду быў склікан
калгасны актыў.
Залаціўся партэр
ад агню ўзнагарод,
Распачаў дзелавую гаворку
Народ...
— Я, таварышы, слова
ахвотна даю
Брыгадзіру, што з Вербіц.
Патру Салаўю!
Устаў мужчына плячысты,
Магутны, як дуб,
Ды на сцэну пайшоў
у людзей на віду.
І вось раптам
Адказны адзін жартаўнік
(Кідаць рэплікі-неплікі
заўжды прывык)
Падміргнуў гэтак залэ —
Што будзе далей —
Буркнуў:
— Што на нарадзе
спяе Салавей?

І пачуў брыгадзір,
што адказны сказаў.
Брыгадзір не дайшоў
да трыбуны і стаў.
Ледзь падумаў,
з парадам нарады не ў лад:
«Салаўі, салаўі,
Не трывоңце салдат!...»
Моцны тэнар
Натхнёны быў, звонкі і чысты,
Быццам стрэча
з сапраўдным была вакалістам.
— Ты глядзі-тка,
А моцны папаўся арэх!
Ён вярхі, як Казлоўскі,
свабодна блэр!
Білецёршы выглядалі
употай з дзвэрэй:

Алесь ЦВЯХ

ПАЭТ-МАДЭРНІСТ

Ён пісаў у стылі новым
Аб усім і аб усіх...
І лічыць стаў мадэрным
Сам сябе ад вершаў тых.
А праз нейкую часіну
(Грошай назбіраў якраз),
ён купіў... аўтамашыну —
Усё ж мадней, чым конь Перас!

Сцяпан АЛЕНІК

САЛАВЕЙ

ГУМАРЭСКА

бадзёра кінуў галавой,
І ў нішэнно схваў
тэкст прамовы сазбй.
І з усмешкай сказаў,
не застаўся ў даўгу:
— Я ішоў гаварыць...
А спяваць — я магу!
І на сцэне на той,
дзе быў у даўніх пор
Храбра гібель прадказваў
тарэадор,
Загучала
з парадам нарады не ў лад:
«Салаўі, салаўі,
Не трывоңце салдат!...»
Моцны тэнар
Натхнёны быў, звонкі і чысты,
Быццам стрэча
з сапраўдным была вакалістам.
— Ты глядзі-тка,
А моцны папаўся арэх!
Ён вярхі, як Казлоўскі,
свабодна блэр!
Білецёршы выглядалі
употай з дзвэрэй:

Віктар ШАУЧЭНКА

БАЦЬКОЎСКІ ДЗЕНЬ У ПІЯНЕРСКИМ ЛАГЕРЫ

Бацькоўскі дзень у піянерскім лагеры «Дубок» пачаўся глыбокай ноччу. Было ціха. Птушкі яшчэ спалі, як у палату ўварвалася манументальная кабета з двюма карзінамі. У цемрадзі было цяжка разгледзець, дзе ляжыць яе сын, і кабета, гримнуўшы карзіны на падлогу, кінулася, давяраючы матчынай інтуіцыі, абдымаць хлапчука на крайнім ложка.

— А-а-а!!! — голасам, псўным жаху, заерашчаў той.
Гэта быў выхавецель.

Урэшце кабета знайшла свайго Мішу Сюськіна і павяла ў лес карміць, а выхавецель лёг і зноў задрамаў, штохвілінна ўздрыгваючы і абліваючыся халодным потам.
З усходам сонца бацькоўскае войска асадзіла лагер і пачало абстрэліваць лагерныя ўмацаванні смажанымі курьцамі, сасіскамі, садавінай, цукеркамі, кефірам і тортамі. Хутка непрыяцель аказаўся на лагернай тэрыторыі. Імгненна бацькі разабралі дзяцей і зніклі ў лесе. Лагер опусцеў. Толькі сюд-туд бяздумна хадзілі вахатэры і выхавецелі, якія адвыклі ад цішыні, гайдаўся на гімнастычным кенце Вова, да якога ніхто не прыхаў, ды ганяўся за мухамі прыблудны сабака Боцман.

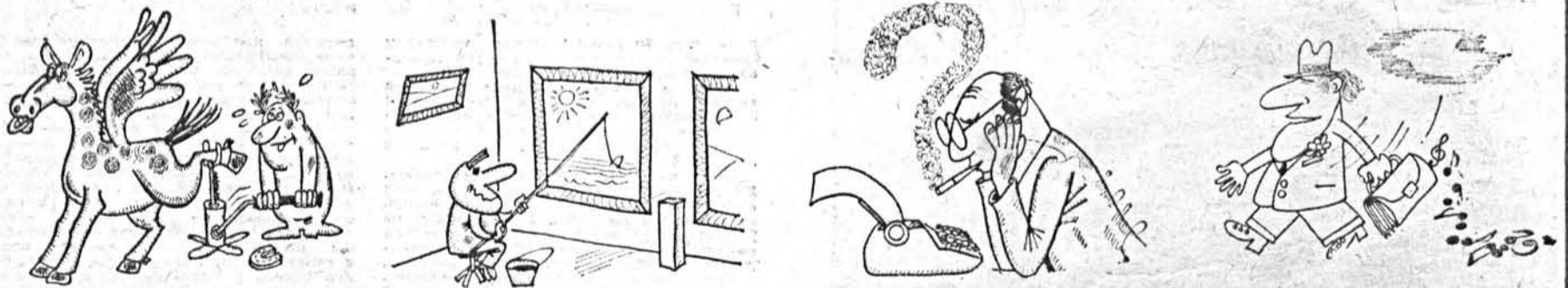
Надвечоркам, нацешыўшыся і намілаваўшыся, бацькі здалі дзяцей выхавецелям. Мішка прыцэпіўся ў палату з вялізным поліэтыленавым мяшэчкам трускавак. Каб ніхто з дзяцей не ўбачыў і не папрасіў у яго ягад, Міша ўпотайкі паклаў мяшэчак пад падушку і пайшоў глядзець прыгодніцкі фільм.

Пасля фільма піянеры борздзенька паныралі ў чыстыя пасцелі, якія памяншалі з нагоды бацькоўскага дня. Бултыхнуўся ў пасцель і Мішка.

Парашыў прылегчы ў свежую пасцель і выхавецель, як раптам убачыў, што Сюськін ляжыць нерухома, а яго прасціна ўся ў крыві.

— А-а-а! — заверашчаў выхавецель і памчаў па доктара.
Неўзабаве прыбег доктар. Збіты з панталыку яркім электрасвятлом, доктар напачіў акулэры і памацаў у Сюськіна пульс, потым пачаў асцярэжна сцягваць з яго ксудру. Выхавецель заплосчыў вочы і адварнуўся. І раптам пачуўся смех. Выхавецель павярнуўся і ўбачыў, што доктар трымае ў руцэ мяшэчак з трускаўкамі, з якога сцякалі чырвоныя ручкай ліпкага соку.
А Мішка спаў. Моцна сгэў. І снілася яму, як ён пойдзе заўтра ў лес і будзе-есці там употайкі свежэ трускаўкі.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Лал. Л. ШУКАЛЮКАВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателен БССР, Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдасецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856.

АТ 04328

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдасецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОРЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЉУБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Сіктар КАРАПЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.